HISTORIAE BRYTANNICAE DEFENSIO, IOANNE PRISEO EQVESTRIS ORDINIS BRYTANNO AVTHORE.

LONDINI,
Impreſſum in ædibus H. Binneman typographi,
impenſis Humfredi Toy.
ANNO. 1573.

HONORATISSIMO VIRO, GVLIELMO CECILIO BARONI DE BVRGHLEY, NOBILIS EQVESTRIS ordinis Gartherij Sodali, summoque Angliæ Thesaurario, Richardus Priseus. S. P. D.

QVVM historia, lux veritatis, & humanæ vitæ magistra, à summis viris verissimè dicatur, qui de rectè scribendis historijs pręcepta tradiderũt, primam hanc legem, meritò mihi videntur statuere, ne quid vel veri omittere, vel admiscere falsi, in rebus gestis narrandis, historicus audeat. Si enim historiæ veritatem detraxeris, nihil minus erit, quàm quod dicitur & amisso nomine, Poëticum seu fabulosum figmentum, veriùs quàm historia dici debet. Et ideo Græcorum historicorum grauissimus, scriptum eleganter reliquit, eum qui de historia veritatem detrahit, pulcherrimi animantis oculos detrahere videri. Iustissima tamen fuit multorum à vetustis sæculis in omni ætate querela, quosdam historia-

rum ſcriptores antiquos & recentes, in hanc legem commiſiſſe. Alij enim metu, gratia, odio, vel fauore perſonarum aut gentium adducti, alij precibus aut præmijs diſtracti, alij autem nimia credulitate, errore, vel ignorantia lapſi, multa minus ex fide literarum monumentis, mandarunt. Nec vlla ætate defuerunt hiſtoricæ veritatis aſſertores, qui huiuſmodi leſæ aut ſuſpectæ fidei hiſtoricos, ingenua libertate coarguere ſunt auſi. In hac autem noſtra ætate quum Polydorus Vergilius (vir quidem haud contemnenda dicendi facultate præditus, & magnarum rerum ſcientia inſtructus) hiſtoriam ſuam Brytannicam, ſub auſpicijs Henrici octaui fœlicis memoriæ Regis, euulgaſſet, multi ſtatim antiquitatis Britannicæ ſtudioſi, non paucos deprehenderunt errores, quibus hiſtoria alioqui luculenta, deformatur. Quos quum ille admonitus corrigere nolebat, libris æditis, poſteritati teſtatos reliquerunt. Eorum in numero fuerunt, Leylandus & Balæus, qui in Brytannicis antiquitatibus erant ex diuturna & multiplici lectione exercitatiſsimi, quique vt diligentiùs eas inquirerent & certiùs cognoſcerent, Saluſtium & Thucydidem nobiliſsimos ſcriptores in hoc imitati, omnia celebriora Angliæ & Cambriæ loca peragrarunt. Inſignem quoque in hoc nauauit operam, Ioannes Caius, vir egregia in re medica eruditione, & incredibili in abditiſsimis antiquitatis arcanis indagandis diligentia, qui in eleganti illo de Cantabrigiæ antiquitate libello, Arthurum à Polydoro negatum, locupletiſsimis teſtimonijs, quauis exceptione maiòribus aſſeruit. Quibus

optimo

optimo iure eximius ille geographistoricus Humfredus Lhuidus nunc mortuus aggregari debet, qui ob indefessum in historicis & mathematicis disciplinis studium, longiori vita fuit dignissimus. Ioannes etiam Priseus pater meus, amplitudini tuæ (vt opinor) non ignotus, in hoc diligenter cum alijs incumbens, vt historiæ Brytannicæ veritas à Polydoro oppugnata, sarta & tecta seruaretur, ante annos xx. Cōmentarios aliquot latinè cōscripsit, quos quū morte præuentus, viuus euulgare non potuerit, eam mihi in testamento prouinciam imposuit, vt eos tanquam posthumos suos partus euulgandos curarem. Multa quidem suadebant vt eorum æditionem non negligerem. In his erat veritatis studium, cuius in illis negotium agitur, amor Patriæ, cuius dignitas defenditur, & totius Brytannicæ gentis existimatio, quæ multis verborum contumelijs in Vergiliana historia affecta, ab eius calumnijs vindicatur. Vrgebat quoque supremæ patris voluntati parendi necessitas & religio. Quomodo enim paternum quod denuò redire non potuit arbitrium, sine summo dedecore, à filio negligi potuit? His accedebant importunę nostrorum hominū efflagitationes, qui quotidianis ijsdemq; peracerbis querimonijs, me ad ędítionē maturādam incitabāt. Inter hos maximæ fuit authoritatis egregius heros Gulielmus Herbertus Penbrochiæ Comes, patriæ nostræ præcipuum eo tempore, & sanè summum ornamentum. Is quidem singulari quadam humanitate contendebat, huius rei curam & procurationem ad se maximè spectare, tam propter

argumenti naturam, quàm quòd pater meus cum præcipuè delegerat, qui hoc opus Edvvardo sexto Regi tunc rerum potiunti, omnibus optimi Principis ornamentis refertissimo, commendaret, & penes quem esset secũdum Regiam maiestatem totius operis patrocinium & tutela. Quis enim eo tẽpore Patronus magis idoneus inueniri potuit, qui ea fuit erga patriam animi propensione, vt eius honorem & dignitatem alacritate maiori nemo tueri vellet, ea quoque apud Regiam maiestatem & aulicos primores gratia, vt id optimè præstare posset. Hæ certè rationes magnopere impellebant, nè diutiùs æditio differretur: & ego his valde commotus, semper de ædendo seriò cogitabam. Et tamen aliquæ semper occasiones, impedimentum inferebant, quæ viuo Penbrochiense, institutum meum interuerterunt & retardarunt. Acerba quidem & luctuosa mihi fuit tanti viri mors, qui patrem meum viuum singulari fauore & beneuolentia prosequebatur, & in cuius ego patrocinio post fatum paternum lubentissimè conquiescebam. Hunc autem mœrorem meum augebant, reintegratæ nostrorum querelæ, qui me tam diu circa æditionem morosum & cunctabundum fuisse clamabant, vt sublato Penbrochiense, vix vllus idoneus patronus inueniri posset, qui nouum hũc partum susciperet, & à maleuolorum impetitione authoritate sua defenderet. Dum igitur seriò, vt morã meam mihi totiès exprobratã purgarem, de alio Patrono parãdo sollicitus agitabam, inter multos qui memorię atq; animo tunc obuersabãtur, tu prę cęteris ad hanc rem aptissimus mihi statim occurrebas, sub cuius celeberrimo

berrimo & illustrissimo nomine, hoc opus inuulgaretur. Quis enim aptior in locum Gul. Hereberti Comitis Penbroch. suffici potuit, quàm Gulielmus Cecilius, clarissimus regni Baro, qui præcipuus liberorũ ipsius tutor, clientum patronus, & vniuersorum fideicommissarius in vltimis testamentarijs tabulis designatus, & tanquam alter ipse relictus est? Et quemadmodum ille ex antiquissima in Demetica nostra Cambria, Herbertorum familia ortus, generis splendore clarus, auctoritate florens, & opibus abundans, magistratus & honores maximos domi ac militię gessit, ita tu quoq; nobilissimæ tuæ stirpis originem ad præclaram Sitsiltorum familiam, ex eadem nostra Demetia longissima serie verè defers, & excellentium virtutum tuarum merito & commendatione ad altissima dignitatum & honorum in Repub. fastigia exurrexisti. Inter alios autem quibuscum huius operis euulgandi consilium & propositum communicaui, Gulielmus VVightmannus, pro eo quod mihi cum illo intercessit affinitatis & necessitudinis vinculo (vt est dignitatis tuæ studiosus, & admirator virtutum tuarum maximus) mihi præcipuus fuit hortator, vt non solum hanc prolem paternam, verùmetiam me ipsum totum amplitudini tuæ dicarem. A testatoris quidem familia ad eius fiduciarij heredis clientelã, commodam esse commigrationem, & naturæ taciteq; defuncti voluntati maximè consentaneam esse disserebat. Tarditatem quoq; meam, quam alij mihi vitio culpæq; vertebant, fœliciter mihi cessisse, quòd ea occasione hoc opus in tuum fœlicissimum patrocinium

incide-

inciderit. Quin mihi etiam ipſi, qui ex cauſis quas antea commemoraui æditionis fœſtinandæ miro quodam ardore ſemper antea flagrabam, mea tam lenta procraſtinatio tantopere placuit, vt benè ſperare ceperim, libello nec genium deeſſe, nec defuturam diuturnitatem, propter hanc ipſam cauſam. In mentem etiam mihi veniebat, ſupra ea omnia quæ in Penbrochienſe erant magna, te eſſe maximarum artium & diſciplinarum ornamentis (quarum is laude penitus carebat) excultum, earumq; ſubſidio, non ſolum qui patrocinium, verùmetiam qui Iudicium & cenſuram ſuſcipias, maximè idoneum iudicari debere. Nam is demum eſt hiſtoriarum cenſor & Iudex idoneus, qui primò in optimarũ artium & diſciplinarũ ſtudijs verſatus eſt, & poſteà magnarum rerum vſu confirmatus, in conſilijs principum, & in grauiſsimis Reipub. deliberationibus, iudicandi prudentiam comparauit. In quorum albo te principem locũ in Republica Britannica tenere, vniuerſus (penè dixerim) orbis Chriſtianus teſtis eſſe poteſt. Sæpe etiam animo agitabam, eam eſſe huius argumenti de quo hic tractat libellus conditionem, eaq; eſſe hominum hoc tempore ingenia, vt tali patrono carere non poſſet. Proſpiciebam enim, ne in varias reprehenſiones & calumnias eſſet incurrendum, quas in omni memoria, is ſolus & non alius euitare ſolet, qui nihil ſcribit. Multi enim futuri ſunt, qui non ſatis probabunt genus hoc ſcribendi, in quo tantum aliena ſcripta, præſertim hiſtorica reprehenduntur. Licuit ſemper in omnibus ſeculis vbiq; gentium hiſtoriarum ſcriptoribus, ea quæ à

maximi

maximis Regibus & potentissimis Imperijs insolenter, perfidè, crudeliter, aut flagitiosè facta fuerunt, ingenua libertate perstringere. Nec post hominum memoriam, vllus historicus, Legis Corneliæ quæ in falsos animaduertit, eo nomine insimulatus est, quòd liberiùs Nationum & Gentium vitia moresque corruptos descripserit. Quibus equidem lubenter subscribo. Quid enim aliud esset, eam libertatem historicis auferre, quàm vniuersam historiarum scriptionem è medio quodammodo tollere? Nullus vnquam Scriptor in veteribus Brytannis aut in nostris Cambris, ea quæ vituperanda videbãtur, maiori libertate quàm pater meus in hoc suo libello vituperauit. In quo Polydorum etiam ipsum (vt par fuit) veris suis laudibus nequaquàm fraudauit. Ecquis credere potest, si quis Q. Fabium, Scipionẽ Africanum, aut Paulum Aemilium, vel vnquam vixisse, vel Romanos fuisse in historia negasset, Romanos homines conniuentes silêre voluisse? Cur igitur magis mirum cuiquam videri debet, hominem Brytannum à scribendo non tẽperasse, quum Polydorus non solùm Arthuro & Brenno, duobus clarissimis Brytanniæ luminibus, verùm etiam vniuersa sua historia Brytanniam spoliauerit? Neque verò huius argumenti tractatio, probatissimorum Scriptorum, quùm veterum tum recentium frequentissimis exemplis caret. Herodotus, antiquitate & eloquentia clarissimus Græcorum scriptor, à multis sui temporis historicis, non obscurè tanquam vanitatis & mendatij reus laceratur. Polybius, vir Megalopolitanus, magnæ quidem apud omnes authoritatis historicus, Philarchũ

acerbè reprehendit, quod in hiſtoria ſua, res geſtas Megalopolitanorũ, aut ingrato ſilentio diſsimulauerat, aut frigidè ac parùm pro dignitate deſcripſerat. Quid verò Capitolinus, qui non veretur Herodianũ, tãti nominis ſcriptorem erroris coarguere? Quid deniq; Strabo, qui Poſsidonium notat, quòd inanes in hiſtoria ſua rumores, pro veritate tradiderit? Et vt veteres omittã, Ioannes Sleydanus dictionis puritate & fide pręſtãtiſsimus ſcriptor, inter alia refert Paulum Iouium in rebus Germanicis deſcribẽdis, animi ſui morbum prodere, & omnia (præſertim in negotio religionis) incõperta, falſa, calũniosa, & à veritate lõgiſsima ſcripſiſſe. Alius quoq; noſtri tẽporis acutus, non tam hiſtoricus quàm hiſtoriarum cenſor, verè notauit, res Perſarum, Turcharũ & Arabum, magna ex parte Iouio ignoratas, diligẽter & copioſè ſcriptas, geſta verò in Italia illi cõperta & cognita, leuiter in eius hiſtoria eſſe tacta. Philippus ipſe Comineus, hiſtoricorum noſtri tẽporis anteſignanus, ob frequẽtes digreſsiones, & immodicas Ludouici Regis laudes, à Ioãne Meiero & Ludouico Viue taxatur. Poſſem equidem alia ad hanc rem comprobãdam infinita antiquitatis & memorię noſtrę teſtimonia proferre, ſed ex his paucis facilè cognoſci poteſt, hoc genus ſcriptionis, à veterum & recentiũ conſuetudine & vſu non eſſe alienum. Ad eos nunc venio, qui grauiſsimis (vt putant) rationũ momentis, & authoritatibus ex media antiquitate petitis adducti contendunt, nullum vnquam ſcriptorum de ſuis hoſtibus & ciuibus, ſeu de ſuæ gentis hominibus aut rebus, idoneè aut verè ſcribere poſſe. Eam eſſe cauſam quòd multi Romani ſcriptores

res ſcribant, Carthaginenſes hoſtes pleraque crudeliter, turpiter, aut ignauè adminiſtraſſe, populum Romanum omnia ſtrenuè, gloriosè, & laudabiliter geſsiſſe. Peregrinos igitur & exteros homines, tãquam ambitione, odio, & affectione carentes, ad hiſtoriam cuiuſque gentis ſcribēdam maximè idoneos eſſe iudicandos. Et negari quidem non poteſt, Thucydidem Athenienſem Lacedemoniorũ, Plutarchum græcum Romanorum, Cornelium Tacitum Romanum Germanorum, Paulum Aemilium Italum Gallorum, Froyſardum Gallum, noſtratiũ res geſtas, magna cum laude & fide bona ſcripſiſſe. Ingenuè quoque fateri oportet, Polydorum ipſum, poſt Normannorum in hanc Inſulam aduentum, ex Commētarijs aliorum, & publicorum monumentorum ſubſidio adiutum, hiſtoriam minimè malam conſcripſiſſe. Nimium tamen teneræ & delicatæ ſunt eorum aures, qui æquis animis audire non poſſunt, in veterum Brytannorum origine & rebus geſtis, illum nullibi eſſe lapſum, quum præcipua monumenta, quibus eorum origines & antiquę res geſtæ continentur, in lingua Brytannica, quam Polydorus penitùs ignorauit, ſunt cõſcripta. Is de quo antea diximus Plutarchus (Deus bone) quàm ſolidi iudicij ſcriptor, quàm reconditę in omni diſciplinarũ genere eruditionis, quàm probæ contra Gręcorũ conſuetudinem in hiſtoria fidei, in Romanorũ tamen antiquitatibus aliquãdo poſterorũ teſtimonio lapſus eſt, quòd Latinam linguã non ſatis intellexit. Cuius ingenuũ cãdorẽ in hoc omnes admirãtur, quòd ipſe in vita Demoſthenis illud cõfitetur. Appianus etiã, quo nemo ciuilia

Romanorum bella diligentiùs aut copioſiùs ſcripſit, quùm vir fuerit Aegyptius, & Romanã linguam non ſatis calluerit, in Romanorum antiquitatibus, & ipſe aliquãdo dicitur offendiſſe. Et quamuis peregrini, aliarum gentium hiſtorias, ſincerè & fideliter aliquando ſcripſerint, non poſſum hoc in loco Nebriſſenſis ſententiam ſilentio præterire, qui exiſtimat ſatis tutò peregrinis hominibus hiſtoriæ fidem concedi non debere. Nec ob aliam opinor cauſam, Ferdinãdus, Regum ſui temporis prudentiſsimus, maluit homini grammatico Hiſpano, quam Angelo Politiano, Hermolao Barbaro, aut Pico Mirandulæ, hominibus Italis, tunc eruditione & eloquentia celeberrimis, rerum à ſe & Elizabetha coniuge geſtarum ſcriptionem committere. Ipſe quoque Nebriſſenſis, qui eam hiſtoriam puro quidem ſermone, & ſincera fide omnium teſtimonio ſcripſit, in ſua ad Ferdinandum diuinatione liberè profitetur, hominem externum ex animo res alterius gentis ſcribere non poſſe: reſque Hiſpanicas non minus Italis ignotas eſſe, quàm Hiſpanis Italicas, & iuxta vulgatum illud adagium, multo callidiorẽ eſſe inſipientem domi ſuæ, quàm ſapientẽ alienæ. Sed eſto, peregrinũ eam hiſtoriæ partem expedire poſſe, quæ noſtræ, patrũ, auorũ, aut proauorum memoriæ homines deſcribit, aut actiones vel res geſtas enumerat, is tamen eam queſtionem in hiſtoria fœliciter explicare non poteſt, quæ de primo regionum incolatu, aut de vetuſta gẽtis alicuius origine tractat. Tria enim ſunt, vt Ioannes Bodinus Iuriſconſultus & antiquarius noſtri temporis percelebris notauit, quibus Gentium origines haberi, & re-

ctè iudicari possunt. Primùm est eius nationis de qua queritur historia, alterum linguæ patriæ & antiquæ consentientia vestigia, tertium in regionis situ & descriptione peritia. An autem in his tribus, Polydoro homine Italo & linguæ non solum Brytannicæ verùmetiam Anglicæ ignaro, superior fuerit pater meus, qui gentis suæ historiam Brytannicè scriptam, & obsoleta quæq; linguæ Brytannicæ vestigia intellexit & obseruauit, quiq; in Brytannia natus est, & maiorem eius partem oculis perlustrauit, grauissimę tuę & aliorum censuræ, iudicandum relinquo. Et prolixiùs quá deceret hîc immorarer, iustosq; præfationis terminos transilirem, si libellum istum aduersus omnes morosos censores præmunire conarer: quos quùm nemo vnquam euitauerit, non est cur ego prærogatiuam postulare debeam. Sed quum te tanquam huius laboris Aristarchum & defensorem delegerim, minimè quidem dubito, si tibi probatus fuerit, quin eum doctissimi & prudentissimi quiq; facilè sint exemplo tuo comprobaturi. Hanc igitur meæ erga celsitudinem tuam obseruantiæ & studij significationem publicè exhibitam, pro perpetua illa tua in omnes consuetudine humaniter accipe, proba, & protege, tuiq; nominis amplitudine & authoritate, omnes reprehensorum impetus retunde. Deus optimus maximus celsitudinem tuam Regiæ maiestati, & vniuersæ Reipublicæ Britannicæ, superstitem & incolumem diutissimè tueatur & seruet. Londini tertio Non. Martij. 1573.

¶ Thomæ Brounei Præbendarij VVestm. in Historiæ Brytannicæ defensionem ornatissimi & doctissimi viri Ioannis Prisei Equitis aurati, Cambri-Brytanni.

PRise per ora virûm volitat tua fama celebris,
Et tua scripta volant Prise per ora virûm.
Stemmate, doctrina, multo illustratus honore,
Vixisti, meritò condecoratus Eques.
Nam patriæ columen, Musisq; columna fuisti,
Sedulus, & nullum tempus inane terens,
Aut pius incumbens rebus ciuilibus æquus
Iudex, aut studijs abditus vsq; tuis.
Hinc inter multos cessarunt iurgia, lites:
Pluribus ast illinc fructus opimus adest.
Historias bellè scripsisti, quando vacaret:
Hoc fecit Cæsar, miles & historicus.
Prisus idem fecit monimenta Brytannica voluens,
Cum licuit, licuit vix tibi Prise satis.
Attamen vt licuit, cunctorum scripta reuoluens,
Annales fecit nec sine laude suos.
Veros & veris dulces gratosq; Brytannis,
De Cambris verus nil nisi vera docens.
Inuidus & mendax sileat Polydorus, & vrbe
Exulet Vrbinas, vt peregrinus eat:
Prise Brytanne veni, Cambrorum vera propago,
Vera tuos verax gemma Brytanna doce.
Edvvardo illustri Cambro, Regiq; Brytanno,
Nauasti hanc operam, principe digna fuit.

Sed tenebris liber hic, cæcaque caligine mersus
Obruitur longo tempore luce carens:
E tenebris tandem spissis Burgleyus equestrem
Euocat, insignis nobilitate, virum.
Illi nempè placent sine fuco Annalia vera,
Verus adumbrato ficta colore premit.
Multis nominibus fauit Burgleyus heros
Prise tibi. Primùm Camber & ipse fuit,
Camber & ipse manet, nec se dolet esse Brytannum,
Hoc licet inuisum sit Polydore tibi.
Doctus, honoratus, rebus ciuilibus instans,
Doctis (quod rarum est) nobilibusq; fauet.
Ergo vade liber, tam claro fulte Patrono,
Vade nec incultus fausta per ora virum.

Ri. Vaughani in Authorem.

QVid facis, O Camber? cessas antique Brytanne?
Ardua quin Prisi respicis acta tui?
Priseus infesto Polydori vindicat ore,
Res regni validas (Brute vetuste) tui.
Brenne, Brytanne pugil, tibi quis vincendo secundus?
En Romanorum bis quia victor eras.
Tu cum fratre tuo sparsistis nomina latè,
Italiæ restant, quæ, monumenta, probant.
Arthur & Heroûm princeps, quem personat orbis,
Prisæi casta, perstrepis historia.
Prise perite vale, spectate domiq; forisq;
Iura sciens, æquè dans ea, scriptor, Eques:
Tu quoq; succedis proles gratissima patri,
Qui nobis patrium nobile tradis opus:
Tu patris & patriæ famam per secula seruas,
Et pius es patri tu, patriæq; pius.

¶Edwardi Grantæ ſcholæ Weſtm. moderatoris, in Hiſtoriæ Brytannicæ defenſionem, clariſsimi viri, Ioannis Priſei Equitis aurati, carmen encomiaſticon.

PRæmia larga vides, pretioſi munera Priſi,
Qui fundit patriæ germina pulchra ſuæ:
Germina pulchra ſuæ, turgentia palmite mentis
Lector habes, gemmis conſita chare ſuis.
Cambrorum decus hic, patriæ lux vnica gentis,
Stemmata magnanimum, dat tibi pulchra ducum:
Stemmate clarus eques, diuinæ Palladis arte
Clarior effectus, ſcripta vetuſta legens.
Scripta vetuſta legens, patrios cumulauit honores,
Recluſit laudes (terra Brytanna) tuas.
Gloria, fama, decus, floret, volat, æthera ſcandit,
Cura, voce, πόνω (cambria clara) ſuis.
Antiquas renouat laudes, tua prælia pandit,
Nomina vera canit, factaq; clara refert.
Opprobrijs merſam recreat, variaq; repreſſam
Inuidia reficit, crimina ficta docens.
Aſſerit è tenebris mauortia facta Brytannum,
Inſultans pedibus hîc Polydore tuis.
Prælia vera docet phaleratis obruta fucis
Hic pretioſus eques: omnia vera canens.
Quæ prius antiquo iacuit viduata decore,
Rixoſi pugilis perterebrata manu:
Militis egregij floreſcit munere Priſi
Terra Brytannorum, clara propago virûm.
Cuius inextinctas nomen memorabile laudes,
Euehet ad nitidi ſydera celſa poli.

Ri. Va.

QVid Polydore putas penitùs pepulisse Britannos?
Romanosq; facis Dominos, regesq; perennes?
Scilicet, es Polydore pius, tu tollere rectos
Appetis hæredes, aliosq; inducere falsos.
Dat Deus æqua tibi, pro tanta, præmia, fraude.
Inuisos cineres facit & tibi funera dira.
Hæredesque noui, quos tu formare parasti.
Romani, totum ius amisêre regendi.
Pelluntur penitùs, nihil hîc potiuntur auari.
Tuque operam ac oleum, perdis, Polydore Latine.
Semper in extremis verum patet, in tenebris &
Splendescit: Virtus vulnere crescit enim.
Prise sed occurris Polydoro, corripis illum.
Aequus in oblatam Milo descendis arenam.
Prise, quis ascribet tibi quod meruisse videris?
Lædendi Patriam, Polydoro præripis ausam.
Iste facit Dominos Romanos, Italus, esse:
Tu retines iustè priscum Diadema Brytannum.

Bart. C.

Barth. C.

CVM Polydorus homo fuerit, linguæq; Britannæ
Inscius, humanum, lapsus & error erant.
Quæ tua cùm faciat nobis industria Prisc
cognita, dum veri certa trophæa notas,
Dignus es innumeras, cui tota Brytannia laudes
attribuat, meritis dona minora tuis.

Jo. M.

SEnserat ardentem diuini numinis iram,
Internis, hosti cesserat, acta malis (tustas
Gens Brytonū. Noua mox clades: Monumenta, ve-
Barbariesq; premunt. Posteritas satagit,
Ne prius actarum præclarè gloria rerum,
Gentis in euersæ, nomine fixa foret.
Victi bis pereunt: Scriptorum perfidus error,
arbitrio retulit, parta trophæa tuo.
Præsta operam Prisee tuam, Populiq; potentis
nomen & à blattis vindicet & tineis.
Collige reliquias Danaûm, dum Iupiter æquus:
Ex Dijs propitios inuenies aliquos.
Aedere ne metuas, validæ præconia gentis,
quæ pia percupidè, progenies relegat.
Virtutiq; suæ, quæ gens confidere possit,
alterius nunquam laudibus inuideat.

PRAEPOTENTI ET OMNIBVS MODIS ORNATISSIMO viro D. Gulielmo Penbrochiæ Comiti, Domino Hereberto Cartaphæ, honorandi ordinis quem vocant Gartherij, Equiti Aurato, apud Regiã maiestatem rei equestris præfecto, atque ab intimis eiusdem consilijs, Dominoq; Presidenti consilij ipsius regiæ celsitudinis in finibus Walliæ, Ioãnes Priseus miles Brytannus, S. P. D.

ETSI diu quidem ingẽs me spes fouebat (Vir ornatissime) Polydorum Vergilium ab ædita historia sua, quam gentis Anglorum inscribit, nõnulla quæ ab eiusdẽ æditione, doctorum virorum partìm sermonibus, partìm scriptis ęditis, aliter se habere, quàm ipse in historia huiusmodi prodidisset, comperit, ingenuè correcturum: Nunc verò, postquàm id se quàm minimè facturum esse multis argumentis

gumentis ostendit, ne prorsus defensionis inopia, tantoque & tam diuturno omnium silentio veritati ipsi præiudicium aliquod generetur, dubiaque pro confessis, & vana pro veris imposterum habeantur, Polydorum ipsum de nonnullis rebus aliter ab eo proditis, quàm se reuera (mea quidem sententia) habuerint, paucis admonere statui. Quo vel ipsemet hijsce de rebus admonitus, si qua in hac qualicumque lucubratione nostra non omnino indigna obseruatu videbuntur, ingenuè ob veritatis amorem, & historiæ fidem, quæ apud omnes sacrosancta esse debet, obuijs vt aiunt vlnis recipiat, atque agnoscat, vel si id recusauerit, illud saltem alij rerum æqui æstimatores dijudicare possint, aliquam ne animaduersionem iure mereantur, quæ in eius historia obseruauerim. Fateor equidem me prorsus infantem, & vsque adeò ingenio & eloquentia vacuum, vt hæc de quibus dissertatus sum, nullo prorsus verborum lenocinio cuiquam persuadere me sperem, nisi nuda veritas ipsa, cuius vis tanta est, vt vel inuitos ad se trahat, patrocinari videatur. At non hîc agitur de verborum sed de rerum controuersia, qua in re veritas non eloquentia requiritur. Porrò non sum nescius, quàm delicatæ hac tempestate sint hominum aures, vt nihil arrideat, nisi quod eloquio vsquequaque politum & nitidum sit, plusque ferè laborent in sermonis ornatu, quàm in rerum ipsarum consideratione, quorum vt iudicium ceu præposterum non probo, sic & eos qui sermonis nitorem cum rerum grauitate coniungunt, maximopere suspicio atque admiror. Verùm non cuiuis homini (vt est in prouerbio) contingit

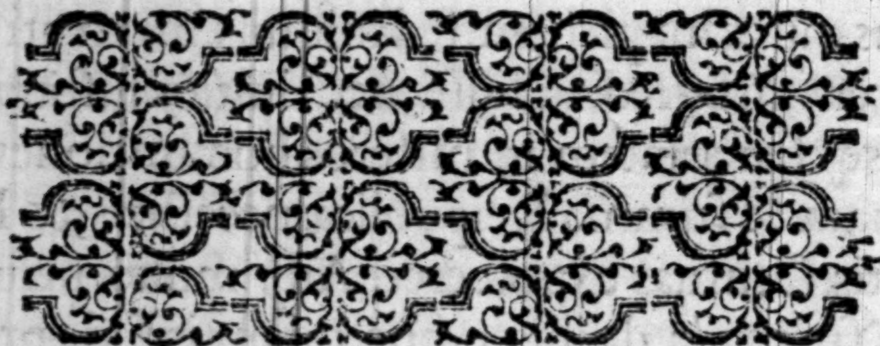
tingit

tingit adire Corinthum, neque vitæ nostræ ratio, quæ negotiorum vndis semper à puero agitata est, id concessit, vt vtrumque præstare possemus. Alterum saltem pręstare conabimur, nempè rei veritatem atque fidem, non tam nostro, vt verum fatear, genio indulgentes, quàm aliorum complurium flagitationibus (tātum non improbis) deuicti, qui nobis aliquam in rebus Britannicis & earum antiquitatibus notitiam tribuere videbantur, & res tam celebres, tamque perpetuò decantatas, in controuersiam nunc demùm deduci molestè ferebant. Cæterùm, quòd ista latinè vtcumque præstamus, & non alio, puta Anglico sermone, quo magis exercitati simus, in causa fuit Latinorum scriptorum turba, ex quibus hac in parte, nonnulla mihi citanda sunt, quæ parum apposítè Anglicano contextui interseruntur. Tanta quoque harum linguarum diuersitas est, vt illarum planè ridicula foret coniunctio, perinde ac centonum qui varijs tincti coloribus consuuntur. Neque latinè scribenti loquentiúe, responsum peregrino sermone ædere cōueniret. Cùmque ex nostratibus perpaucos nouerim hac potissimùm tēpestate, qui latinè vel modicè callentes, in rebus Brytānicis simulque prisca Brytānorum lingua aliquatenus exercitati, ad hanc subeundam prouinciam idonei viderentur, etsi in alterutra lingua quamplurimos pręstantes agnosco, qui ex hoc nostro commentariolo vtcumq; admoniti, rem posthac luculētiùs explicare, ornare atque illustrare possint, mihi tandem hoc veri tuendi munus non tam sermonis eloquio, quàm rei æquitate freto, aggredi visum est. Cumque tua prudentia potissimùm

communicare, cui in vtraq; lingua doctos consulere in prono est. Ac si quid in altera, nempe Brytannica à me minus recte assertum sit, facilè tuo ipsius iudicio deprehendere atq; reijcere licet. Tùm vt si qua ad veritatis examen, ex hac mea qualicumq; lucubratione eruta sint, sub tuæ dignitatis clipeo, ab æmulorum morsibus & calumpnijs protegantur. Nullum quidem aduersus iustas verasque reprehensiones, si quibus occasionem aliquam hac in parte dederim, vt dedisse tam posibile est, quàm me æque hominem esse atq; alium quenquam, patrocinium expeto. Liberam de veritate disceptationem citra partium studia duntaxat requiro. Neque mihi quaquauersum circumspicienti, cui potissimum huius nostræ lucubracionis censuram deferrem, alius quisquam magis idoneus occurrebat, quàm tua prudentia, quàm & Brytannicæ linguæ non ignaram, & in rebus dijudicandis sagacissimam esse scio: Nec magis appositus per quem hoc quale quale est opellæ Regię maiestati cōmendaretur, quàm tua nobilitas, quā & ipsius celsitudini omnibus modis charissimam, & ex priscis Brytannorum Heroibus nempè illustrissima Hereberti familia ortam atq; prognatam esse exploratum habeam. Ex qua quidem domo, multò plus decoris & nobilitatis omne Brytannorum genus accepisse, quàm vicissim contulisse fateor. Vtpotè quæ extinctam propè Gentis illius gloriam veluti ab inferis reuocauit & illustrem reddidit. Verùm & ipsi quidem domui quātumuis illustri, plus ipse decoris & ornamenti contulisse videris, quàm accepisse, vtpote qui eam iam per se satis præ-

claram multò præclariorem illustrioremq; tua singulari virtute & magnanimitate reddideris. Namq; ad generis claritatem, animi dotes omnes, virtutemq; ipsam omnibus modis absolutam addidisti, adeò prudentiam cum fortitudine coniunctam, modestiamque cum iustitia ita temperatam habes, vt prudentior an fortior, temperantior nè an Iustior censendus sis, haud facilè sit dijudicare. Id quod proximis vulgi nostratis perturbacionibus insanissimis perspicuum reddidisti, quibus ad extrema, non nisi tentatis prius omnibus, quę ad summam lenitatem spectarent rationibus, aduersus miseram plebem, sed iniquissimi cœpti mirè pertinacem, progredi voluisti, nec diutius iustitiæ fortitudinisq; seueritatem in miseros homunciones proferre, quàm & summa Reipublicæ necessitas, & Regię maiestatis securitas exposceret. Atq; multò prius tua lenitas à sumenda de illis poena, quàm ipsi de promerenda cessare voluit. Sed ne tuæ modestiæ (quam huiusmodi esse scio, quę laudāda potius facere quàm audire malit) sim molestior, hanc nostram opellulam, etsi omnino rudem & incomptam, æqui boniq; consulas rogo. Eamq; licet omnino rudem, apud Regiam maiestatem tanti, pro asserenda veteris historiæ fide, quanti comptam illam Polydori inuectiuam in abolenda vetustatis memoria, valere procures. Ostenderem enim quàm minimè expediret tot Monarchas huius Insulæ, tot ab hijs terras hinc inde acquisitas, absque aliqua saltem probabili causa supprimi, nisi inde viderer, summorum virorum studia & affectus mihi ad partes meas fouendas plus iusto captare. Sed

hijs omissis, ad ipsius rei institutæ disceptationem progrediamur. Hoc vnum à candidis Lectoribus exoratum cupientes, vt ne contemptui quid habeant, quod hîc vel ex parum Latinis scriptoribus, vel ex Brytannico idiomate interseritur. Memores, quod non de Romanis rebus regnoque Latino, sed de Brytannico nunc agitur, quod non æquè à Romanis, atque ab huius terræ indigenis, etsi sermone barbaris tenetur atque recolitur.

AD ILLVSTRISSIMVM IVXTA AC POTENTISSIMUM Principem Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Regem, fidei defensorem, & in terris Ecclesiæ Anglicanæ & Hibernicæ supremum sub Christo caput, Edouardum eius nominis sextum, in Historiæ Brytannicæ defensionem, Joannis Prisei militis Brytanni Prefatio.

RECTE quidem in more apud literatos omnes (mea sententia) positum est (Rex inuictissime) vt vbi quis quicquam in re literaria recens vel antea inauditum in lucē ædiderit, si quid in eo vitij aut erroris inesse videbitur, id vt alij quàmprimum excutiant, trutinent, ac mox vt vitiosum aliquid deprehenderint, in publicum prodant & detegant, alioquì scripturiētes multa temerè effutirent, nulla ratione habita quid scripturi ædituriùe sint.

Quod

Præfatio.

Quod, si in quouis doctrinę genere non est reprobandum, in rerum gestarum monumentis tractandis, historiaque maximè laudabile est. Si enim liberum esset cuiuis, coniecturis duntaxat leuibus innixo, & post multos annorum cẽtenarios à re gesta collectis, & veterum monumenta suggillare, & nouam historiam ex suo (vt aiunt) cerebro excogitare, reiectis antiquioribus, qui vel suis temporibus res gestas, vtpotè oculati testes, vel paulò ante adhuc recenti hominum memoria vigentes, partìm patrio partìm exotico sermone scriptis commendarunt, historia (quæ antiquitatis omnis penu meritò censetur) in apertum discrimen vocaretur, vt fidei, qua maximè colitur, funditus iacturam faceret. Hijs itaque quantumuis sermone impolitis, multò tutius fidendum arbitror, nempè qui, si non res gestas, rerum tamen ipsarum adhuc vigentium monumenta, Regumque diplomata, pacta, conuenta, literas, & chyrographa, quibus rerum series explicatur, viderint, aut saltèm ex eorum qui ea viderunt fide digna relatione acceperint, quàm illis, qui post monumenta ipsa, aut rerum perturbationibus absumpta, aut temporis omnia exhaurientis vi exesa, de rebus longè ante sui vel cuiusquam æqualium memoriam exactis, incerta tantùm coniectura rerum perpusillarum apicibus, & forsan, nunc vt sunt res, haud facilè credibilibus adducti, historiam quantumuis ornato nitidoque sermone concinnent. Multò sanè minorem fidem ei tribuendam censeo, qui snon olùm suam præ cæteris historiam in precio haberi velit, verumetiam nullam omnino ex antiquissima huius Insulæ historia efficere studeat,

studeat, imò mille & amplius annorum curricula quibus hîc imperatum est, perpetuis tenebris & obliuione sepelire conetur. Quod vtique Polydorum Vergilium pro virili sategisse in sua, qua res Brytannicas illustrare præ se tulit, historia, quum Romanas reuera victorias atque trophea hac in Insula (homo videlicet Italus) potissimùm extulerit, hoc opusculo (Princeps illustrissime) palàm facere institui. Quingentorum porrò aut eo amplius annorum res gestas, terræ huius incolis vtcumque concedit, etsi per ea quoque tempora magna pars gloriæ ipsis deciditur, & Dacis atque Normannis vt plurimum cedit. Quingentos anteriores integros, Romanis plena (vt aiunt) manu tribuit, cæteros qui pręcessêre millenos & eo plures annos, quibus à Brytannis hîc imperatum est, perpetuis tenebris obruere conatur. Historiam enim omnem quæ per ea tempora res gestas commemorat, vt vanam atque fictitiam reijcit, & quod ex ea suæ historiæ interserit (quod nimirùm facere subinde cogitur, ne dum res Romanas contexere studet, nimis hiulca videatur narratio, si tantùm ea quæ Romani authores de rebus Brytannicis scripsêre recenseret) id omne vt ridiculum contemptìm memorare videtur. Atque ea demùm omnia reijcienda esse censet, quæcumque apud Romanos authores non leguntur, quasi nihil potiùs laborarint Romani scriptores, quàm vt omnes omnium gentium annales atque res gestas perinde atque suas excuterent atque illustrarent, quod vt maximè studuerint (id quod non videtur, quia non perpe-

tuo rerum ordine, sed carptìm & subsultoriè de rebus Brytannicis scripsêre) multa tamen eos effugere tàm procul disitos oportuit: Neque vllo modo credendum arbitror, nihil fide dignum apud reliquos mortales vel de suis vel de aliorum rebus gestis repperiri posse (id enim periniquum fuerit de reliquis gentibus iudicium) si tàm barbaræ, tàmque stupidæ censerentur omnes, vt nihil vsquam memorabile de suis, aliquo literarum monumento, vel sua, vel aliena lingua commēdatum habere credantur. Atque vt id tandem de aliquibus gentibus existimari possit, vtpotè quæ sedibus suis iamdudum pulsæ, & patriam & linguam vnà cum suis monumentis penitùs amittere potuerint, non itidem de Brytannis adeò temerè censendum est, qui vel Romanis ipsis testibus, multos annorum centenarios ante Iulij Cæsaris tempora hîc floruisse dinoscuntur. Quandoquidem hos in Insula natos idem Cæsar refert, adeò vt Aborigines esse credantur, neque vllo vnquam tempore, aut Insula penitùs pulsi, aut prorsus exinaniti sunt, quamuis maximas sæpè clades, dispersionemque variam & multiplicem, pars videlicet in Gallias, pars in Italiam, Græciamque Ducibus partìm suis, partìm Romanis perpessi fuerint. Prætereà eiusmodi hij sunt, qui & linguã suam Brytannicam syncerè, absque alicuius alterius admixtione, aut insigni aliqua immutatione in hæc tempora retinent, & libros habent in eadem tum prosa tum rithmo elegantissimè scriptos, quibus antiquitatis vestigia etiam nunc conseruantur & retinentur.

Atque

Atque id demùm est, quod ijs ipsis fretus, potissimùm defensionem historiæ Brytannicæ (Brytannorum omnium decus & ornamentum) iam aggredior. Eoque lubentius, quod tua maiestas Regia, non solum ex illustrissimorum Angliæ & Franciæ Regum familijs, sed etiam ex antiquissimis, iuxta ac præclarissimis Regum Brytannorum stemmatibus, veluti ex varijs fontibus in vnum flumen pulcherrimum corriuantibus ortum trahat. Vnde id demùm effectum est vt omnium huius terræ incolarum de Principe ex sua cuiusque gente regioque stemmate habendo, expectationi votoque abundè satis sit factum. Id quod diuinitus nobis contigisse certum est, quo omnes denique controuersiæ, quæ antehac in Regia stirpe nimis peruicaces & diuturnæ fuêre, penitùs sopirentur & conticescerent. Nam vt querant Angli sibi Regem ex eorum prosapia, habent omni ex parte nobilissimum, siue Lancastriæ domum spectent, siue Eboracensem, siue Clarentiæ. Vt verò Franci sibi Regem de sua stirpe prognatum desiderent, habent iustissimum, siue successionem curent naturalem, siue acquisitionem ex iure gentium æquissimam, tum armis, tum populi consensu factam: Vt denique veteres Brytanni Regem expetant è suis antiquis Principibus ortum, habent eundem & maximè legittimum & naturalem. Nam hoc verissimum quidem est (nescio quo fato) at sanè optimo necesse sit, quòd tua celsitudo ab vltimo Principe Brytannorum Venedotorum, qui Ludouicus dicebatur, ter per lineam principatus de Aberfrao (sic enim Septentrio-

nalis VValliæ principatus dicebatur) deinde à Theodoro cognomento Magno, principe Demetarum, qui Australes Brytanni nunc dicuntur, per lineam Principatus Dineuoriæ quatèr, & à Meriadoto Principe Povvisiæ per lineam principatus Mathrauaeli bis, originem nobilissimam traxerit, atque horum præclara stemmata primùm in Roderico cognomento Magno, totius Cambriæ (quam nunc VValliam vocant) Principe, & paulò ante ipsum in Caduvaladero vltimo Rege antiquorum Brytonum & totius Insulæ Monarcha connectuntur. Cuius stemma in tricenos retro Reges Brytanniæ recurrit. Quę quidem omnia quum ex Brytannicis monumentis sint apertissima, ęquo certe animo ferre non potui, vt ea nullius fidei esse credantur. Nec est quod imposterum Brytanni nostri à Bardorum suorum (sic enim suos Vates vt Lucanus olim, etiam nunc vulgò appellant) vaticinijs pendeant. Habent quod votis omnibus expetebant, Regem nempè ex suo non dico sanguine, imò illustrissimo Regum & Principum suorum stemmate prognatum. Vnde quendam nostratum Poëtarum carmine non ineleganter iam olim cecinisse memini, in hanc videlicet sententiam, quòd ex quo focus è laribus Regis Cadvvaladeri sopit⁹ est, orta fuerit scintilla ex Insula Môna, quæ vt Vergilius habet, sopitos suscitat ignes. Hinc est (Rex potentissime) quòd defensionem Brytannicæ antiquitatis tuæ Maiestati dicandam statui, non eò tamen, vt si quid à me secus ac veritas ipsa patitur, dictũ fuerit, patrocinium aliquod errori meo tuæ summæ

Maiestatis prætextu mihi comparem, verùm vt pro eodem Tribunali, historiæ Brytannicæ dicta sit caussa atque defensa, apud quam prius traducta atque impugnata fuit. Hoc est, sicuti apud regiam tui parentis illustrissimi maiestatem à Polydoro Vergilio in crimen adducta est, ita & apud ipsius filij illustrissimi æqualem maiestatem defendatur, fateor equidem sub imparibus patronis causam agi. Nullo enim modo me eloquentiæ viribus, dicendiúe arte parem Vergilio censeo, aut satis idoneum, qui istius rei defensionem aduersus tam facundum criminatorem suscipiam. Spero tamen non tàm inferiorem patrocinio, quàm causa superiorem quæ rea peragitur, historiam euasuram, si de rebus quidem ipsis non autem verborum lenocinio ratio potissimum habeatur. Egrè quidem ferebam, causam tam æquam atque honestam, omnium prorsus destitui patrocinio. Cùm igitur ex nostratibus, qui res saltem Brytannicas teneret, viderem neminem qui in hanc arenam prodiret, perspiceremque antiquitatum nostratium monumenta magis magisque obsolescere obliterarique, in Brytannorum ipse lingua prisca & antiquitatibus iam inde à puero exercitatus, materiam saltèm aliquam ex hijs quæ hactenus extant monumentis, subministratam volui. Vt alij forsan sermone ornatiores veritatis athletæ, hanc prouinciam in se suscipere volentes, rem posthac nitidiori orationis filo contexant, ornent atque illustrent. Humillimè interim tuam maiestatem sacratissimam obsecrans atque obtestans, vt hanc qualemcumque fa-

muli tui deuotissimi opellam atque studium, boni consulat, lætaque fronte suscipiat, maiora atque meliora vtique præstituri, si facultates viresque suppeterent, quam quidem non ex rei præstantia, verùm ex animi promptitudine (quæ summa est) tuæ maiestati quomodocumque gratificandi, regio quidem animo, tuam celsitudinem expensuram confido, quam orbi Brytannico diu fœlicem atque incolumem tueatur altissimus.

Errata in hoc opere.

Pagina	8.	linea	28.	pro siquşdem, lege siquidem.
pag.	17.	lin.	9.	pro suscipiendæ, lege suspiciendæ.
pag.	34.	lin.	4.	pro nomen claturam lege nomenclaturam.
pag.	35.	lin.	18.	pro Pollinij, lege Pollionis.
pag.	53.	lin.	30.	pro morum, lege moram.
pag.	64.	lin.	12.	pro deseruisse, lege disseruisse.
pag.	117.	lin.	2.	pro quadrigentos, lege quadringentos.
pag.	120.	lin.	26.	pro byr, lege byrr.
pag.	145.	lin.	1.	pro cisca, lege circa.

Authores in hoc opere citati.

Aeneas Siluius.
Aluredus.
Antonini Itinerarium.
Ammianus Marcellinus.
Baptista Egnatius.
Beda.
Cæsar.
Chavvcerus.
Chronica Meneuẽſ. Eccl.
Chron. Lãdauenſis Eccl.
Chron. Cãtuar. Eccleſiæ.
Cornelius Tacitus.
Chron. Glaſconiẽſ. Eccl.
Chro. Maridu. Cœnobij.
Dionyſius Halycarnaſſ.
Eliottus.
Eraſmus.
Euſebius.
Eutropius.
Flauius Vopiſcus.
Gaufredus Monomutẽſ.
Geruaſius Mon. Cãtuar.
Giraldus Cambrenſis.
Gildas.
Henricus Huntingdonẽſ.
Houedenus.
Herodianus.
Ioannes Saxo.
Ioannes Anglicus.
Ioannes de S. Albano.
Iuſtinus.
Iulius Solinus.
Ioannes Auuellanus.
Ioſephus Poëta Brytan.
Leylandus.
Ludouicus Viues.
Lucanus.
Marſilius Ficinus.
Martialis.
Merlinus Ambroſius.
Merlinus Silueſter.
Neuburgus.
Paulus Diaconus.
Perrottus.
Plinius.
Polydorus Virgilius.
Polybius.
Pollio Aſinius.
Pomponius Mela.
Ptolomeus.
Pomponius Lætus.
Quintilianus.
Radulphus Ceſtrenſis.
Strabo.
Suetonius.
Titus Liuius.
Thalieſsinus.
Trogus Pompeius.
VVillielmus Malmesbu-
rienſis.

Quod Britannia rerum in ea gestarum monumentis nullo vnquam tempore à primo eius incolatu caruisse videatur.

T HAEC INSVLA Britãnia, Albion quoque ab antiquis dicta, & regum illustrium virtute & rei militaris gloria à posterioribus temporibus claruisse cognoscitur, atque ob id toto terrarum orbe, maxima veneratiõe summísq; præconijs multis retro annis celebrata est: Ita & olim non minus credibile est, & si id literis nusquam proditum fuisset, eam pari semper honore atq; rerum gestarum gloria iam inde ab initio celebrem & famigeratã fuisse: Nec ipsam aut Regibus, Ducibúsq; præclarissimis, aut rei militaris gloria vllo vnquam tempore ex quo primùm inhabitata est caruisse. Quandoquidem & cœli tẽperiem & locorum naturas multum ad parandam animi virtutem, corporísque valetudinem tuendam conferre à doctis memoratum est. Qua quidẽ in re hæc Insula tam cœli quam soli temperie nulli cedit. Quare eorum iniqua iudicia satis admirari non possum, qui tametsi id constanti & diu-

turna rerum fama, & probatis authoribus abundè testatum sit, tam præclaros & excellentes viros in hac Insula floruisse non credant, quales vetusti gentis nostræ Annales nobis depingunt, partim hoc innixi argumẽto, quod à Romanis authoribus silentio prætereantur, partim eo quod nulla credant apud Brytãnos extare monumẽta, quibus huiusmodi Annalium fides innitatur & fulciatur. Cæterum quàm leue sit vtrumque illud quod in hoc affertur, facile est perspectu. Quis enim ignorat Romanos scriptores in hoc potissimum incubuisse, vt suorum res gestas potissimum illustrarent: aliorum verò non nisi carptim atq; subsultim nulla perpetuæ historiæ deductione tantummodo perstrinxisse. Vt igitur in rebus quas potissimum tractare profitentur, scriptoribus Romanis quantamcunque poposcerint fides sit adhibenda, de aliorum tamen rebus verba facientibus non æque, cùm & eas longinqua atque incerta vt plurimum relatione acceperint, & acceptas leui pede pertransierint, ad suorum res gestas commemorandas properantes, etsi (quod vix credibile est) nihil in suorum gratiam homines non tam opum quam laudis auari cõfinxerint. Vtri enim maior est in reb⁹ Iudaicis enarrãdis fides adhibẽda, Corn. ne Tacito authori Romano, qui de Iudeorũ origine & incremẽto obiter sed perperã scripsit, an Moysi Iudeorum historico simplicissimo quidem illi de sua ipsius gente scribenti? Quod si Tacitus tam locuples alioqui inter Romanos author, tam illustris & notæ gentis originem & progressus vsq; adeo ignorauit, vt de ipsis vanissima prodiderit, Ecquid mirum

est si Romani authores, Brytánorum (gentis videlicet ab initio nō adeo notę) exordia & progressus ex parte saltem aliqua ignorauerint? Quod vero putant nulla extare inter Brytannos antiqua monumenta, quæ historiæ vulgatæ astipulētur, in hoc maxime falluntur. Nam etsi fateri necesse est, artium quas vocāt Liberalium, & reliquarum sciētiarum literarúmq; ipsarum quibus in hac orbis parte vtimur adinuētiones è Gręcia primùm in reliquas gentes presertim occiduas fluxisse, atque à Romanis potissimū post Græcos cultas fuisse, non tamen reliquas gentes & presertim Brytánicam vel nunc monumētis literarum carere, aut vllo vnquam tēpore ex quo Insulam hāc adierint, caruisse existimandum est. Nec posterius quicquam Romanis ipsis (si nō tēporius) literarum vsum accepisse. Quod partim ex Romanis authoribus ipsis, partim alijs satis probabilibus argumentis planum facere est in prōptu. Cęsar enim antiquissimus ex Romanis author, qui de Brytannis mentionem fecerūt, asserit Druydum disciplinam in Brytannia primò repertam, atque inde in Gallias trāslatam, quam quidem disciplinam non (inquit) fas erat literis mandare, quum ad priuatas publicásq; rationes literis Græcis vterētur. Plinius item scribit, Magiam vel suis temporibus tam attonitè in Brytánia celebratam, tantísque ceremonijs, vt dedisse eam Persis videri possent. Hinc liquet quod Brytannis longè ante Cæsaris tempora non defuerit literarum subsidiū, quibus suas res gestas posteritati trāsmittere possent. Neq; literarū inuētū à Romanis, sed poti⁹ à Gręcis, à quibus & Romani ipsi Brytānos mutuatos esse.

Cæs.li.6. comēt.

Plin. prohe. li. 30. Natur. histor.

Nam si à Romanis eas accepissent, non vtique Gręcis, sed Romanis literis tempore Cæsaris vsi fuissent. Atque ideo apud nostros, vel æque maturè vel etiam maturiùs quam apud Romanos ipsos, vsum literarum extitisse verisimile est. Presertim cùm T. Liuius scribat, quod ante vrbem Romam à Gallis captam rarus esset literarum vsus apud Romanos: Vnde fieret vt ipsorum origines perquam obscurè ad posteros transierint. Hæc ille. Quod si ne suam ipsorum originem Romani ipsi certo calluerint, quid mirum si non tam certa de aliarum gentium originibus & incrementis tradere potuerunt? Atque vt græcis literis quondam vsos fuisse Brytãnos credam, & hoc plurimũ me mouet, quod licet latinis characteribus vtãtur nunc Brytãni (quod Romanorum aduentu in vsum deduci potuit, qui vna cum imperio suas literas victis populis obtrusisse credendi sunt) totidem tamen numero & eodem sono habẽt quot Græci: viginti enim quatuor literas habẽt nunc Brytãni, & si olim duodeviginti erãt contenti: cæteras addiderunt postea. Nec plures initio apud Græcos fuisse literas lego. Vocales habebant olim sex, iamdudum septimam addiderunt, nempe duplicem v. Consonantes etiam habent quas in semiuocales & mutas dispescunt, & has rursus in tenues, medias, & aspiratas: quæ aliæ in alias in nominum & verborum flexionibus transeunt, idque Græcorum in morem. Quamplurima etiam cum Græcis ipsis communia vocabula retinent. Id quod Giraldus Cambrensis libro quem (ὁδοιπορικὸν) siue Itinerarium inscripsit, longè antehac obseruauit. Quæ quidem omnia & literis iam inde

T. Liuius.

inde ab initio Brytannos fuisse vsos, & à Græciæ ora originem traxisse documento esse possunt. Ad hęc, tam certam & constantem scribendi rationem & orthographiam tenent, vt hac quidem in parte vix Gręcis cedant aut Latinis: Cuiusmodi in alijs linguis vulgaribus nō facile est videre. In Anglica & Gallica lingua, quis nescit orthographiam pro scribētium multitudine aliam videlicet ab alia differre, nec nō plerásq; literas partim alio quam debeant sono enunciari, partim nullum quidem in vsum scribi, quum non pronuncientur. Quæ scribendi inconstantia, vt vitiosam scribendi rationem prodit, sic & inuariabilis & constās ratio inter Brytannos Cambrenses rectam orthographiam ostendit. Quod ipse olim in vtraq; lingua Brytannica videlicet & Anglica luculento experimēto rogatu virorum aliquot illustrium, qui linguam Brytannicam scribi posse dubitabant, manifestum vel ipsismet Iudicibus reddidi. Hoc prius concesso, quod vtra lingua constantius & vniformius scriberetur, ea absolutiorē teneret orthographiam. Iussis enim quatuor Anglice scribēdi peritissimis (erant illi quidem ferè omnes tum ab epistolis Regiæ maiestati, qui vt tum spem de se amplissimam prebebant, ita postea dignis honoribus insigniti sunt) in varias partes secedere, & perbreuem admodum sententiam, me dictante Anglice excipere, id postquam fecere & vna contulerunt, nulli eorum prorsus cum alio per tres aut quatuor dictiones integras vsque quaque conuenit, quin in singulis penè dictionibus aut plures aut pauciores, aut alias quam alius literas vsurparet. Quod vtiq; vitij in Anglica scribendi ratione, tum pri-

mum se obseruasse ingenuè agnouerũt. At id in vetusta Brytannica minimè fieri, si vel decẽ scriptores modo linguę eius scribẽdæ periti in diuersa segregati, quãtumuis longam orationem exciperent, me probaturũ obtuli. Nec mirum si Brytãnicæ expertes tam certam scribendi rationem & orthographiam in lingua tam rudi & tam parum ęstimata minimè arbitrentur, cùm paucissimi nostratium alioqui docti suam linguã scribere aut legere norint, quod hinc fit, quia peculiarem exigit scribẽdi rationem, longéq; aliter pleręque apud eos sonantur literæ, quàm ab huius ætatis etiam latinè sciolis vulgariter pronũtiantur, tametsi ꝓpiùs illi ad veterum pronũtiationem accedere, mea quidem sententia videntur. Id quod ex Quintiliano & Erasmo, doctísque alijs, qui ea de re disceptarunt colligere licet. Nempe c, & g, vt κ & γ apud Gręcos perpetuò ab illis pronuntiantur, non autem vt solent nunc vulgò cum e, vel i, illis subiungitur. ε ι & ο vocales similiter vt à Græcis quidem semper, & à Latinis quoque nunc videlicet doctioribus efferuntur. u, vocalis vt in hac dictione (nunc) profertur, quamuis aliquando affini sono cum (ὑψιλῶ) eam sonant, quod eandem fuisse olim cum (ὑψιλῶ) probabili est argumento. d, verò plerumque vt (Δελτα) apud Græcos solet, pronuntiarunt veteres, tametsi recentiores duplici dd, cùm sic enuntiantur nunc scribunt. Aspirationibus insuper abundant, atque id Græcorum exemplo, adeò vt nulla penè consonans sit quin aspiratam recipiat. Nam & l, & r, cum aspirata semper in initio dictionum coniungunt, quas duplas ideo scribunt, & id quoad r, cum

ipsis

ipsis Græcis conuenit: nulla etenim dictio apud alterutros ab r, incipit, quæ non aspirata similiter pronuntietur. L, verò cum aspirata propria est huius idiotismi. Grammaticam insuper habent sanè pro linguæ huius ratione exactissimam, qua & literarum potestates, syllabarum tonos & quantitates, dipthongorum discrimina, verborúmque emendatam structuram accuratè satis tradunt, támque bene ordinata methodo, vt meliori (mea quidem sententia) non possit. Atque vt in hac exercitarentur, gymnasia habebant olim publica, quo patrij sermonis & precipuè carminum componendorum studiosi vndique discēdi gratia, presertim statis temporibus confluebant, & in hęc pene posteriora tempora huiusmodi perdurarūt, vbi & gradus scholastici ad alendam maiorem in huiuscemodi studio alacritatem pro cuiusque profectu conferebātur. Deinde carminum compositionem tam attonite semper coluere Brytanni, vt nullam putem gētem aliam, vel toto orbe reperiri, quæ tam varios & multiplices metri modos teneant, & qui his struendis excellunt, inter eos Bardos appellāt, more veterum, ex quibus quamplurimos spiritu quodam venturi præscio afflatos credidit antiquitas: Nec ea prorsus extincta est adhuc superstitio, vnde in futuris prædicendis sibi plus cæteris gentibus adhuc curiosa gens, vana quidem spe arrogat. Atque id ex gentilitate, barbaricáque superstitione, quam ante Christianam fidem inter eos viguisse constat, ortum habuisse videtur, teste Lucano in hunc modum loquente:

De Bardis.

Lucan. lib. 1.

Vos quoque qui fortes animas belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis æuum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ, positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cœli numina vobis,
Aut solis nescire datum, nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis authoribus vmbræ
Non tacitas Erebi sedes Ditisque profundi
Pallida regna petent: regit idem spiritus artus
Orbe alio, longæ canitis si cognita vitæ
Mors media est.

Et eos, qui nunc apud Brytannos carmina colunt, Bardorum huiusmodi sequaces esse haud dubium est, cùm ex nomine, quod adhuc post tot secula ne quicquam luxatũ est. Bardus enim dicitur apud eos Poeta siue vates, qui carmina egregiè componit. Nec sine vena quadam innata cuiquam id muneris concessum est, quantumuis studij vel doctisimus in hoc adhibeat. Tum quod laudes virorum fortium predicare in more est, his perindeatque Bardis illis antiquioribus fuisse Lucanus testatur. Druidas quoque hinc originem sumpsisse, atque ad Gallias inde translatos paulò ante ex Cæsare ostendi. Et Magiam apud eos vel Plinij tempore tam attonite in Brytannia celebrari, vt dedisse eam Persis videri possent. Fatendum est igitur vel ipsis Romanis testibus, Brytannos iam olim ante hanc Insulam ipsis cognitam, siquidem ex his C. Cęsarem primum eam adijsse, testis est Cornelius Tacitus & alij, neque literarum subsidio destitutos, neque literatorum omnino expertes fuisse, quo minus non-

nulla

nulla habere potuerint iam olim saltem monumenta de gentis origine & incremento, vnde, & si iam non extent, posteriores suas commentationes & historias haurire poterant. Nec igitur de gentis origine tam certa nobis tradere potuerunt Romani authores, quam Brytanni quidem ipsi, qui suorum monumenta alius post alium viderunt & studiosè perlegerunt. Hæc, quoad tempora quæ maximè obscura esse videbantur, dicta sunt, videlicet ante salutis humanæ mysterium orbi proditum. An igitur putabimus post tantæ lucis iubar exortum, quum & Christi fides & literarum pariter studia ad omnes mundi plagas, imò barbarie summa eatenus inuolutas diffunderentur, & precipuè inter Brytannos, qui inter primos quos vniuersim fide initiatos legerim, Christi cultum susceperunt, imò post habita cum Romanis ipsis literarum precipuis cultoribus assidua & diuturna commertia, maiores quam antea rerum tenebras extitisse? Id quidem non cõuenit vllo modo existimare. Etsi iam non extent authores primi temporis, videlicet tam longa diuturnitate absumpti, extant tamen tam antiqui qui illos subsequuti sunt, quam in lingua vulgari alia vsquam gentium reperire liceat. Nam à mille plus minus annis proximè elapsis, nullum tempus est vidêre, quo non aliqui scriptores saltem Brytannici reperiantur, qui de rebus patrijs aliquam mentionem fecerint. In hoc enim potissimum Poetas illos quos Bardos etiamnunc appellari inter eos, quemadmodum & olim superius demonstrauimus, semper colere non cessarunt, qui & maiorum res gestas & recentiorum genealo-

gias, atque Heroum laudes tum carmine tum prosa celebrarent, ac scriptis pariter & memoria conseruarent. Cuiusmodi poëtarum, quorundam carmina ante annos mille plus minus scripta in hunc diem apud quamplurimos conseruantur. Et ipse nonnulla huiusmodi habeo cuiuis videre cupienti ostendere paratus: vt Taliesini & vtriusque Merlini Ambrosiani videlicet & Syluestris, quorum hunc tempore Aurelij Ambrosij à quo & nomen sumpsisse videtur, illum verò Vortigerni, Taliesinum verò tempore Mailgonis regis floruisse constat. Quæ quidem carmina etsi paulò obscuriora videntur, atque à phrasi & horum temporum vsitata loquendi forma paululum discrepent, non tamen adeò dissident ab eadem, etsi ante tot annos ædita, quin à linguæ Brytannicæ aliquousque peritis legi & intelligi possunt. Id quod satis admirari equidem non possum, qui fit vt lingua illa post tot annorum curricula, post tot támque memorabiles gentis illius clades, antiquum idioma suum citra aliquam saltem insignem eius immutationem in hæc tempora retinuerit, cùm id in nulla alia, quàm sciam, lingua vulgari videre liceat. Nam in Anglica lingua ante trecentos plus minus annos, libros exaratos vix est qui intelligere queat. Quod ad abolendam antiquitatis huius regni memoriam, plurimum officere est necessum Adeò nouandis rerum vocabulis nostri Angli penè omnes indulgent, neque aliquam certam fixamúe rationem loquendi aut scribendi patrium sermonem tenent. Atqui in vetusta illa Brytannica lingua longè

alia

alia est ratio. Nam & in scribendo rectam & constantem tenent orthographiam, & in loquendo omnem nouandi licentiam abhorrent. Et huiusmodi Poëtas siue Bardos (quos & alio nomine Pryduides appellant, atque eosdem esse conijcio qui à veteribus Druydes dicebantur) inter se ea maximè de causa alunt & venerantur: vt linguæ iuxta ac Brytannicæ antiquitatis omnis, ius & integritatem conseruent & tueantur. Quocirca à Taliessini iam dicti æuo in hanc vsque ætatem, his non defuere Poëtæ siue Bardi huiusmodi, qui & sui temporis Heroum & maiorum suorum res egregiè gestas patrij sermonis carminibus, eísque pro linguæ ratione venustissimis celebrarent, & posteritati cõmendarent, quorum aliquos non solùm sua lingua exercitatos, sed Latinis literis atque artibus qui his potissimum traduntur, haud vulgariter doctos fuisse, ex eorum carminibus facilè videtur. Cuiusmodi Taliessinus iam dictus, & vterque Merlinus proculdubio fuere. Atque ex his aliquot insigniores prout alij post alios successerunt hic recensere non ab re fore putaui, quo non generatim atque nulla certitudine innixa videatur à me inducta narratio. Sed vt alij qui veritatem curiosiùs inuestigare student, hoc ex alijs Brytannis, vera sint an falsa facilè percontari & cognoscere possint. Post Thaliessinum prædictum, qui Bardorum Coripheus dictus est, subsequuti sunt ex illustrioribus hi: videlicet Daniel quidam, qui tempore Griffini filij Conani Principis Venedotiæ, quæ nunc Septentrionalis VVallia

 dicitur,

dicitur, videlicet ante annos quingentos plus minus floruit. Deinde Oeneus cognomento Keueiliocus qui & ipse princeps Venedotiæ erat, carmina quædam cõposuit peruetusta, id enim studij adeò honestum semper inter ipsos cẽsebatur. Nec non Ludouicus cognomine Bardus, circa idem tempus floruit. Hinc Kyndelous cognominatus Poeta magnus, tempore Rhesi filij Griffini principis Demætarum & Regis Henrici secundi, videlicet ante annos quadringentos floruisse cognoscitur. Post hos Dauid cognominatus Penubras, inde Adamus cognomento Crassus subsequutus est, annis ab hinc plus minus trecentis quinquaginta. Dehinc quidam Edernus cognominatus Chrysostomos à sermonis venustate. Post hunc Dauid cognominatus Niger ex vico Hiradico doctor. Hij tres proxime recensiti, carminum componẽdorum artem auxerunt, & nouas quasdam metri rationes excogitarũt. Hinc Trahaernus quidam inter Poetas sui temporis maximus habitus. Et paulò ante nostra tempora Dauid filius Gulielmi, Iollaus Rufus vulgo dictus, Iollo Goch, Rhesus Brechamus, Dauid Nanmorus, Hoelus cognomento Surdeuallis, qui theologiæ Bacchalaureus erat, nec non Ieuanus filius Roderici, vulgo appellatus Ieuan vab Rethergh, hi ambo impensè docti fuerunt, vt eorum lucubrationibus Brytannicis quidem videtur. Hoelus quoque filius Dauid filij Ieuani filij Rhesi, Dauid cognomento canus, filius Ludouici filij Griffini, & posterioribus tẽporibus Rhesus Nanmorus, Theodorus Ayletus, Gerardus Caneiubæ, à cana Cesarie cognomen sortitus, & alij complures homines

mines sanè digni, qui nullo vnquam tempore ob ingeniorum monumenta præclara ab his ædita hominum memoria excidant, nec inter suos, quoad Brytannicæ linguæ ius aliquod constabit, excident. Atque ex horum carminibus, quæ antiquitatis Brytannicæ vestigia ipsa sunt, & quasi testes fidelissimi, nōnulla etiamnum extant proferenda, quę historiæ receptę fidei plurimum astipulentur, quorum tam veneranda vetustas est, vt idem mihi ea intuenti, quod Chawcero illi Anglico Poetæ præclarissimo, in Famæ domicilij descriptione vsuuenisse ostendit, videlicet vt eorum nomina & præclara facinora, qui recentiori memoria floruere, clarè, apertè, & dilucidè in ipsius domus parietibus scripta forent. Eorum autem, qui olim illustres fuere, quo anteriùs eo obscuriùs eorum res gestæ describebantur, & quorumdam vsque adeò priscorum tam obscuræ & tam penè obliteratæ viderentur notæ, vt vix à quoquam legi aut intelligi possent, temporis scilicet diuturnitate famæ gloriam & splendorem magis magísque pro vetustatis modo obscurante. Sic & in his carminibus excutiendis, mihi prorsus euenire videtur. Nam quorundam tanta vetustas est tum dictionis tum scripturæ, vt ex ipsis literarum apicibus nonnulla colligenda sunt. Quid enim in linguis his vulgaribus per mille annos sic durare videas, quin & in phrasi dictionis, & in notis literarum plurimum detrimenti & innouationis patiatur? Neque hæc eo dicta sunt, vt ex antiquioribus nihil clarum produci posse putem, quod nostro proposito inseruiat, imò plus in illam partem quàm ex posterioribus, sed vt

tantam eorum antiquitatem eſſe oſtendam, vt à recentioribus confingi neutiquam poſſent. Poſteriorum verò poſt annos abhinc quingentos ſcripta multò dilucidiora ſunt tum lectu tum intellectu, & plurimum lucis prioribus afferunt. Atque vt nullum erat tempus, quo huiuſmodi literati inter eos non reperiantur, ſic nullum penè doctrinæ genus eſt cuius non habent principia & canones quaſdam generales ſua lingua deſcriptas. Quia prçter Grammaticam (quàm vt dixi habent exactiſsimam) Rhetoricæ, & Dialecticæ, Geometriæ inſuper & Arithmeticæ regulas habent generales, & de Aſtronomia pariter & Coſmographia complures habent commentarios, quibus eorum vates plurimum ſtudij adhibuiſſe, ex eorum carminibus liquet. In Phyſicis & re medica habent quamplurima ad methodum tradita. In ſacris etiam literis habent etiam nonnulla prçſertim compendij in morem deſumpta, quæ vel ad hiſtoriæ cognitionem, vel ad morum compoſitionem ſufficere videbantur: Leges inſuper quibus municipes olim vſi ſunt, ante ſexcentos annos, peruulgatas habent, quibus patriæ mores elucent antiqui. Denique quod maximè ad rem de qua agitur ſpectat, hiſtorias habent tum productiores & fuſas, tum breues & contractas chronicorum in morem ſua lingua deſcriptas, non modo à prima gentis origine, vſque ad vltimi Regis, ex ſua gente videlicet, Cadowaladeri tempora, vbi Gaufredi tranſlatio deſinit, verumetiam abinde perpetuò vſque in Ludouici vltimi principis eorum æuum, quod in Edowardi regis Angliæ

gliæ

gliæ, eius nominis primi tempora incidit. Etsi hac posteriori parte suorum duntaxat calamitates, ruinæ, & seruitutes potissimum declarantur, quod fidem eorum, qui historiam edidere, eò magis confirmare videtur, quo non tam laudanda quam vituperanda gentis suæ prædicare non verentur. Et in his nonnulla sunt aliter alioqúe ordine tradita, quam à Gaufredo in sua translatione memorantur, quod non ab eo has quidem historias, sed aliunde acceptas demonstrat. Habent etiam fateor (vt reliquæ gentes omnes) nonnulla voluptatis potiùs gratia, quam vt fidem à quoquam exigant de Arthuro, Carolo Magno & similibus conficta, quæ à fide dignis historijs facilè dinoscuntur. Prętereà genealogias habent suorum maiorum ab antiquissimis temporibus in hæc vsque tempora perpetua serie deductas, easque tam multifarijs diuaricationibus dispertitas, & subinde ad stirpes insigniores iterum conuenientes, vt alia alijs fidem necessariò astruant, ac omni prorsus suspicione liberenr: Cuiusmodi morem apud eos viguisse vel Giraldi Cambrensis temporibus, idem libro suo, quem (ὁδοιπόρικον) inscripsit, testatur: vbi Rhesi, qui tunc Demeticæ regionis, quæ nunc Australis VVallia dicitur, Princeps erat, Genealogiam in multos retro antecessores recenset. quæ quia ante quadringentos annos ab ipso Giraldo memorata, cum ipsis, quæ etiam nunc habentur, genealogijs conuenit, magno sanè indicio est, nihil suspicionis inesse reliquis, quæ pariter apud nostrates enarrantur. Atque hac in parte, videlicet Genealogijs

maiorum

maiorum ſuorum obſeruandis, nemo, qui mores gentis (vel leuiter) nouerit, eos tantum non immodice curioſos, non iudicauerit. Nam & eorum nomina & cognomina ad id obſeruãdum maximam præſtant commoditatem. Nempè, quæ vt minimum Auorum & plerumque Proauorum & Atauorum nomina pariter contineant. Et Bardi ſepædicti id maximè curant, vt in ſuis Encomijs cuiuſque quem prædicare ſtudent, Genealogiam, ad inſignem aliquam ex cognatione familiam deducant: vnde facilimum eſt, vtpote à domo ſatis per ſe nota, ad ſuperiora conſcendere. Quod moris, etſi maximè ad antiquitatis notitiam retinendam facere videtur, tamen minus apud eos obſeruari ſummopere cuperem, vtpote quod plus animorum genti plus ſatis tumidę, tribuit. Atque inde eorum nonnullos huiuſmodi vana ingenuitatis ſiue nobilitatis opinione ductos videas, qui & ſi ne teruntium quidem ſiue in ære, ſiue in cenſu habeant, ad aliquam mæchanicam artem ediſcendam vnde ſibi victum ſuppeditent, deſcendere dedignantur, vnde tot otioſos inter eos paſsim reperias, quot nuſquam gentium alias facilè eſt videre. Atque hinc tantam hæreditatum diuiſionem, vt nuſquam rarior fratrum concordia, nullibi cenſus exiliores, nec vſquam de agrorum iure atque finibus peruicaciores aut plures lites reperiantur. Cæterum id moris ad antiquitatem Gentis perpetuandam plurimum (inquam) confert. Quid, quod etiam Eccleſiæ gentis noſtræ vel inter primas totius regni extructæ, nec vllo inde tempore aut hoſtium vi, aut fortuito aliquo caſu ex integro deletæ Chronica ſibi

pecu-

peculiaria conficiebant, quibus & Ecclesiarum huiusmodi fundaciones, dotationes, & incrementa pariter & detrimenta annotarunt, & res prȩsertim insigniores obiter in regno incidentes, vna etiam conscripserunt. Quales ex Ecclesia olim Metropolitica, nunc verò Cathedrali Meneuensi, quæ & sancti Dauid dicitur, ab ærarij illius nuper Præfecto, D. Ioanne Lewis mihi pridem delatæ fuerunt. Necnon huiusmodi ex Ecclesia Landauensi sanè antiquitate ipsa suscipiendæ, quibus Ecclesiæ illius fundatio & dotatio, terrarúmque ei concessarum dimensiones & collimitationes Brytannicis cuiusque soli terminìque vocabulis vetustissimis exprimuntur, ad meas peruenerunt manus. Ex quibus ad hãc quam molimur Historiæ Brytannicæ defensionem, aliqua mihi inferius citanda sunt, quibus multo maior fides adhibenda est (mea quidem sententia) vtpote ab illarum Ecclesiarum collegis sibi inuicem alius post alium succedentibus, prout quidque incidebat, annotarunt, & in vnum tandem volumen redegerunt, quam vni cuiquam quantumuis fide digno, qui aut sui temporis res gestas, aut ab alijs acceptas scripto commendarit. Hæc omnia eo dicta volui, quo omnes planè perspiciant, neque antehac defuisse inter Brytannos, nec adhuc deesse etiam literarum monumenta, quibus antiquitates eorum conseruentur. Et quamuis incredibile sit tam barbaram vsquam, támque ab omni humanitate remotam fuisse gentem aliquam, quin suæ gentis originem atque progressus, & res denique maiorum præclarè gestas aliqua saltem ratione posteritati transmiserit. Multo minus

nus credendum est gentem illam vsque adeò antiquitatis omnis tenacem & tandiu literarum subsidio adiutam, id maximè omisisse. Quis enim ignorat id natura comparatum esse, vt cũctæ denique nationes omni ratione cupiant originem suam à tenebris vendicare, id quod Polydorus ipse fatetur. Hinc Hyeroglyphicæ figuræ ante repertas literas, hinc est quod nonnulli maiorum suorum res memorabiles (sicut Ioannes Saxo de suis commemorat) vel saxis & cautibus ipsis insculpere curauerint: Hinc Poëtarum fabulę sub stupendæ alicuius narrationis inuolucro confictæ videntur, vt eò tenaciùs hominum memoriæ inhęrerēt, libentiúsque cõmemorarentur, quo magis in speciem admirabiles viderentur. Præterea quis dubitet fuisse nonnullos non minus olim inter gentes alias, qui gentis suæ historias suis quique linguis ediderunt fidedignas, quam nuper fuêre, qui Gallica, Hispanica, & Anglica lingua suorum temporum historias non minoris fidei quam Romani olim suorum ediderint. Quod si ab aliquo hominum genere (quos Barbaros appellant) obseruatum sit, sanè id à gente Brytannica minimè omissum esse credibilius est, quippe quæ in rerum antiquarum inquisitione, gentísque & maiorum suorum genealogijs repetendis accurata (ne dicam curiosa) semper extitit. Cúmque ad hunc modum se res habeant, vnde potiùs petenda est rerum Brytannicarum notitia, quam ab ipsis Brytannis, quos primos huius terræ incolas fuisse, & veterum & recentiorum authoritas identidem confirmat, nec literarum subsidio, longè ante Romanorum in

Insulam

Insulam aduentum vel Romanis ipsis testibus, caruisse constat? Ideóque tam certa nobis Romani scriptores, quod ad gentis originem & progressum spectat, quam Brytanni ipsi nobis tradere haud potuerunt. Illi etenim quod recentiores essent Aduenæ, audita tantum literis mandarunt: At hij, cùm oculati fuerint testes, certissima fide quæcunque iam inde à primo huius terræ incolatu contigerunt, posteritati suæ communicanda curarunt. Certum quidem est, Brytannos nostros multis hic annorum centenarijs ante Romanorum aduentum floruisse, nec vllo vnquam tempore sedibus omnes pulsos alio migrasse, quo & linguam suam prorsus amittere coacti sint, atque inde suæ antiquitatis obliuionem capere, quum cæteris nationibus penè omnibus hoc semel atque iterum per id temporis vsu venisse comperiamus: Nam quamuis ex his bene magna multitudo fuerit, quæ acerbioris fortunæ vi impulsa, pars in Cambriæ, quæ nunc VVallia vulgò dicitur, solitudines: pars in Corinnios, qui Cornubienses nunc vulgo dicuntur, vtpote in præsidia multo omnium firmissima, quibus ab extrema penitus gentis internitie se tutarentur, pars nouas sibi sedes alijs in terris, vt Brytanni qui nunc Armoricam Galliæ partem accolunt, quærere cogerentur, tamen non locorum diuersitas adeo originalem dispersæ gentis linguam luxarit, quin post mille & eò amplius annos, eadem apud omnes lingua penè integra, nescio quo fato, in hunc vsque diem

edurarit, vt alter alterum post paululum commertij mutuo habitum loquentem intelligat. De Armoricanis, Corinnijs & Cambrensibus Brytannis loquor, ex vna gente videlicet Brytãnica, hij omnes deriuati sunt. Tametsi Brytannicæ linguæ antiquitas puriùs apud Cambrenses obseruatur, vtpote & pristinis adhuc sedibus considentes & impermixtos. Vnde de hijs quidem tribus gentis partibus non inscite quidem vulgò dicitur, vnam videlicet earum & patriam & linguam, at maiore suo compendio quàm damno (mea quidem sententia) præsertim quoad soli versuram amisisse, idque de Armoricanis intellectum volunt. Alteram, linguæ iacturam fecisse non item patriæ, quod de Corinnijs subinnuunt. Tertiam verò & patriam & linguam adhuc retinere, hoc de Cambris intellectum volunt. Cætera autem huius Insulæ loca, vti primum Romanis vniuersum orbem proterentibus, deinde Scotis & Pictis sub declinatione Romani imperij in loca defensoribus vacua irruptiones facientibus, hinc Anglosaxonibus sub auxiliarium specie succedentibus, inde Dacis, tandem Normannis, & denique Anglis ipsis quasi postliminio cessere: ita & eorum locorum vrbiúmque nomina penè omnia sic inuersa & immutata sunt, suis quibusque linguis nomina indere, vetustáque abolere studentibus, vt ab harum quidem gentium ceu recentiorum linguis aut monumentis Brytannicarum rerum antiquitates eruere non tam procliue est, atque ex lingua ipsa Brytannica, quæ vt ante illas omnes in Insula vigebat, sic & in hũc vsque diem perdurat. Hæc igitur præfatu non indigna putaui, vt si

deessent

deeſſent penitus Latini ſcriptores antiqui ad aſtruendam rerum Brytannicarum hiſtoriam, ab ipſis tamen Brytannis Authoribus, ſatis ad id monumentorum produci poſſe liqueat, quibus non minus fidei adhibendum eſt, quam Romanis ipſis, illis pręſertim in locis vbi à vetuſtis probatæ fidei authoribus, vſquequaque non diſsident, cuiuſmodi diſſonantiam inter eos minimè reperiri, ſequentibus oſtendere pro virili conabor.

Summa totius commentationis inſequentis.

TAmetſi de tribus potiſsimum rebus hacce commentatione noſtra diſſerere duntaxat ſtatueramus, videlicet de Bruto Brytanniæque vocabulo, Brennoque & Arthuro huius regni luminibus, qui vel prorſus à quibuſdam nuperis ſcriptoribus ex rerum memoria tolluntur, aut ita frigidè agnoſcuntur, vt eorum rebus geſtis & pro eorum merito decantatæ famæ plurimum detractum iri videatur, qua quidem opinione, etſi aliquot recẽtiores ſcriptores ducerẽtur, quia nemo tamen poſt homines natos exortus eſt preter vnum Polydorum (virum alioqui tum doctum tum probum & de re literaria non mediocriter meritũ) qui eo iudicij errore teneretur, vt totam penè veterem Brytannicorum regum hiſtoriam, pro vana, ficta, aut comentitia haberet: Is enim & quidem ſolus (quem ſciam) ſuo more

iocans, figmentum esse subinnuit Gaufredi Monemutensis historiam, qui eius tantum operis interpres & non (quod Polydorus falsò autumat) author fuit, pauca de huiusmodi historiæ fide & antiquitate mihi prius sunt dicenda. Hinc de origine nominis tam gentis quam Insulæ Brytannicæ, tum de Brenno huius regni ornamento non vulgari, cuius res gestas maxima ex parte eleuari & supprimi intelligo. Postremò de Arthuro præcipuo huius Regni lumine & ornamento singulari, quod non tantum fuerit (id quod à quibusdam negatur aut frigidè agnoscitur) verumetiam talis fuerit, qualis ab historia recepta prædicatur, Rex nimirum illustris, dúxque bellorum multorum insignis (fabulas de eodem, vt ferè fit de huiusmodi viris excellentibus, aliunde confictas & adiectas excipio) argumẽtis quæ mihi probabilia quidem videntur, probare & planum facere enitar: Iudicium interim horum omnium candido & æquo Lectori relinquens.

QVOD

QVOD GAVFREDVS *Monomutensis, historiæ Brytannicæ quæ sub eius nomine circumfertur, non Author, sed duntaxat Interpres fuerit, déque ipsius Historiæ fide & antiquitate.*

ETSI Gaufredo Monomutensi ipsi id in Prohemio sui operis attestanti fides habenda merito esset, se videlicet interpretis tantum officio functum in historia Brytannica edenda: Qui cùm ea tunc æstimatione vulgo habitus esset, vt Assauensis Episcopus tandem præficeretur, nec credibile sit eum tam audaci facinore in arrogantiæ ac vanitatis suspicionem apud omnes, & præsertim apud ducem Claudiocestriæ, cui id operis dedicauit, venire voluisse. Verum quia hæc quibusdam criticis sufficere non videntur, paulò altius repetenda sunt argumenta aliquot, quibus idem Gaufredus ab illa falsa calumnia vindicetur. Porrò quod ipse primus Author illius historiæ non fuerit, vel inimicis testibus facilè cõprobatur. Neuburgus enim ipse Dux Polydori, & Gaufredi primus taxator, Polydoro citante, multa de Arthuro ex priscis Brytannorum pigmentis sumpta & ab se aucta per superinductũ latini sermonis colorem, honesto

honesto Historiæ nomine obtexisse Gaufredum scribit. Ex quibus sanè liquet, si prisca huiusmodi pigmenta erant, non tum primum à Gaufredo conficta fuisse. Preterea VVillielmus Malmesburiensis, qui historiam à Gaufredo editam nusquam viderat, vt neque videre poterat, nempè qui ante Gaufredi tempora floruit, de Arthuro & aliquot alijs in Brytannica tantum historia memoratis honorificam mentionem facit. Sic & Henricus Archidiaconus Huntingdonensis in historia sua, quam ante translationem Gaufredi à se repertam ipsum edidisse constat, multa de Arthuro & alijs à Gaufredo memoratis conscripsit. Habeo item ipse Chronica complura sanè vetustissima, partim Latinè, partim Brytannicè scripta, quorum nonnulla ante Gaufredi tempora fuisse conscripta multis euidentibus argumentis colligere licet. Et hæc quidem omnia historiæ à Gaufredo translatæ planè suffragari videntur. Extant deinde apud me Annales peruetusti, sub Gildæ illius sapientis nomine haud obscurè quidem inscripti, quos etsi iustum aliquod opus Gildæ illius esse haud temerè affirmauerim (tametsi libellum alium eiusdem Gildæ nomine inscriptum in Regia bibliotheca VVestmonasterij nuper repererim, qui cum hoc meo libello diligenter collatus, ad verbum penè per omnia respondet) quia temporum in hoc deducta supputatio longè post Gildæ æuum protenditur, ex Gildæ tamen commentarijs per quendam antiquitatis studiosum collectos esse facilè crediderim, eúmque qui sic colligerit ante septingentos annos ex temporum supputatione, quæ in scribentis tempora dedu-

deducitur, floruisse censuerim. Is à Leylando qui hunc librum apud me vidit, Nennius esse existimatur. Sanè perantiquum esse, quicunque is fuerit, oportet: Antiquitatem enim tantam tum scriptio ipsa perquam vetusta, tum Brytannicæ voces tam propriè intersertæ expressè redolent. Atque ad id comprobandum, hoc vel maximo argumento esse debet, quod author illius libelli verba faciens, de gentium numero, quæ Brytanniam suo tempore coluerint, sic ait: Et in ea habitant quatuor gentes, Scoti, Picti, Saxones, atque Brytones: Hæc ille. Iamdiu verò id tēporis fuisse oportuit, quod Picti in hac Insula inhabitasse sunt cogniti: Cùm Henricus Huntingdonensis Archidiaconus, qui ante annos circiter quadringentos floruit, in historia sua sic scriptum de Pictis reliquerit. Quamuis Picti iam videantur deleti, & lingua eorum omnino destructa, ita vt iam fabula videatur, quod in veterum scriptis eorum mentio inuenitur: Hæc ille. In hoc porro libello siue Gildæ, vt inscriptio præ se fert, siue alterius cuiusdam peruetusti scriptoris fuerit, nonnulla de Bruto & Arthuro memoratur, quæ cum Gaufredi translatione consentiant. Est quoque apud me liber de prima fundatione Ecclesiæ cathedralis Landauensis, quo prædiorum omnium, quæ iam possident Ecclesiæ illius ministri continentur concessiones, latinè quidem illæ, terrarum verò & prædiorum huiusmodi limites Brytannicè scriptę, quę maximam antiquitatem referunt, inter quos & Arthuri regis aliquot donationes ad verbum vt factæ sunt continentur. Brytannicæ verò dictiones tam vetustæ sunt, vt

haud facilè quidem legi, sed multò difficilius ex integro intelligi vel à linguæ Brytannicæ erudito hac tempestate possint. Præterea nemo arbitror dubitabit, quin iam dictum est, quod Sanctus Dauid in Diuorum numerum relatus sit, hoc vel basilica illa Meneuiæ in eius memoriam iam sæculū penè exactum sanè perquam magnificè constructa, si nihil aliud, attestabitur, vbi olim Metropolis totius Cambriæ, nunc vero Cathedralis sedes Demeticæ regionis quæ Meneuia dicitur, consistit. Habemus quidem illius Diui, necnon & Sancti Dubritij illius apud Castra Legionum præcessoris vitas, varijs exemplaribus cùm latina, tum vulgari lingua conscriptas, quibus Rex ipse Arthurus sanctum Dauid loco Dubricij suffecisse Episcopum apud Castra legionum, (vrbem ad Oscæ fluminis ripā sitam) memoratur. Quódque Sanctus ille Dauid breui post tempore hinc sedem episcopalem, ob perpetuos bellorum tumultus qui illic agitabantur, Meneuiam vbi nunc est, transtulerit, & horum non minus antiqua, certaque & constans habetur Meneuiæ recordatio, quàm Basilicæ illius prima institutio, eiusque antistitis Dauid ἁγίου, (sic enim in sua vita cognominatur) in Diuorum numerum relatio. Quod si hæc vera, certa, & indubitata sunt, ipsum videlicet sanctum Dauid Episcopum fuisse, & sedem Meneuiam transtulisse, & illa de Arthuro memorata non minus fidei apud omnes habere debent, quando illa ijsdem monumentis quibus hæc declarantur, adseri & confirmari constet. Est etiam apud me libellus perantiquus in modum Annalium latinè compositus, ex ærario Meneuensi à docto sanè viro & antiquitatis Brytannicæ

nicæ studioso Ioanne Lewis illius ærarij præfecto, qui nuper obijt, delatus, vbi precipuæ clades, quæ Ecclesiæ Meneuensi eiúsque territorio à prima eius fundatione acciderunt, memorantur. In quo passim habentur nonnulla, & præcipuè de Arthuro breuiter perstricta, quæ in historia Brytannica asseuerantur. Ad hæc, si quicquam Brytannicis scriptis habenda est fidei, extant Annales aliquot Brytannici iam inde à Bruto ad postrema vsque videlicet Ludouici vltimi principis VValliæ tempora, perpetua quadam serie deducti, quos alios quam ipsum Gaufredũ habuisse authores hinc colligo, quia nullam de Gaufredo mentionem faciunt, & quædam aliter referunt quam in Gaufredi translatione habẽtur: Etsi hi quoq; in summa cum historia à Gaufredo traducta cõueniunt. Habemus denique carmina nonnulla antiquissima vatis illius, siue Bardi inter Brytãnos famigerati, Thaliesini qui tempore Mailgonis regis floruit, quæ ante annos plus minus mille composita ab eo fuisse nemo est qui inficiari possit, ac id phrasis ipsa satis indicat, & non tam à fidicinis Poëtisque nostris memoriter retinentur, ac per manus tradita conseruantur, quàm scriptis inde libellis quamplurimis posteritati commendantur. Ea quoque testimonio sunt (mea quidem sententia) irrefragabili ad Arthurum præcipuè asserendum, nempè quem suis carminibus ad Vrianum Rhegadum eius militem scriptis passim, vt occasio incidit, miris effert laudibus. Denique vt hæc historia à Gaufredo minime conficta videatur, est quod ex Latinis authoribus maximè præclaris

ad huius historię fidem confirmandam adduci poſsit. Quia videlicet nonnullorum Regum Brytãnicorum ab ipſis Romanis ſcriptoribus paſsim in eorum commentarijs mentio fit. Qui quidem Reges in hac historia nempè Brytannica, per idem tempus, quo illi floruiſſe affirmant interſeruntur. Nempè à Cęſare Caſſiuellauni, Brenni ex Liuio & Iuſtino, Cinobelini à Suetonio, Aruiragi à Martiali, & Lucij Regis ab Euſebio: Carantij verò, Coeli, Conſtantij, Conſtantini, Maximij, Aurelij Ambroſij ab Eutropio Paulóque Diacono, & aliorum aliquot ab alijs authoribus Latinis. Tales quidem hic floruiſſe reges, nemo arbitror, inficiabitur, quia ab his authoribus Romanis, eorum nomina à tenebris vindicãtur. Reliqui verò infœlices, quod in Romanorum monumenta relati non fuêre, Eboracus, Dunwallo, Belinus cognomento magnus, Lud, Londini vrbis instaurator, & poſtremo Arthurus ille gentis præcipuus aſſertor tam illuſtris, vt antiquitas eum inter pares nouem ex totius orbis maximè inſignibus Heroibus ſelectos retulerit, ex quorum numero iam ſolus (neſcio quo fato) eximitur ipſe Arthurus, tametſi ex reliquis vllum, nemo eſt qui reijcere audeat. Sed de hoc poſt plura. Hæc ſunt quę ante Gaufredi tempora planè cõprobent hiſtoriam ab ipſo tranſlatam nequaquã à ſe originem ſumpſiſſe. Iam ad eam quę ipſum ſubſequuta eſt tẽpeſtatem, veniamus: Quo quidem tempore, ſi talia fuiſſent à Gaufredo prodita, qualia ab aduerſarijs obijciuntur, cõmodiſsimum iuxta ac facillimũ erat cuiuis ea ſtatim refellere, vt in lucem edita ſunt. Nullum enim humanæ rationis inuẽ-

tum Euangelicę fidei perinde aſtipulari videtur, atque quod nullus tam impudens inter tot hoſtes Euangelij repertus fuerit, qui rei geſtæ, cùm id primum per orbem diuulgaretur fidem eleuare conatus eſſet. Quod ab Euſebio & Marſilio Ficino pro Chriſtianæ religionis defenſione adducitur. Sic quoque & pro noſtro inſtituto facere debet, quod nemo repertus ſit, quum hęc noſtra, quam Gaufredus Monomutenſis tranſtulerit, hiſtoria in publicum primùm prodiret, qui eam improbare ſtuduerit. Etſi non defuêre ſcriptores aliquot eruditionis (vt ea ferebat ætas) non aſpernandæ, quum hæc, de qua ſermo eſt, hiſtoria Brytannica Latinis auribus redderetur, qui tam recẽtia & ante prorſus inaudita, ac vno quaſi partu (vt Polydori verbis vtar) prolata & in orbem effuſa, ferre nullo modo potuiſſent, quin illis continuò vt ædita ſunt, palàm reclamaſſent, imò ſcriptis æditis contradicere nequaquam pepercisſent. A quo tantum abfuêre, vt ea ſuis libris paſsim aſſeuerauerint. Nempè Henricus Huntingdonenſis, vt ea quę ante viſam Gaufredi traductionem hiſtorię ſuę de rebus Brytannicis aliunde acceperat, interſeruit, ſic & illa quæ poſtmodum ex Gaufredi tranſlatione plenius didicit, adeò non improbauit, vt deſcriptam inde Epitomen hiſtoriæ poſtea ſuæ Coronidis vice adiecerit. At ne hinc primum ea accepiſſe quis putet, quæ de origine gentis Brytannicę in hiſtoriæ ſuæ limine prius aſſeuerauerat, legat qui id diſcutere volet. Et initium hiſtoriæ ipſius Henrici (quam ante Gaufredi tranſlationem à ſe viſam fuiſſe editam, tum ex Gaufredi tranſlatione ad calcem, tum ex ipſius Henrici libro de ſum-

Henricus Hunting.

mitatibus rerum, epistola secunda palàm constat,) Et ipsum Henricum eadem quæ Gaufredus de origine gentis Brytannicæ asseuerasse, & ea aliunde quàm ex Gaufredi translatione accepisse comperiet. At hic forsan obijcietur, Henrico Huntingdonensi ob Brytannicæ linguæ imperitiam facilè imponi potuisse, vt crederet in Brytannorum Annalibus extare, quæ nusquam reperirentur. Vt concedam Henricum eius fuisse linguæ ignarum, non tamen defuêre tunc temporis, alij quamplurimi viri eruditi, qui Latinam iuxta ac Brytannicam callerent, quos ea de re consulere potuisset, quibus fucum facere non æque erat procliue. In his erat doctrinæ non aspernandæ, & in rebus Brytannicis cognitionis eximiæ vir, Giraldus Cambrensis historicus, & ipse rerum Brytannicarum fidelissimus, qui Regi Henrico secundo admodum familiaris, & in expeditionibus in VValliam & Hiberniam perquam necessarius, comes fuit. Hic, inquam, etsi in Gaufredum parum æquus, æmulatione quadam inter eos, nimirum ex mutua literarum contentione gliscente, videretur, vt ex ipsius scriptis satis liquet, historiæ tamē Brytannicæ à Gaufredo translatæ vbique suis scriptis astipulatur. Deinde Alured⁹, Houedenus, Radulfus Cestrensis, Ioānes Anglicus, Geruasius, & quotquot vnquam in historia huius regionis enarranda desudarunt, summo consensu traductionem Gaufredi approbare, imò suis scriptis commendare non dubitarunt, quos, vtcumque eos Polydorus contemnat, vtpote contra eius sententiam scribentes, reijciendos minimè esse censeo,

ſeo, nempè ab hijs qui ſimplicem & nudam rerum geſtarum veritatem cognoſcere cupiunt, & non potius ſermonis cultum & elegantiam, hi quidem ipſa regum diplomata, ædicta, fœdera pariter & literas, ipſa videlicet veritatis ſymbola, &, vt ita dicam, ſigilla, ad verbum ſuis hiſtorijs intertexunt. Quin maximè Polydoro ſuſpiciendi, & non ſine accurata honoris præfatione celebrandi iure erant, vtpote è quibus potiſsimum ſuam hiſtoriam concinnauit. Quum grati ſit animi his à quibus aliquid mutuatus ſis acceptum referre, ac id palàm agnoſcere, ingenuéque pofiteri. At vt ad rem redeam, Dubitari ne poteſt iam de hiſtoriæ Brytannicæ fide aut antiquitate, quam & ante Gaufredi tempora, & ipſo tranſlationis tempore, & poſt à tot eruditis viris támque antiquis monumentis approbatam eſſe conſtat? Neque id ſolum à ſcriptoribus noſtris, verumetiam ab Anglis pariter ac Latinis authoribus antiquis, nedum recentioribus. Nam vt de eorum ſuffragijs, qui Gaufredum ſubſequuti ſunt curioſior aliquis dubitet, etſi hoc quoque hominis eſſet nimium increduli, quid illis obijciet, qui ipſum Gaufredum tempore præceſſerunt? Nonne & ipſi in Gaufredi, qui nondum extaret, gratiam, quæ de rebus Brytannicis ſcripſêre commemorant? Atque vt maximè Brytanni ſcriptores ſuis rebus fauere credantur, quid verò exteri? Idem ne illi factitare credendi ſunt, qui quam minimum Brytannis tribuiſſe dinoſcuntur? At aduerſariorum teſtimonio nihil locupletius. Vt hæc omnia ab aliquo in ſua ſemel

con-

concepta opinione pertinaciùs insistente reijciantur. Quid authoribus Romanis respondebitur? Qui dum sparsim suis libris, de rebus Brtyannicis agere se infert occasio, eadem ferè rerum euenta commemorant, quæ in historia a Gaufredo traducta habentur, planè Gaufredum ipsius historiæ primum authorem minimè fuisse comprobãt. Nemo enim inficiari potest in hac nostra non tam Regum ipsorum vt iam dictum est, quàm vrbium & Fluuiorum aliquot nomina & eadem fere rerum euenta recenseri quæ ab Cæsare, Suetonio, Tacito, & alijs quibusdam Romanis authoribus memorãtur. Vt de Cæsaris ipsius in Brytanniam aduentu, quod Cassiuellanus fuerit dux bellorum contra Cæsarem, quod Cæsar ipse primo congressu citra victoriam abierit: quod interea dum redit, Trenouanti Dux Cæsaris fidem sequutus ad eum in continentem venerit eius auxilium imploraturus cõtra Cassiuellauni iniurias: quod sudes perustæ Thamesis alueo defixæ fuerint, quæ Cæsari impedimento essent ne transirent flumen: Quodque tandem Cæsar Insulam vectigalem reddiderit. In ijs quidem omnibus pulchrè conuenit Cæsari cum historia Brytannica, etsi ea quæ labeculam aliquam suæ gloriæ respergerẽt, Cæsar aliquãtisper immutauit. Nam quod nostri vna cum Lucano, teste quidem Romano, de eius fuga scriptum reliquerunt, ille vi tempestatis adactum se abijsse scribit, tametsi vel ex ipsius commentarijs hoc colligere licet, quod historia Brytannica de eius refert fuga, quando abitum suum (ne dicam fugam) tam celeriter adornasse, tam festinanter se arripuisse scribat, quodque ad primum eius aduentum in Brytanniam non tam

prospe-

prosperè ei cõtigerint omnia, quàm ipse refert. Quum ad secundum aduentum duplo quàm prius instructior redierit, quod minimè fuisset opus, nisi se viribus inferiorem ad primum eius aduentum agnouisset: Nec secundò quidem redijt, nisi postquam Mãdubratius dux Trenouanti eius (vt ait) fidem sequutus est. Potuitne ille Dux fidem eius sequi nempè Brytannus, nisi prius fidem suæ patriæ generiq; debitam deseruisset, nepharius & scelestus proditor? Nónne id planè historiæ nostræ suffragari videtur, palámque ostendit, non tam armis quàm proditione & intestinis ciuium odijs & factionibus subactam hanc Insulam fuisse? Hæc inquam Cæsaris etsi paululum à vero detorta, fidem historiæ nostræ maximè stabiliunt: quæ quidem omnia à Cæsare astutè (quo erat ingenio) inuersa, citra fucum aliquem nostra historia apertè dinarrat. Nec Gaufredum ex Cæsare aliquid horum accepisse, dum hæc & multa alia aliter quam in Cæsare habentur, relata, tum præcipuè nominum discrepantia comprobat. Qui enim Mandubratius & Imanuentius apud Cæsarem, ij in traducta historia à Gaufredo Androgeus & Teneuantius dicuntur. Si ex Cæsare hæc mutuatus fuisset Gaufredus, sanè in hijs nominibus ex æquo conuenissent vtrique. Quorsum enim attinebat in hijs nominibus discrepare? Sed luxari (dixerit quis) hæc nomina interim potuêre. Id potius in Cæsare contingere potuit, fateor, quàm in Gaufredo, qui eum tot centenarijs annorum subsequutus est. Ex quo nomina sic, vt essent apud ipsum Cæsarem, mutilata descripsisset Gaufredus. At Androgeus à Beda quoque appellatur,

Androgii ex Beda, Mandubratii ex Cæsare nomina restituta.

qui à Cæsare Mandubratius dicebatur, quod nomen videlicet Androgij etsi propius brytannico sit, luxatum tamen paululum apud vtrumque crediderim. Nam Auaroius, si secundum britannicam nomē claturam ducatur, dici deberet: Atque ad eum modum iam olim à Beda scriptum esse facile crediderim, & à librarijs postea deprauatum. Et si quis attentius consideret, facilem existimabit lapsum, vt n. pro u. d. vero pro a. (vt à Librarijs aliquot non ita pridem paribus ferè formis descriptæ erant) g. vero pro i. similitudine soni decepti transcribentes sumerēt. Quemadmodum & Labienū à Gaufredo pro Laberio mēdose scriptum arbitror. In huiusmodi enim latinis nominibus, Romanis potius authoribus fidendum duco, vt econtrà in Britannicis, historiæ britannicæ & rerum brytannicarum scriptoribus. Sic & Sulpitium apud eundem Gaufredum pro Simplicio, qui Episcopus Romanus tempore Arthuri esset, corruptè legi censeo, id quod ex Eusebio colligo, qui talem circa id temporis Episcopum Romanum fuisse scribat. Sed vt illa nomina, quis maximè suspicax ex Cæsare mutuatum esse etsi perperam descripsisse Gaufredum putet, quorsum attinebat in eo dissentire, quod Gaufredus eum videlicet Teneuantium, qui Cæsari Imanuētius dicitur, fratrem Androgij, siue vt Cæsar habet Mandubratij fuisse scribat, quem Cæsar patrem huius fuisse dicit, quando inter vtrumque conuenit, illum ipsum Imanuentium seu veriùs Teneuantium in Trenouantum Ciuitate principatum obtinuisse, & post eum Mandubratium, qui Androgeus à Gaufredo & Beda dicitur, fidei Casiuellauni commissum,

Laberii nomen restitutum.

Sulpitius pro Simplicio deprauatè scriptum.

sum, post ob iniurias aliquot sibi a Casiuellauno illatas, ad Cæsarem in continentem traiecisse, & iunctis cum eo viribus in Patriæ suæ viscera gladium conuertisse? Si ex Cæsare desumpta fuissent hæc omnia à Gaufredo, seu quouis alio, in hijs nominibus, & præcipuè in eo quod Imanuentius pater Mandubratij diceretur, haud dubiè conuenissent. Nam vtcunque in rerum euentis fortè, ob quædam gloriosius, quàm se res habuisset in suæ gentis gratiam à Gaufredo dicta variassent. Quid huius (inquam) retulit in hijs saltem nominibus, cognationisque gradibus variare? Quando vtrumlibet horum verum sit, quod ab alterutro affertur diuersum, nihil in laudem aut vituperium alterutrius gentis sonare videretur? Imo Cæsar ipse lapsus esse hac in parte existimandus est, qui Suetonio teste, vt post dicemus, Commentarios suos parum integra fide composuisse ex Pollinij Asinij sententia creditur. Quare & illa in quibus conueniunt nomina, rerumque series penè eadem palam faciunt Gaufredum non ea primum ex suo ipsius cerebro (vt aiunt) excogitasse: Cum ante tot annorũ centenarios à Cæsare commemorentur, & hæc in quibus discrepant vna ostendunt Gaufredum historiæ suæ materiam ab alijs sanè perantiquis authoribus etsi non Romanis sibi subministratam accepisse. Nempè cum hæc iam dicta ex solo Cæsare, Regúmque nonnullorum (vt superiùs commemoraui) nomina, ex tot diuersis authoribus, hisque tempore Gaufredi non extantibus, petenda forent. Vtpotè ex Liuio, Suetonio, Martiali, Cornelio Tacito,

Eusebio, & alijs nonnullis huiusmodi authoribus reconditis. Quis, non dico non verisimile sed impossibile fore non videat, vt Gaufredus illo præsertim sæculo natus, quum hij authores in tenebris delitescerēt, vt eorum habere copiam minimè potuisset, aut si haberet, ea omnia quæ ipsius habet traductio cum Romanis habet communia, tam varia, & tam latè per tot Authorum volumina diffusa atque dispersa tam commodè suis quæque locis & temporibus ferruminare, et in vnum historiæ corpus redigere potuisset? Neque eo tantum opus erat illi, verumetiam tēpora intermedia, quibus Romana silet historia, supplere, Regúmque nonnulla tum nomina tum res denique gestas fingere, & tam commodè interserere, vt hijs quæ à Romanis cōmemorātur authoribus adamussim conuenirēt. Quod si absurdum quidem sit, vt reuera est, suspicari, quum nonnullos alios Reges & Principes, hos abinuicē tam remotos intercessisse necesse sit, qui à Romanis authoribus pretereantur, vnde illorum res interim gestæ potius petendæ sunt, quàm ex Brytannica historia, quæ tempora intermedia cōmodè supplet, & quę illis acta fuēre recenset? Quę quidem, vt cętera, si non à Romanis authoribus vt demonstratum est, desumpta fuēre, à recentiore quidem scriptore aliquo tam vetusta depromi nullo modo potuerūt. Quare reliquū est, vt quemadmodum Gaufredus ex vetusto quodā Brytānico libro hęc hauserit, ita & illius vetusti authorem ex alijs antiquiorib⁹, ea quæ tractat sumpsisse, quæ etsi iam nō extent, tunc quidem extitisse haud dubium est, vnde illa eadem nomina & ipsa rerum euenta, quæ à

Ex Gilda mihi videtur transcripsisse pleraque, idque ex chronicis coniicio brytannicis, quibus citatur Gildas ad ea comprobāda, quæ cum historia Gaufr. conueniunt.

Cæsare

Cæsare & alijs antiquioribus memorantur, & alia ab eis prætermissa collegisse videri posſit. Quæ cùm ita se habeant, adeone noua hęc dici historia debet, vt Polydorus vult, quæ à Gaufredo ante annos quadringentos translata est? Cùm prius & vetustiſsimis ante ipsius tempora scriptis tradita fuerit, & à nonnullis qui eum præcessere & subsequuti sunt scriptoribus paſsim cõmemorata, neque à quoquam prętterquam vno Polydoro ex integro in dubium vocata sit? Sanè & peruetustam & longè ante Gaufredi tempora decantatam, cuiuscuius fidei habeatur, fuisse necesse est. At si Polydorus, vt præ se fert, ne quicquam fidei huiusmodi vulgatæ historiæ habendam censet, quid est quod eam historiæ suæ scilicet fideliſsimæ, contextui interserit, ac non potiùs à Latinis tantum scriptoribus tradita conscribit? Cur eam suis scriptis immiscere dignatur historiam, quàm improbat? Cur ita vera falsis (vt ipse sentit) commiscet? Sanè dum id agit, quibusdam hoc de eo suspicandi dat occasionem, videlicet id apud se cogitasse. Si ea tantum commemorasset quæ ex Romanis scriptoribus desumerentur, quod tunc in historia sua multa desideratum iri, videlicet medio tempore acta, quo Romana silet historia, nam ea, continua oratione, vel vnius æui res gestas in Brytannia haud commemorat, sed subsultim & carptim, velut per longa inuicem distantia temporum interualla, prout res Romana duntaxat exigebat, perstringit. Cuiusmodi narrationem, si & ipse instituisset, scopas dissolutas veriùs quam historiam referre visus fuisset. Si verò totum Brytannorum tempus intactum reliquisset,

tantispèr dum ad Anglorum tempus ventum esset, tunc occasionem ei prætermissam videbat, quæ suæ gentis, nempè Romanæ victorias, laudésque celebrare, & sub historiæ huius regni prætextu literarum monumentis consecrare posset, quod potissimùm toto opere suo satagere videtur. Quare ex vtraque historia vnam concinnat, sed sic, vt ea quę ex Brytannica duntaxat mutuatur, improbet, quæ verò ex Romana desumit tantùm probet. At necesse est aliqua (vt superiùs retuli) medio tempore contigisse, quo Romana silet historia, vt concedam vbi Romana habetur à Brytannica diuersa, illi potiùs fidem adhibendam quàm huic: Etsi hoc quidem inter ipsos latinos authores non satis constat. Nam & Lucanus, vt iam dictum est, fugam appellat illum, quem Cæsar recessum suum dicit, scribens in hunc modum:

Lucanus de Cæsaris fuga ex Brytannia.

Territa quæsitis ostendit terga Brytannis.

Tacitus. Suetonius.

Deinde Tacitus, Cæsarem ostendisse Romanis Brytanniam potius quàm subegisse scribit. Et Suetonius Commentariorum ipsius Cæsaris fidem ex integro vellicare videtur. In vita ipsius Cæsaris de eiusdem Commentarijs in hunc modum scribens, Pollio Asinius parum diligẽter, parumque integra veritate compositos putat: Quum Cæsar pleráque & quæ per alios gesta erant temerè crediderit, & quæ per se vel consultò vel etiam memoria lapsus perperam ediderit, existimátque rescripturum & correcturum fuisse: Hæc ille.

Pollionis Asinij de Cæsaris Commẽtarijs cẽsura.

Quis enim dubitet Cæsarem ex Romanis qui omnes semper laudis auidi fuere, virum quotquot vnquam essent gloriæ auidissimum, vt omnes de eo Romani

scriptores

ſcriptores affirmant, quàm parciſsimè de ſui ipſius parùm proſperè geſtis ſcripſiſſe, & ea quæ aliqua laude digna viderentur (quo erat ingenio & eloquentia) ſupra rei dignitatem extuliſſe? Sed ille omnia, quæ ſibi contigêre aduerſa, verbis immutatis miro artificio obtexit, quum ſuos perterritos loco ceſsiſſe, ſe verò tempeſtatis vi adactum, reditum adornaſſe, idque ob hyemis iam inſtantis vehementiam maxima celeritate paraſſe ſcribat, vbi eum & ſuos fugam arripuiſſe & accelleraſſe, ęquus rerum ęſtimator retuliſſet. Sic & alios Romanos authores ab alijs (vt poſt dicetur ſuo loco) non minus fide dignis authoribus, qui propiùs noſtris accedant, redargui demonſtrabimus. Si hijs igitur quę ab ipſis Romanis tradita ſunt authoribus, non omnino tutiùs fidendum eſt quàm noſtris, quid de reliquis, de quibus Brytannica duntaxat habetur hiſtoria, dicendum eſt? Brytánicę ne hiſtorię, quam tam diu ſcriptam & vulgo receptam fuiſſe conſtat, an potiùs coniecturę duntaxat cuiuſuis, qui illam poſt tot annorum curricula iam decurſa, in dubium trahere moliatur? nemo arbitror tam iniquus fuerit æſtimator, qui id dubitet, quin tam vetuſtæ hiſtoriæ fidem eatenus habendam eſſe cenſeat, quatenus alia fide digniori non diſcrepet. Sed quia iam ſatis ſupérque arbitror Gaufredum ea calumnia purgatum, qua putabatur dictam hiſtoriam ex ſuo ipſius (vt aiunt) cerebro excogitaſſe, ad reliqua properandum eſſe cenſeo.

De

De Brytanniæ Etymologia Disquisitio.

T primū de Brytāniæ vocabulo, cuius denominationi, videlicet à Bruto Siluij filio deductæ, non tam ab ipso Polydoro, quàm ab alijs aliquot viris eruditis, nempè Aenea Siluio in suo de rebus Bohemicis libello, & à Ludouico Viue suo de disciplinis Cōmentario contradici intelligo, pauca mihi differenda sunt. Non autem id mihi assumo, vt eam nominis Etymologiam authoritate aliqua irrefragabili probē. Id enim difficillimum esset post tot millenarios annorum præstare, præsertim cùm literarum monumenta penè omnia precedat, exceptis forsan hijs, quæ retro accepta, & per manus à tot seculis tradita, ad posteritatem deuenêre: Satis quidem meo instituto factum iri censeo, si ea quę ab aduersarijs historiæ diuulgatę contra huiusmodi vocabuli rationem prodita sunt, nihil solidi afferre demonstrauero, quo minus vetus & tam diu recepta Brytanniæ Etymologia vera esse posit. Polydorus enim à Bruto eam sic denominari non putat, hac potissimum coniectura ductus, quod tunc potius Brutannia quam Brytannia (Latini sermonis Etymologia id nimirum exigente) dici debuisset, si à Bruto denominaretur. At ego ipsum rursus interrogauerim, cur non consulium potius quam consilium dicimus, cùm à consulendo deriuetur. Tametsi in locorum hominúmque nominibus, præsertim ab exterarum linguarum origine

Æneas Siluius de rebus Bohemicis.
Lud. Vines de Discipl.

ne deriuatis, latini sermonis analogia non est tam curiosè obseruanda. Huius tamen vocabuli analogia & ratio satis adamussim reddi potest. Nam quamuis sic scribatur Brutus tam Latinis quàm Brytannis, non eo tamen apud Brytannos sono, quo apud Latinos effertur, verùm medio quodam inter e, & i, vt in hijs vocabulis Brytannicis (mût) pro muto (vn) pro vno: quod cùm hæc à quouis Brytanno proferri audies, clariùs deprehendetur, quàm vt literis explicari possit: Et ideo apud Brytannos Cambrenses, pro y, plerumque vsurpatur v, vocalis, vnde cùm sic sonetur Brutus vt (Brytys) hinc conuenienti ratione Brytannia vel Britannia dicta est hęc Insula Latinè, & Brytãnicè (Brytain) vt Lyndain, Rhyuain, apud eosdem pro Londino, Roma, pari analogia. Et magna item est apud Latinos etiam harum vocalium v, & i, affinitas, vt optûmus, decûmus, inclûtus, à veteribus dicerentur, quæ nunc optimus, decimus, inclitus dicuntur. Sûlla olim qui nunc Silla dicitur, & innumera huiusmodi alia. Neque nouum est quod aliæ vocalium in alias transeunt, in eisque sæpè vocabulis, prout temporis mos obtinet, nedum in deriuatis, maximè ab extera quauis lingua. Vnde & Grecè βρετανια dicitur hæc Insula, per e, in prima, cùm Latini per i, & Brytanni per y, primam eiusdem scribant. Quare nihil obstat hæc argutia Polydori, quo minus à Bruto Brytannia dici possit. Instat tamen Polydorus, & ait, quemadmodum Ludouicus Viues obiter suo de Disciplinis libro, vbi de historia tractat, perstrinxit, neque Liuium, neque Dionysium Halicarnassensem, suis libris vllam de Bruto mentio-

Londini & Romæ vocabula Brytannica.

nem fecisse, qui Siluij eius nominis primi Latinorum Regis filius foret. At non hinc statim conuincitur, nullum huiusmodi fuisse. Nam vt talem fuisse eius filium non commemorant, ita nullum habuisse filium præter Siluium haud prorsus asseuerant. Quod si alteruter horum affirmasset, id denique pro solido argumento in nos retorqueri poterat. Verùm nunc, vt concedam quicquid ab eis affirmetur, pro verissimo haberi, quod ab omnibus tamen concedi non video, vsque adeò tamen eorum authoritati quantumuis magnȩ deferendum non censeo, vt quicquid item ab eis circa res de quibus agunt, intactum relinquitur, id continuò vt falsum & fictum habeatur. Quis etiam ignorat hos authores, videlicet Liuium & Dionysium in id potissimùm incubuisse, vt eos duntaxat commemorarent, qui è Regia stirpe prognati regnum in Latio obtinuerant, è quibus Romani ipsi genus suum traxisse dicerentur? Nam quos filios liberósue præterea quisquis habuerit scribere non profitentur, tantæ tamen obscuritatis illud vel tunc temporis erat, vt Siluium ipsum illius gentilis nominis principem, ille Ascanij, hic Aeneæ ex Lauinia filium, diuersa inter se opinione affirmet. Deinde Liuius pro certo affirmare non audet, hiccine fuerit Ascanius an Maior quàm hic, Creusa matre Ilio incolumi nat⁹, qui & Iulus dictus est. Quis enim (inquit) rem tam veterē pro certo affirmet? Quod si Regum ipsorū qui ex Siluiorū familia oriundi erant, de quibus potissimū scribere instituerant, vsq; adeò ignari fuêre, quid mirum si Brutū Siluij illius filiū, quem vtpote Latinorū regno minimè potitum,

positum, nihil ad rem de qua potissimum agere instituerant, facere viderent, intactum reliquerint. Verum vt Romanis curæ potissimum erat, gentis suæ Principes enumerare, Sic non absimile vero videtur, Britannos suæ gentis authores non minori cura obseruasse, & posteris per manus tradidisse, vel saltem scripto commendasse. Sed hîc nobis obijciet forsan alius: Si vel fama aliqua huiusmodi de Bruto, qui Romanus origine fuerit, quum Cæsar hic ageret, in ore vulgi agitata fuisset, idipsum Cæsarem & rescire oportuit, & hoc Cõmentarijs suis prodere minimè omisisset: Cui sic respõsum velim: Si Beda & Polydorus, qui in Insula Britannica perpetuò commorati, tam absurdè tamen lapsi sunt in primis huius terræ Incolis asserendis, vt à quouis rerũ Britãnicarũ sciolo redargui possint, (quod paulò inferiùs manifestũ fiet) dum vel vulgares historias vel Britannorum ipsorum Annales ea in re cõsulere dedignãtur, multo potiùs Cæsar, huius rei de qua nũc agimus, ignarus esse potuit, tum ob eius in Britannia moræ breuitatem, tum Brytannicæ imperitiam linguę, atque insuper ob negotiorum ei⁹ magnitudinẽ, vt ei neque licuerit per id tempus quo hic agebat, aliquos ex Britãnis super ea re consulere, neque ob eorũ, quos Barbaros reputabat, contemptũ, libuerit tanti æstimare, vt eos tam familiari alloquio dignaretur, vel quod adhuc verisimilius est, memoriæ non occurrebat, omnia percontari quæ ad gentis Brytannicæ pertinerent originem, dum in Brytannia versaretur, quæ postea suis Commentarijs testata relinqueret. Verum cùm Commentarios lõgè post abitũ suum è Britannia cõposue-

posuerit, vt ex Suetonio liquet, suam ipsius coniecturā sequutus fuisse videtur, vbi primos Britanniæ Incolas è Gallia ortū habuisse testatur: Quod quia & vero nō absimile foret, si quis coniecturis tantum agat, & à tantæ authoritatis viro proditum, Diuus Beda libēter amplexus idem asserere nō dubitauit. Deinde aliquot alij hinc maioris erroris occasionē haurientes, non solum è Gallia primos Incolas huc transmigrasse, quod ab historia Britannica non abhorret, verū quum Britannos aliquot in Gallia iamdudū residere intelligerent, ex hijs primos terræ Incolas extitisse ac nomē Britannię Britānorúmque tam terrę quā genti indidisse asseuerarunt. Quod quā vanū sit & ridiculū statim edocebitur. Verū interim ne quid prętercam quod ab aduersarijs in re cōtrouersa obijcitur: Nihil inquit Polydorus tale quod de Bruto iam circumfertur, vel Britannorum Annalibus prodi Gildæ temporibus poterat. Ad quod quidem astruendum hęc ex suo Gilda subijcit: Illa tamen proferre conabor in medium quæ temporibus Romanorū Imperatorum Britannia & passa est & alijs intulit Ciuibus mala. Quātum tamen potero non tam ex scriptis Patriæ, scriptorumúe monumentis, quæ vel si qua fuerint, aut ignibus hostium exusta, aut Ciuium exilio classe longiùs deportata, quàm transmarina relatione, quæ crebris interrupta intercapedenibus etiam non satis claret. Quid obsecro causæ est (mi Polydore) quod paulò præcedentia non citas ex eodem tuo Gilda, vbi scribit: Se consultò omittere priscos gentis communes tamē cū cęteris errores, patriæque portēta, vetustosque Immanium Tirannorū annos. Nónne hijs palam profitetur

fitetur se consultò præterire, quæ ante Romanorum tempora gesta fuerant? Neque id ob eorum ignorantiã fecisse inde constat, quòd priscos gẽtis errores, patriæque portenta, vetustósque immanium tyrãnorum annos ait se cõsultò omittere: Quo pacto errores, portenta, Tyrannos illis exprobraret, nisi talia fuisse apud eos aliquo modo resciuisset? Imò ex eorum monumentis siue scriptis multa hausisse oportuit, si saltem vera scripserit, vbi ait, hæc (de Brytannia loquens) erecta ceruice & mente ex quo inhabitata est, nunc Deo, interdum ciuibus, nonnunquam etiam transmarinis Regibus & subiectis ingrata cõsurgit. Nónne hinc liquet aut se hęc omnia de suo effinxisse aut vidisse historias aliquas huius Insulę, iam inde à primo eius incolatu, quum dicat, hæc erecta ceruice & mente ex quo inhabitata est? Si talem fuisse reuera sciebat, ex quo inhabitata est, Insulam, id ex scriptis aliquot patriæ seu veterum monumentis eum didicisse oportuit. Non igitur scriptorũ inopia, sed consultò, quæ ante Romanorum aduentum contigêre, præterijt, ne quid de florentibus facilè crediderim Insulæ rebus gloriosum prędicare cogeretur. Si verò nesciebat tales fuisse illius terræ mores iam inde à primis incolis, se vanum fateatur oportet quisquis fuerit, qui ea, quorum ignarus prorsus esset assêrerit: Hæcque omnia de suo commẽtum fuisse in gentis terręque ignominiam, In altero videlicet sibi nequaquam constans, in altero mendax assertor deprehensus. De quo postea pluribus. Hactenus de hijs quæ ab aduersarijs contra Brytanniæ vulgatam Etymologiam obijci queant sit dictum. Iam quomodo eorum

de huius vocabuli ratione sententia constet dispiciamus.

Polydori opinionis de primis Brytanniæ incolis conuulsio.

Lla enim opinio, quam Polydorus ex diuo Beda colligere videtur, facillimè reijci potest: Beda enim ad hũc modum scribit: In primis autem hæc Insula Brytones solùm, à quibus nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armoricano (vt fertur) Brytanniã aduecti, australes sibi partes illius vendicarunt. Hæc verba D. Bedæ, si de traiectu Brytannorũ ex ea parte Galliç, quæ Armorica dicitur, vtpotè aduenarum illac trãseuntium intelligantur, cũ veteri Brytonũ historia satis conuenire videntur: Nam & hinc Brutum cum socijs primùm traiecisse, & hanc Insulam petijsse eadẽ affirmat. Cuiusmodi interpretatio multò æquior videretur, vtpotè quç authores inuicem conuenire faciat, quàm altera. Verùm si quis ea sic interpretetur, vt Polydorus & item Pomponius Mela primos videlicet huius Insulç habitatores ex Armoricis ciuitatibus esse oriũdos, eosdémq; (quum Brytanni vocarentur) vt frequẽtiores huius terrç aduenas, nomẽ Brytanniæ huic Insulæ dedisse, parũ mihi vera dicere videbitur: Nam sic Armoricanos longè, priusquã hæc Insula Brytãnia diceretur, Brytãnos appellari debuisse quis non videt? At id secus se habere compertissimum erit, si quis aduertat, quod hæc Insula Brytãnia & eius incolæ Brytãni, longè ante Iulij Cæsaris tẽpora, quippe

Beda.

Pomp. Mela.

pe mille sexcẽtis ab hinc annis appellabantur, quos etiã idem Cęsar suis temporibus in Insula natos memoria proditum esse affirmat. Cęterũ Armorica, nè sexcentis quidem annis à Cęsaris Monarchia, vt eiusdẽ Cęsaris commẽtarijs, Ptolomeo & alijs scriptoribus perspicuè liquet, aut vlla sanè Gallię pars Brytannię nomen acceperat. Ast oportebat vt priùs essent in Gallijs Brytanni antiqui, quàm in hac Insula, vt illi hijs nomen dedisse viderẽtur, id quod à nullo authore fide digno asseritur. Atq; hoc ipsum virum non minus doctum quàm pręclarum Equitẽ Eliotum etiam obseruasse video in sua bibliotheca, qua cùm prius & ipse essem opinione, idq; tam literis quàm sermone, amicis aliquot aperuissem, eò impẽsiùs meo in ea re iudicio fidebam, posteaquam idem ab alijs viris eruditis approbari comperi. Eliotus.

Quod Brytanni continentis, ex huius Insulæ Brytannis, non econtra hij ab illis originem sumpserint.

Erùm nunc locus commodè exposcit, vt quo primùm tempore, quæ nunc Brytannia minor dicitur, pars Galliæ dicta est Brytannia , & à quibus ostendam. Hinc enim & prædicta opinio de Brytannię nuncupatione à Polydoro inducta, clariùs conuelletur, simul & illud demonstrabitur : minimè videlicet admirandum fuisse, nec Brytannorum ignauia commissum esse putandum, quod à Romanis totum orbem proterentibus primùm militari robore spoliati,

à Scotis

à Scotis, deinde & Pictis afflicti, tandem à Saxonibus detriti potius quàm deuicti fuerint. Nā qui primùm in Armorica sedes posuêre Brytanni, ab hac Insula partim Constantini cognomento Magni, partim Maximi Tyranni auspicia sequuti, eò commigrarunt, ac ibi rerum potiti victricis Insulæ nomen, deuictæ Regiunculæ imposuerunt. Quod VVillielmus Malmesburiensis ad huncmodum scribens testatur. Constantius (vt aiunt) vir magnæ ciuilitatis, Constantinum ex Helena stabularia susceptum, egregiæ spei iuuenem reliquit hæredem: Qui ab exercitu, Imperator consalutatus, expeditione in superiores terras indicta, magnā manum Brytannorum militum abduxit, per quorum industriam, triumphis ad vota fluentibus, breuì rerum potitus, emeritos & laboribus functos, in quadam parte Galliæ ad occidentem, super littus Oceani collocauit, vbi hodiéque posteri eorum manentes (immanè) quantum coalûere moribus, linguáque nonnihil à nostris Brytonibus degeneres. Et mox sequitur: Succedentibus annis in eadem Insula, Maximus, homo Imperio aptus, si non contra fidem ad Tyrannidem anhelasset, quasi ab exercitu impulsus purpuram induit: Statímque in Galliam transitum parans, ex prouincia scilicet Brytānia, omnem penè militem abrasit. Constans etiam quidam non multò post ibidem spe nominis Imperator electus, quicquid residuum erat militaris roboris exhausit. Sed alter à Theodosio, alter ab Honorio interfecti, rebus humanis ludibrio fuêre. Copiarum quæ illos ad bella sequutæ fuerant, pars occisa, pars post fugam ad superiores Brytannos concessit.

Ita

Ita cum Tyranni nullum in agris præter Semibarbaros, nullum in vrbibus pręter vētri deditos reliquissent, Britannia omni patrocinio militaris vigoris viduata, omni exercitio artium exinanita, conterminarum gentium inhabitationi diu obnoxia fuit: Scotorum scilicet & Pictorum primò, deinde Saxonum in auxiliũ contra hos accitorum. Ad hæc Henricus Huntingdonensis ad hunc modum in ipso ferè suæ historiæ limine ait. Britones vero quos Maximus secum abduxerat in Gallia Armorica vsque hodie remanserunt, vnde & Britones Armorici vocantur, à quibus spoliata emarcuit Britannia. Et constat hunc Henricum cùm hæc scriberet, non vidisse Gaufredi translationem, vti supra demonstratum est. Deinde Giraldus supra memoratus in descriptione Cambriæ sic ait. Tertia pars Britonum extãtium, quæ Armoricum australis Galliæ sinum obtinuit, non post Britãnicum excidium, sed lõgè ante à Maximo Tyrãno trãslata est, & post multos & graues quos Britannica Iuuentus cum ipso sustinuit bellicos sudores, vltimis hijs Galliarum finibus, Imperiali munificentia est remunerata. Gildæ item libellus de quo supra memoraui, qui apud me extat, de ea re in hanc sententiam habet. Septimus Imperator regnauit in Brytannia dictus Maximianus, (sic enim ab ipso nominatur, qui ab alijs Maximus) ipse perrexit cum omnibus militibus Britonum à Britannia, & occidit Gratianum regem Romanorum & imperium tenuit totius Europæ, & noluit dimittere milites, qui perrexerunt cum eo à Britannia, neque ad vxores suas, neque ad filios suos, neque ad possessiones suas. Sed dedit illis

Forte Semibarbatos.

H. Huntingdonensis.

Giraldus Cambrensis.

Gildas.

multas regiones à stagno quod est super verticem montis Iouis, vsque ad ciuitatem quæ vocatur Cantiguic, & vsque ad cumulum occidentalem. i. Crûcochidient. Hij sunt Brytones Armorici, & nunquam reuersi sunt ad proprium solum vsque ad hodiernum diem, propter hoc Brytannia occupata est, & ciues eius expulsi sunt: Hactenus ille. Hinc Geruasius Monachus Cantuariensis fidelis & diligens historicus, qui eo degit Monasterio, quo maxima tam huius Regni, quàm aliorum librorum copia abũdabat, ad hunc modum scriptum reliquit. Maximianus itaque nepos Coeli, auunculus Helenæ, sed matre & natione Romanus, quem Beda Maximum vocat, regnum obtinuit. Hic minorem Brytanniam, expulsis indigenis impleuit Brytonibus, eámque Conano Meriadoco nepoti Octauij dedit. Quæ omnia cum recepta historia conueniunt. Deinde Gildas ipse quem Polydorus euulgatum curauit, quisquis erat, postquam de Maximo mentionem fecerat, & quod idem Brytannorum ope secum educta imperium Romanum Gratiano & Valentiniano eripuerat, sic scribit. Exin Brytannia omni armato milite, militaribus copijs, Rectoribus licet immanibus, ingenti iuuentute spoliata, quæ comitata vestigia supradicti Tyranni, domum nusquam vltra redijt, & omnis belli vsque penitus ignara, duabus gentibus transmarinis vehementer sæuis, Scotorum à Circio, Pictorum ab Aquilone, calcabilis, multos stupet gemítque per annos. Quod quum huius libelli Author affirmet, Brytanniam sic militari robore spoliatam, mirum est quod id postea vi-

cio genti Brytannicæ vertere non erubuit, quod ab exteris deuicta postmodùm fuerit. Adde quòd Ioannes Anglicus, Aluredus, & Radulphus Cestrensis summo consensu in hoc conueniunt. Ipsi denique Brytanni Continentis, etiam nunc ingenuè agnoscunt, se ex hac Insula oriundos esse, quod & lingua eorum non multum à Cambrica discrepans palàm facit. In Brytannicis quoque antiquitatibus in libello qui Triadum inscribitur, hoc habetur. Quod tres quidem exercitus selectorum hominum ex hac Insula profecti sunt, qui nunquam rediêre, Primus sub quodam Irpo extero quidem Duce, qui miro astu à Brytannis subsidium corrogauit: Secundus cùm Helena Constantini matre & Conano eius fratre abijt: Tertius, cum Casiuellauno & Guenone & Guauaro exijt, & in Aquitania consedit, vnoquoque exercitu viginti vna millia militum habente. Attamen alius recessit (vt ibi etiam habetur) exercitus, vtrisque hijs penè solus comparandus, videlicet qui cum Maximo Augusto in Armoricam Brytanniam abijt, & inibi consedit: Hinc quoque Conanus, quem Maximus ille huic turbæ prçfecerat, transmisit ad Diuotum Cornubiæ principem, vt Vrsulam virginem eius filiam in sponsam habere posset: Quæ vndecem millibus virginum comitata, maritimo itinere intercepta, Coloniæ, vbi etiam nunc earum memoria sacrosancta habetur, Martyrij palmam ob castitatis fideique excellentiam accipere meruit. Prçterea post hæc, quadraginta millia aliarum fœminarum eò transmissa fuêre, vt connubio Brytannorum, qui sub

G.ij. Conano

Conano in Armorica Brytannia degebant, iungerentur, quæ nunquam in Insulam hanc rediêre. De virginibus iam dictis, Ecclesia Brytannica, iam inde ab earum excessu memoriam celebrare non destitit. Cætera verò ex antiquissimis Brytannorum monumentis excepi. Neque hæc tantum Insulæ huius exinanicionis causa fuêre, quin & Romani principes per quadringentos plus minus annos, quibus hæc Prouincia illorum subinde sensit Tyrannidem, infinitam militũ manum hinc ad eorum vota, ambitiosósque conatus explendos, secum pro libito transtulêre, qui partìm bello cæsi, partìm in longinqua delati, nunquam rediêre. Quo factum est, vt quamprimùm Romanorum imperium declinare cœpit, adeò vt prouincias suas aduersus barbararum gentium incursus tueri nequirent, non modo hæc Insula, sed & Gallia atque Hispania ciuibus suis strenuioribus spoliatæ & exinanitæ, barbaris gentibus, qui Romanorum tyrannidem minimè antea sustinuerant, predæ fuêre. Nam Brytannia Saxonibus, Gallia Francis, Hispania Vandalis & Sueuis, Aphrica item Vandalis & orientis prouinciæ Herulis, Ostrogothis & Hunnis pariter direptæ cesserunt. Germania verò, quæ imperium Romanum nullatenùs, vel non in vniuersum perpessa est, vel si qua eius pars aliquando senserit, delectum ex suis habitum in exteras quidem regiones à Romanis deduci non patiabatur (vt ex Tacito videre licet) suum ius omnino retinuit. Quemadmodum & Scoti, Dani, alięque gentes quæ Romanam dominationem euaserant. Quare non magis hoc Brytannis vitio verti debet, quàm

Gallis

Gallis, Hispanis, imò ipsis Italis, qui Longobardos in suas sedes tunc quoque admiserunt. Vsque adeò Romanorum ambitio & auaritia, quaquauersum imperij fines prolatauerant, dum tyrannidem suam tam grauem mortalibus reliquis tueri studerét, omne omnium prouinciarum robur contriuerant & exhauserant. Sed ad institutum redeamus. Ex hijs quæ præmisimus satis constat, Brytannos Armoricanos, ex nostris oriundos esse, nec ab illis nostram Brytanniam nomen sumpsisse, neque (si coniecturis tantummodò agatur) verisimile est, vt pars maior, quę in hac Insula semper Brytannorum fuerit, à minore descenderit. Quare neq; in D. Beda, si ita vt Polydorus interpretatur senserit, refellẽdo, nec Polydori opinione pluribus improbãda, diutiùs immorari equidem duxerim, maximè cùm nemo tam ignarus sit antiquitatis, qui Armoricę Brytannicę incolas ex nostra hac Brytannia oriundos esse non videat: Quod quum ita sit, necesse est, vt ratio à Polydoro reddita de Brytannię vocabuli origine, minimè probetur, vtpotè, qui asserat ex D. Bedę authoritate aut sententia perperam intellecta, (quod magis arbitror) Brytannos Armoricanos vt frequentiores aduenas in hanc Insulam, nomen & genti & Insulæ Britannicæ dedisse. Quod si D. Beda alijquéeius opinionem sequuti aliquot, in hac Insula oriundi & perpetuò immorantes, de primo terræ incolatu tam manifestè lapsi fuerint, quid mirum si & Cæsar & Cornelius Tacitus, exteri quidem homines, quorum huic nunquam visere solum, illi verò nec morum facere, nec linguam indigenarum addiscere licuit

Tacitus ait Britannos linguam Romanam vel ſuo tempore abnuere.

aut libuit, Britannis rurſum, teſte eodem Tacito, linguam Romanam vel ſuo tempore etiam abnuentibus, id penitus ignorauerint. Quare refutatis abundè (mea quidē ſentētia) hijs quæ ab aduerſarijs contra veterem Britanniæ Etymologiam producuntur, eatenus ſaltem quaten⁹ nemini videatur vero diſsimile, vt à Bruto ſic denominaretur, pauca deinceps, mihi iure dicenda eſſe puto, quibus eam à Bruto nomen deſumpſiſſe, non abſurde affirmatum aſſeuêrem, idque argumentis aliquot veriſimilibus, quatenus tam vetuſta comprobari poſsint, oſtendere pro virili conabor.

Quod à Bruto Britanniam denominari veriſimilius ſit, etiamſi hiſtoria recepta nullo penitus loco haberetur, quàm ex aliqua alia ratione, quæ ab huiuſmodi hiſtoriæ aduerſarijs adducitur.

Ideo equidem nonnullos viros, ſanè non minus ingenio quàm Doctrina præſtantes, perſuaſiſsimum habuiſſe, eam Brytanniæ Etymologiam à Bruto deductam minus veram eſſe, plurimum in hoc ipſum elaborare, vt aliquam rationem aliam commodiorem aptiorémque huius vocabuli ex literis partim græcis partim Latinis eruant & in publicum proferant. Verùm quia nihil obſtare quo minus

min⁹ vetusta nominis etymologia vera esse posit, vt-vt ea de re dubitent, superiùs demonstratum est, multò certè humaniùs item & rectiùs, tum à me tum ab ipsis factum iri puto, si eò indagacionis nostræ studium potiùs inclinemus, quo recepta & tam inueterata nominis etymologia confirmetur, si quo modo id fieri posit, quàm cõtra, vt indefensa & omni patrocinio deserta destituatur. Adeò enim temerè, quæ hominum memoria dũtaxat non item literis diu iactata sunt, reijcienda non cẽseo. Neq; id quod satagunt, dum ex Gręcis quidem aut Latinis duntaxat, eius vocabuli rationem exquirere laborant, cõmodè (mea quidẽ sententia) aggredi videntur: Quum potius petẽda sit cuiusq; nominis etymologia, ab ea demùm gentis lingua, quę id nomẽ cuiq; rei primùm indiderit, & non alia. Et certũ est primos huius terrę indigenas vel aduenas priùs nomen ei dedisse, quàm vel Romanis vel Græcis cognita fuisset, cúmq; constet Brytannos Cambrenses, qui iam VValli dicuntur, primos huius fuisse terræ incolas, & multis annorũ centenarijs ante Romanorũ vel nomen auditũ hic floruisse, à quib⁹ potius est petẽda huius vocabuli ratio quã ab illis? Pręsertim cùm eos linguã priscam ꝑ omnia penè incorruptã & impermixtã iam inde ab initio retinuisse superiùs demonstratũ sit Et primũ Brytannia nè an Albion priùs dicta sit, dubitari video. Ego sanè Brytanniam priùs dictam esse quàm Albion facilè crediderim hãc Insulã, quod hæc primas obtinet, & semper obtinuisse credenda est, ob eius eximiã pręstantiam inter eas quæ vocarentur Brytannicæ. Et hoc cõmune vocabulũ vt Brytannicæ appellarẽtur generali vocabulo

Brytanniæ ne an Albionis antiquius nomen.

vocabulo omnes, à maxima illustri & præcipua earum mutuatas esse. Id quod confirmare mihi videtur Cæsaris authoritas, qui Commentarijs suis hanc Insulam semper Brytanniam, nusquam verò (quod meminerim) Albionem appellet. Et quum Brytãnia hæc prius dicta sit, tum cæterę adiacentes hac minores Insulæ veluti huic appendices, vt ex Plinio, Ptholomeo, & alijs liquet, ab hac velut digniore, Brytannicæ dictæ sunt omnes. Deinde hæc ad differentiam reliquarum Albiõ speciali vocabulo dici cœpisse videtur, ex aliqua ipsius terræ similitudine vel proprietate præ se ferente. Atque id maximè, vt credam, hoc etiam inducit, quòd nulla vnquam cæterarum Brytannia dicta sit speciali vocabulo præter hanc solam, quæ postquam idem nomen cæteris communicarit, specialiùs aliquod sibi asciscere necesse habuit, vt à cæteris internosceretur. Nec ideò absurda videri debet vetus traditio, quæ ipsam ab albis littoribus sic dictam fuisse affirmat, nihilo absurdiore vocabuli etymologia, quàm qua Alpes, quę nunc dicuntur Italiæ montes, ab ἄλφος grecè, quod albus significat, eò quod perpetuis niuibus albescant appellari, & olim Albia etiam dici, teste Strabone, proditum est. Etsi Albionis vocabulum græcam analogiam, quũ à Romana potius lingua deriuetur, prę se ferat. Neque id citra exemplum factum esse videtur. Nam trans Libium erat ager (vt Iustinus habet) qui Albiona dictus est, quod in eo bos alba sacrificari solebat. Qua item nota, hæc à reliquis communi tum nomine appellatis Insulis potius discerneretur, quàm ex ea qualitate siue specie, quæ se primam intuentium oculis offerebat,

nempè

nempè alba? Britanni quoque ipsi etiamnũ sua lingua (y wen ynys) .i. albam Insulã inde appellãt: Fabula verò illa de Albina alijsq; eius Sororib⁹ è Gręcia huc appulsis, mihi quidẽ nõ probatur, nec in historia Britãnica habetur: Tametsi satis credibile sit, hãc Insulã ante Bruti aduentum, imò statim à Nauigiorum vsu reperto à Græcis aliquot, quũ ab eis nauigij, vt cæterarũ pene rerum omnium prima adinuentio (vt plerique affirmãt) orta sit, potius quã ab alijs inhabitatam fuisse, idque nõ paruo argumẽto esse debet, quod Solin⁹ scribit de Britãnia in hũc modũ: Octingẽtis enim & amplius millibus passuum porrigitur lõga, ita vt eam in Caledonicũ vsque angulũ metiamur. In quo recessu, Vlissem Calidoniæ appulsum, manifestat Ara græcis literis inscripta voto. Hæc ille. At vt Vlissem sic & alios simili vel errore, vel nouas terras indagandi studio ductos, hanc Insulam statim à Nauigij vsu reperto adijsse, nec tam vberem & temperatam, incultam omnino reliquisse verisimile quidem est, nec tam Galliæ accolas, tametsi eam in conspectu habuerint, quũ locorũ amplitudine pro libito, vt credẽdum est, tum gauderent, quàm Græcos, inter quos (vt sæpè iam dictum est) nauigij vsus primum vigere cępit, huc primum appulisse. Quãobrem si constaret hanc Insulam priùs Albionem quã Britanniam dictam fuisse, hoc nihil præiudicij receptæ nominis huiusmodi etymologię adferre, quin ab ἄλφος quod græcè album sonat, vel ab Albi romano vocabulo, Soli albedine id nomen exigente, dici posit. At hic mirari Subit, vnde Perottus acceperit Albionis vocabulum ab Albione Neptuni filio deductum esse, quã-

uis Mela talem ab Hercule in Gallia cęsum esse scribat? Nec Plini⁹ id quidē mihi astruere videtur quod Eliottus de Albionis vocabulo scribit, videlicet quod Albion antiquius quā Britāniæ vocabulū sit: Quin potiùs oppositū, videlicet Britānias has dictas fuisse Insulas omnes, priusquā hæc Albiō diceretur. Plini⁹ enim ad hūc modū ait: Albiō ipsi nomē fuit, quum Britanniæ vocarētur omnes. Nōne ex hijs verbis hūc sensum quis potiùs eliciat, quod quū Britanniæ vocarētur omnes insulæ, quæ in mari Britānico vel circa Britāniā sitæ essent, ad differentiā huius à cæteris, hanc postremo Albionē dictam esse, quàm vt Albion dicta fuerit, priusquam Britannicæ dicerentur omnes? At si constaret Albionis nomen quàm Britāniæ antiquius esse, quod mihi quidem non videtur, mihi tamen recepta vtriusque vocabuli Etymologia magis arridet, vtpotę quæ & historiæ fidem, & inueteratam vtriusque vocabuli rationem stabilit: Britanniam videlicet à Bruto, & Albion ab albis rupibus denominatam fuisse. Ad quæ quidem confirmanda, etsi satis videri debet historia ipsa tam diu recepta, præsertim quando nihil obstare, quo minus sic dici rite possit, superius ostēsum est. Aliqua tamen adminicula, etsi non plena documenta ex his, quæ passim de ea re scripta comperi, in medium adducam. Primum quidem omnes tam historiæ, quàm Chronica Britannica, quæ etsi cum Gaufredi translatione non per omnia omnino conueniant, in hoc tamen summo consensu consonant, quod à Bruto Britannia dicta sit, quodq; is ex Troianis originem traxerit. Thaliessinus item & Merlini Brytānicæ Poëtæ (vt supra retulimus)

quos

quos ante mille plus minus annos floruisse constat, suis carminibus Brytannos Troianorum reliquias Brutiq; nepotes subinde appellant. Quod equidem non tam in gentis gloriam cōmemoro (quæ etenim laus à victa sedibúsq; suis pulsa hominū colluuie originem traxisse) quàm vt fides veteris historiæ à calumnia vēdicetur. Et ne quis loca desideret vbi hæc habeantur. Thaliessinus quidem in odula quam de suis erroribus composuit sic inscripta Brytānicè (Hānes Thaliessin) videlicet errores Thaliessini, ait, se tandē diuertisse ad reliquias Troiæ, videlicet ad Brytannos, sub hijs quidē verbis (Mi a deythym yma at VVedillhion Troia.) Neq; dubitādū est hoc fuisse opus Thaliessini: Nā præter innumeros codices vetustiss. qui inscriptionem huiusmodi attestētur, nullo reclamāte, null9 est recētiorū qui vel phrasim illius tam antiquā, carminísue maiestatē hactenus assequi potuit. Et ideo sūmus ille vates inter Brytānos cēsetur & nominatur. Certū quoq; est, & ab historijs omnib9 in cōfesso habetur, quod à Troianæ vrbis clade, quo totus penè orbis aut subsidij, aut obsidionis gratia confluxerat, homines inde vt apum examina in diuersas mundi partes dimanauerint, & præcipuè Europā nouis accolis impleuerint. Vnde Giraldus sępè dictus ad hūc modū scribit. Tres etenim populi, Romani Aenea duce, Franci Antenore, Brytones Bruto, post Troianum excidiū reliquiæ Danaûm atq; immitis Achillis ab Asia in Europā varias ad partes profugerunt. Et ad confirmandam originis huiusmodi rationē, mox subdit, quòd gens Brytannica primęua gentis suæ vocabula & originalis linguę, scilicet Gręcæ, proprietatem Giraldus.

abundantiùs cæteris retinuerit, qualia etiam nunc inter Brytannos inuenies. Vt Oeneus, Rhesus, Aeneas, Hector, Achilles, Heliodorus, Theodorus, Aiax, Euāder, Vlisses, Helena, Elissa, VVendoloena, & alia multa in hunc modum antiquitatem redolentia, præcipuéque obseruandum esse dicit, quòd pleráque linguæ Brytannicæ verba, Græcæ proximè accedunt, quod in vocabulis numeralibus, quæ vtpotè in ore omnium assiduè trita, luxationi minus obnoxia essent, obseruaui: Nam (dec) nostri, quod Grecè δέκα, & (vnardec) quod illi, ἕνδεκα (deudec) quod illi δώδεκα (vgein) quod illi εἴκοσι, & nonnulla alia huiusmodi quæ à Græca primùm deriuari viderentur. Deinde idem Giraldus libro suo de Cambriæ descriptione in hæc verba ait: Brutus etenim mediantibus auo Ascanio & patre Siluio descendens, & Troianorum reliquias qui in Græcia detenti fuerant, in occiduam hanc Insulam ducens, cùm annis non paucis fœliciter regnasset, & tam terræ quàm genti de suo nomine nomina dedisset, in extremo tandem positus articulo, tribus filijs suis regnum Brytanniæ totale dimisit, primo & primeuo scilicet Locrino, medium illud & meditullium inter Humbrum & Sabrinam, quod & ab eius nomine Loegria vocatur, Iuniori verò Albanacto, totam trans Humbrum Insulæ partem, quæ & ab eius nomine Albania dicitur: Medio verò, scilicet Cambro, totam trans Sabrinam regionem, quæ similiter & ab eius nomine Cambria nomen accepit. Hinc igitur propriè & verè patria Cambria, hinc patriotæ Cambri dicuntur vel Cambrenses: Eorum autem, qui, Kymraeg, linguam Cam-

Giraldus.

Nota vt conuenit cum Thalessino de origine Brytannorum.

Loegria.

Albania.

Cambria.

Cambri vnde dicti.

Cābricam, à Cam græco, hoc est distorto græco, propter linguarum affinitatem, quæ ob diutinam in Græcia moram contracta est, dictam asserunt, probabilis & verisimilis est, minùs tamen vera relatio. VVallia verò non à VVallone Duce, vel VVendoloena Regina, sicut fabulosa Gaufredi Arthuri mentitur historia, quia reuera neutrum eorum apud Cambros inuenies, sed à Barbarica potiùs nūcupatione nomen istud inoleuit: Saxones enim occupato regno Brytannico, quoniam lingua sua extraneum omne VVallicum vocant, & gentes has sibi extraneas VVallenses vocabant: & inde vsque in hodiernum diem barbara nuncupatione & homines VVallenses, & terra VVallia vocitatur: Hactenus Giraldus. Hæc tam prolixa eò interserui, quod partium huius regni nomina, qua quidque ratione inditum est aperire, simul & illud ostendere libuit, ipsum videlicet Giraldum non adeò æquum fuisse Gaufredo, vt ad eius voluisset errata, sicubi manifestiora deprehendisset, conniuere, eadémque irreprehensa percurrere, quando tam acriter inuehatur in ipsum Gaufredum ob tantillam rem, puta vocabuli huius (VVelch) originem minus verè redditam, quod citra exemplaris sui sententiam ipsum Gaufredum fecisse satis constat, qua in re vt vanum non immeritò illum confutat Giraldus. Polydorus in hoc confutandus & ipse, quòd primus huius etymologiæ author haberi postulat, quum hinc Giraldum ante trecentos annos quàm ipse proderet, eam reddidisse constet. Porrò cùm scribat Giraldus, quia neutrum horum apud Cambros iuuenies, videtur legisse Prothotypon Bry-

Polyd. plagij conuictus.

tannicum quòd Gaufredus transtulit, alioquin tam constanter asseuerare id noluisset, quòd tale quid in Cambrorum annalibus reperiri non potuit, quare meritò in hoc taxauit Gaufredum, qui id de suo adiecit, præter exemplaris sui sententiam, & in ea ideo parte, fabulosam eius historiam dicit, quum cætera probet penè omnia, nec vsquam alibi in Gaufredi translationem, nisi loco duntaxat memorato inuehatur. Et quum se Gildam potissimùm imitaturum, idem Giraldus in Prohemio iam dicti libri profiteatur, quoties id congruentis materiæ cursus exigeret, & nihilominus, eadem cum Gaufredo de Brytanniæ ac partium eius nominibus edisserens (quemadmodum ex hijs quæ supra diximus liquidò claret) per omnia sentit, in cæteris ferè conueniens, si quando ea quæ à Gaufredo prodita sunt suis in libris repetit, verisimile quidem est ipsum, & historiam Brytannicam perlegisse, & lectam atque perspectam approbasse, nec eam Gildæ quem se imitaturum profitebatur, contrariam existimasse. Præterea quemadmodum argumentatur Eusebius in pręparatione Euangelica, Græcos literas suas mutuatos fuisse ab Hæbreis, eò quod literarum vocabula apud Hębreos congruum aliquem sensum præ se ferunt, non itidem apud Græcos: Sic & mihi pari iure ratiocinari hac in re succurrit, quod vocabulorum tam hominum quàm locorum huius regni etymologia, à Brytannis potissimùm petenda sit, quippè apud quos ratio eorum aliqua congrua & conueniens reddi possit, non itidem in Latina siue quapiam alia. Quare si nihil præterea esset quod

eò

eò inclinaret, verisimiliùs quidem est, vt quemadmodum cæteris penè gẽtibus & regionibus plerisque Ducum, & ea loca primò occupantium nomina ad eorum reique gestæ memoriam perpetuandam indita sunt, vt apud Solinum & alios videre licet, Iouicam ab Ioue, Saturnium. i. Latium à Saturno, à Iapyge Iapygas, Tyrrhenos à Tyrrheno, à Phalero Phaliscam, Sicaniam à Sicano, Siciliam à Siculo, & infinita alia huiusmodi, ne singula prosequar, dicta esse constat. Ita & Brytanniam à Bruto gentis principe denominatam fuisse credendum est. Et eò credibiliùs quoq; est, quòd vel fama tam inueterata, nedum tot receptæ historiæ, huic rei patrocinatur. Non me latet varias quidem de hoc Bruto etiam antiquitus opiniones fuisse vnde videlicet genus duxerit: Vetustus quidem libellus de quo supra mentionem feci, qui Gildæ nomine inscriptus, à me in VVallia dudum repertus est, duas habet ea de re opiniones, vnam scilicet vulgatam, quòd is Brutus Siluij posthumi qui quartus ab Aenea apud Latinos regnabat, filij Ascanij filius sit: Alterum, qua Brutum ipsum Hessicionis cuiusdam filium fuisse dicebatur, qui quidem Hessicion Alaunij filius, qui Fethebir, qui Ougomum, qui Thoi, qui Boib, qui Semeon, qui Mair, qui Aurthach, qui Ecthect, qui Oth, qui Abir, qui Ra, qui Ezra, qui Izran, qui Baath, qui Ioan, qui Iabaath, qui Iouã, qui Iapheth, qui Noe filius esset, ex vetustis Brytonũ libris etiãnum haberi scriptor huius libelli asserit, quẽ ex tẽporũ in ea relatorũ supputatione ante annos 700. inter viuos versatũ esse colligo: Quæ hic intsereda ob antiquitatẽ nõ ab re putaui, vt hinc occa

sio

sio detur alijs, si in antiqua monuméta huiusmodi inciderint, ea cum his cōferēdi, & quod verisimilius quidem illis videbitur præferendi. Parùm sanè ad rem referre censeo, vtra harum opinionum vera sit, dummodo à Bruto saltèm aliquo Brytanniam appellatam fuisse credatur. At hoc quidem plurimùm referre arbitror, ad veteris historię fidem stabiliendam. Nam si nec Brytannia à Bruto denominata est, porrò nec illius partes ab huius filijs, quibus quaque sorte contigit, nomina accepêre. Nec quicquam aliud erit in historia tota recepta, quod pari facilitate reijci nō posit. Quare hactenus deseruisse sufficiat de Brytanniæ vocabulo. Nunc de vocabulis aliquot alijs pauca ędisseram, vt vnà ostendam, quàm turpiter aberrent, qui alicuius nominis etymologiam aliundè petunt, quàm ab ea lingua quæ primùm nomina illa quibusque rebus indidit.

De

De Londino, quod idem sit quod olim Trinouantum vrbs, quod à Polydoro item denegatur, déque vtriusque vocabuli etymologia, & quod Augusta dicta sit etiam olim.

T primùm de Londino, quòd à Lud Rege eius instauratore nomen accepisse videatur: A quo enim potiùs sic diceretur, quàm ab illo, cuius nomen adhuc vna ex portis ciuitatis expresse retinet, videlicet porta Lud? Et ciuitas ipsa à priscis Brytannis ipsis Caer Lud. i. ciuitas Lud, etiam in hunc diem dicitur, & sic dictam fuisse ante octingentos annos, scripta Brytannicè antiquissima testantur. Nec obstat quod à Polydoro affertur, vt videatur aliud esse à Trinouantum ciuitate, quòd Cæsar nullam eius sub vocabulo Lundini mentionem fecerit, vtpotè qui Trinouanti duntaxat meminerit. Tacitus verò, Ptolomeus & alij posteriores Lundinij & item Trinouãtij eo loci quo Lundinum nunc est, siti, meminere, qui in potiùs hoc fidem vulgatę etymologiæ astruere videtur. Nam cùm Lud ille fuerit frater Cassiuellauni, qui tempore Cæsaris imperio Brytannico præerat, & si memoriam sui paulò ante in vrbis nomine celebrari iusserat, tam citò in publicum vsum id deuenire nequaquam potuisse credendum est: præsertim Brytannis etiamnum ægrè fe-

rentibus Trinouanti vocabulum obsolescere, vt abolita veteri appellatione Trinouanti, in nomen Ludtàm subito, hoc est Cęsaris iam temporibus, transiret, quin vt fit in huiusmodi nouis vocabulis paulatim tempore succedente, quod in Taciti, Ptolomei, & posteriorum tempora inciderat, id nominis vires collegisse, & auctiùs esse, verisimile quidem est, & ideò ab eis Lundinum appellari cæptum est, vtque Trinouantium non aliter quàm gentis circumcolæ meminerint, nempè quæ suum nomen ex veteri vrbis vocabulo adhuc retinebat: Nec quod Polydorus ex Tacito colligere videtur quicquam obstat, quo minus eadem cęseatur vrbs fuisse Trinouantum, quod postea Lundinum dictum est. Scribit enim Tacitus, quòd Suetonius domita Môna Insula, transuersis tramitibus Lundinum, vt ad tutiorem locum aduolauerit, quod ipsum non facturũ fuisse, si id oppidum Trinouantum patria fuisset, Polydorus autumat, quippè qui tùm defecerat: Hæc ratio prima fronte cuiuis leuiter rẽ percurrenti, grauis admodũ videri potest, sed penitùs introspicienti non item. Nam vt ad Cæsaris vsque tempora Trinouantum firmissima in Trinouantibus ciuitas æstimata erat, vt ex ipso videre est, sic posteaquàm Mandubratio Cæsaris ope restituta est, inter ciuitates Cantiorum, quibus præerat Mandubratius, annumerari cœpit, etsi Regio contermina Trinouantum nomen non amiserit, quam Essexiæ, & Suffolchiæ (vt nunc sunt) limites complecti, ex Ptolomei descriptione colligo. Qui post Ventæ Cimenorum (quam Norwicum esse autumo) mentionem factam, sic inquit: Et magis orientales penès

Vẽta Cimenorũ.

nès Thamesais æstum Trinouantes sunt. Hæc Ptolomeus: quod palàm facit, Polydorum plurimùm in hoc errare, vbi ait constare, Trinouantes ipsos non habuisse sedes suas citra Verulamium municipium, quum Ptolomeus eos penès Thamesis æstum, & citra Verulamium omnino constituat. Deinde Antonini Itinerarium Verolamium viginti duntaxat millibus passuum à Lundino ponit. Ad hæc Ptolomeus, post Caleuam Attrebatum (quam Oxonium aut aliud circiter eo loci oppidum fuisse puto) ab eo memoratam, ad hunc modum subijcit: post quos maximè Orientales Cancij à Cassiuellano, Androgio, qui Mandubratius à Cæsare dicitur, concessum fuisse refert. Quare cùm Ptolomeus Trinouantes ad Thamesais æstum citráq; Verolamium constituat, constat eandem fuisse eorum ciuitatem primariam tempore Cæsaris, quæ postea Lundinum dicta est: Cùmque statim à Cæsaris temporibus in Cantiorum ciuitatibus annumerata sit, vt ex Ptolomeo liquet, nihil obstabat, quo minùs in Trinouantium defectione Suetonius Lundinum cõfugeret, vtpotè in ciuitatem Cantiorum firmissimam, tùm ipsis Rebellibus opposità, nè si longiùs inde cõstitisset, defectio latiꝰ grassaretur. Nec quis admodũ mirari debet sic inuersa fuisse à tot seculis vocabula, quùm legatur item apud Marcellinum, rerum gestarum libro 28. quòd idem Lundinum Augusta olim dicta sit, vbi ad hunc modum scriptum reliquit. Theodosius verò dux nominis incliti, animi vigore collecto, ab Augusta profectus, quam veteres appellauêre Lundinum, cum milite industria comparato solerti, versis turbatísque

Polydorus lapsus in situ Trinouantum.

Aliàs Auaroie.

Brytannorum fortunis opem maximam tulit. Hæc ille: Quod nomen videlicet Augustæ, quia Romani frequentes eò loci indies confluebant, sortitam esse ciuitatem verisimile est. At vt Northamptona oppidum sit, quod olim Trinouantum, præterquam quòd neque Regionis latitudo nec longitudo à Ptholomeo posita id pateretur, quàm absurda sit coniectura Polydori qua de nomine quod nuperrimè à Saxonibus inditum est, sic appellatum esse colligit, quis non videt? Nam hoc vocabulum Northampton, totum ex Saxonica lingua, quæ multis centenarijs annorum post Cæsaris tempora in hac Insula vigere cæpit, compositum est Northampton, si latine ad verbum reddideris, Aquilonaris Hamonis vrbs diceretur. North enim Aquilonare, ton, semper pro vrbe in huiusmodi vocabulis ab anglis vsurpatum esse quis ignorat? At huiusmodi lapsus necesse est hijs euenire, qui vocabulorum rationem aliquam ex lingua alia, quàm ex ea, à qua nomina huiusmodi originem traxerunt, ducere satagunt, qualia sunt & illa quæ de Ordouicibus, & de Mona Insula, ac etiam de Cornugalliæ vocabulo, Polydorus simili ductus errore coniectat, cùm hæc Insula Man, illa vera Ciuitas Norwiche, ab Anglis lõgo post tempore dici cęperint, de quibus mox plura. Iam post varias Recẽtiorũ cõiecturas de hac re labefactatas, quid obstat, nisi qui sint qui vulgata omnia fastidiãt, quo min⁹ recepta de vtroq; vocabulo Etymologia admittatur, Trinouãtũ videlicet à Troia noua, & Lundinũ à Lud rege eius instauratore dictũ esse? quod quia cũ vulgata & antiqua huius regionis, historia rectaque

taque

taque ratione constare video, præ commentis quibusq; nouis approbandum censeo. Cæterùm quòd Trinouantes per b, à quibusdam veteribus scribitur, id quidem ea occasione factitatum arbitror, quia b, vt û, consonantem Græci pronuntiant. Et nonnulli Notarij recentiores, v, & b, adeò consimiles depingere solebant, vt alteram ab altera vix dignoscere possis, vnde Eboracum nunc scribitur, quod olim Euoracum vulgò dicebatur, nempè Euerwick ab Anglis non ita pridem, eodem penè modo, quo nunc apud Brytannos, Euoraûg appellabatur, nunc verò tantillo tempore vsque adeò immutatum est, vt vix vllum antiquæ appellationis remaneat vestigium, quippè, Yorke, appellatum, tribus videlicet syllabis in vnam contractis, vt ferè factum est in omnibus Anglicæ linguæ vocabulis, quæ in eum modum monosyllaba facta sunt, quum olim productiora forent: vt pro Louerd, nunc Lorde, pro pouer, nunc poore dicatur, & infinita alia huiusmodi. Hactenus de Lundino & Trinouantio dixisse sufficiat: Nunc ad reliqua.

De vocabulis aliquot Britanniæ locorum priscis etiam nunc antiquitatem ipsam redolentibus, eorumque Etymologia.

Tque vt superius demonstratum est, nõ tam commodæ sunt nominum Etymologiæ ex linguarum, quibus sic appellantur peritia desumptæ & historiæ receptæ congruentes, quàm absurdæ illæ videri solent, quæ nulla linguarum huiusmodi ratione habita, à quibusdam excogitantur. Vsque adeò à veritate ipsa & Antiquitatis omnis traditione abhorrẽt. Quale est illud quod de Ordouicibus Polydorus censet, hanc videlicet Ciuitatem solam, præter Londinum, antiquum nomen videlicet Ordouicum, in hæc tempora retinuisse, quod de Norwico Ciuitate, nunc ad orientis Insulæ extremũ latus posita innuit, cùm Ptholomeus Ordouices planè ex Diametro, videlicet ad extremum occidentis Insulæ Britanniæ constituit. Nec ipsa loci longitudinis aut latitudinis vllo modo ratio patiatur eos, vbi Norwicum est, constitui: Nec dum tempore Ptholomei Saxones, vnde hoc vocabulum Norwich, dubio procul originem traxit, in hanc Insulam applicuerant, videlicet à (North) & (VVich) quod latine sonat Aquilonaris vicus, quod Polydorum minimè obseruasse plurimùm admiror. Ordouices etiam non Ciuitatis sed Gentis nomen erat. Nec omnino

Polydori circa Norwici vocabulum, fœdus error redargutus.

verum

verum est, quòd cætera loca omnia, sua antiqua nomina penitùs amisêre, vt Polydorus in sugillationem historię receptæ asserit. Quippè Môna Insula quam Angli nunc Anglesey appellant, etiam nunc antiquum nomen inter Brytannos Cambrenses retinet, nempè (Môn) dicta: Tametsi Polydorus ob linguæ Brytannicæ ignorantiam, & quia alia non multùm distans Insula (Man) apud Anglos nunc vulgò appellatur, illam videlicet Mônam eãdem quam (Man) nunc Anglicè vulgò appellant, fuisse putat, interim nescius, quòd & hæc quæ (Man) Anglicè dicitur, Monoada olim à Ptolomeo & antiquis, & nunc etiam à Brytannis (Manaw) affini vocabulo vulgò dicitur: Vnde videre est, vtramque Insulam antiquitatis expressa vestigia adhuc retinere apud Brytannos. Sed dùm ipse Polydorus huiusmodi nominum rationem ex linguis recentioribus cōminiscitur, necesse est vt in huiusmodi errores facillimè impingat. Sunt & alia nonnulla loca, flumina, & oppida, quę antiqua vocabula in Brytannia etiam nunc retineant, quamuis vt ingenuè fatear, pleráque obsoleuerint, quod tot gentium subinde interuentu præcipuè accidisse reor, quæ veteribus nominibus obliteratis, noua nomina ex suis quæque linguis indidêre, ad perpetuandam Principum memoriam, videlicet post Brytannos, primùm Romani, deinde Saxones, tum Dani, denique Normanni. Verùm quę antiquitatē adhuc redoleant, sunt huiusmodi: Lūdinum quippè quod London: & Eboracum quod nō ita pridē Euerwick: Vēta, VVinchester: Trisātonis hostia, Sowthāpton: Cantiū, Kēt: Sabriana, Seuerne:

Corinnij,

Corinnij, Cornishemen: Dannonij, Deuōshiremen: Thamesis, Thames: Maridunum, Caermardin: Demetæ, quorum regionem Demetiam Latinè, & Dyuet, Brytānicè dici constat, quæ nunc Australis VVallia dicitur: Tauæ æstus, Aber Tawy .i. ostia Tawy: Tobij fluuij ostia, nunc Towy: Inwerna à Ptolomeo, quæ Hibernia nunc dicitur, Iwerdon brytannicè, propriùs ad Ptolomei traditionem appellari video, quæ vt palàm faciunt non omnia, vt Polydorus censet, huius Insulæ loca, sua antiqua nomina penitùs amisisse, ita & me in non paruam admirationem adducunt, quòd non & reliqua saltem pleráque ad eundem se habeant modum. Nam cùm historia vulgata vrbes & loca nonnulla eadem accepisse nomina, ante Romanorum aduentum referat, quæ etiam nunc habent: Miror sanè, quòd Romani, qui medij interuenere, eorum non meminerint, aut si ante Romanorum aduentum, nomina huiusmodi in desuetudinem abijssent, quî factum sit, quòd nomina huiusmodi post Romanorum imperium in vsum denuò recepta fuerint. Nisi fortè Romani ab se indita nomina durante eorum imperio celebrare, & interim nihilominùs Brytanni, sua inter se vocabula retinere studuerint: quæ post excussum Romani imperij iugum, denuò in publicum vsum restituere studuerint, abolitis, quæ Romani locis indiderant, nominibus: Cuius rei argumento non leui est, quòd ex Ammiano Marcellino libro vicesimo octauo adnotaui, nempè quandam huius Insulæ prouinciam quandoque Valentiam appellatam fuisse, quæ nunc Scotiam dici aliundè ipse colligo, videlicet, ex Giraldo

sæpe dicto, cuius verba ne prorsus vt alia huiusmodi vetusta intereant, hîc inserere non abre putaui. Ipse enim in Dialogo, quem de sudoribus suis circa sedis Meneuensis archiepiscopalem dignitatem asserendam assumptis composuit, ad hunc modum scriptum reliquit. Ad instãtiam itaque Lucij Regis Britonum, missi sunt ab Eleutherio Episcopo Romano, qui quasi quartus decimus fuit à beato Petro, duo nobiles Prædicatores in Britanniam maiorem, Faganus scilicet & Duuianus, qui fidem Christi per vniuersam Insulam à Mari vsque ad Mare plantauerunt. Et iuxta Prouinciarum numerum, quas tempore gentilitatis habuerat Insula, quinque Metropoles, singulas duodecim vrbes, sicut olim, habuerat, & Suffraganeas Ecclesias totidem subiectas habentes, ordine & numero competenti distinxerũt. Iuxta Tomum enim Anacleti Episcopi Romani, sicut in Põtificalibus Romanorum gestis & Imperialibus continetur, directum Galliarum Episcopis, iuxta statum Gentilium ante Christi aduentum, Britannia habuit prouincias numero quinque, Britãniam primam, Britãniam secundam, Flauiam, Maximiam, Valentiam: Prima dicta est occidentalis pars Insulæ, quia primum in illo Britones Bruto & Corineo ducibus applicuerunt, eaque primò à Corineo & suis occupata est, & inhabitata. Britannia secunda, Cancia, quia secundò à Bruto & suis inhabitata fuerat. Tertia Flauia, hoc est flaua, quæ dicitur & Mertia, quasi mercibus abundans, cuius caput est London. Quarta Maximia. i. Eboraca ab Imperatore Maximo dicta. Quinta Valentia, ab Imperatore Valente nuncupata,

Giraldus de Sedis Meneuensis dignitat e.

Albania, scilicet, quæ nunc abusiuè Scotia dicitur. Sicq; ordinatum à viris Sanctis prædictis duobus fuerat, vt in occidentali Insulæ parte, quæ & nunc adulterino vocabulo VVallia dicitur, propriè verò Cábria à Cambro Bruti filio dicta, Vrbs Legionũ Metropolis fuerat, duodecim suffraganeos habens. Dorobernia quæ nunc Cantuaria dicitur à (Dûr) Britannico, quod est aqua, quoniam aquis abundat, sic nuncupata, Metropolis ab Australi Thamisiæ fluuij parte, duodecim suffraganeos habens. Lõdonia Metropolis: duodecim suffraganeos habens. Eboraca quæ nunc dicitur Eboracum, Metropolis, duodecim suffraganeos habens. Et vrbs quæ nunc Sancti Andreæ forsan dicitur, totidem suffraganeos habens, olim Alba dicta, vnde & Albania dicta prouincia, vel potius ab Albanacto Bruti filio nuncupata. Cùmq; hoc ordine distincta, ducẽtis annis & pluribus Britannica Ecclesia floruisset, superuenit gens Saxonica quæ nũc Anglica dicitur, à Britonibus inuitata, vt eis cõtra Pictos, & Scotos qui boreales Insulæ partes occupauerant, Britonum stipendijs militarent. Tandẽ verò cùm viribus & numero creuissent, iuncto cum hostibus fœdere, & ipsi quoq; peiores hostes effecti, miris proditionibus Incolas vsq; ad occiduas partes Insulæ propulerunt, totáq; terrã residuã, quam & Angliã postea vocauerunt à natali suo Saxoniæ solo, quod lingua eorũ (Engelout) vocabatur. i. Angularis terra, Britanniam occupatam sic nominantes, necnon & Scotiæ partem nõ modicam destructis Ecclesijs ritu gentilitatis, qui gentiles erant fœdauerunt: Britonibus nihilominùs Christi fidẽ in occiduis Insulę finibus incõcussè seruãtibus. Hactenùs Giraldus.

Vrbs Legionum nunc Caer leon dicta.

Aliàs Dorouuernia in D. Beda legitur, quod aqua Paludis Aluez Brytanicè interpretatur.

dus. Hęc igitur nomina Prouinciarũ à Romanis tẽpore Lucij indita, adeo obsoleuerunt, vt pleraq; earum nè apud authores quidem alios vsquã memorata legerim, quod in alijs Romanorũ vocabulis vsu venisse potuit. Cęterũ, vt antiquissima fuisse ea vocabula credã, quæ in Britannica celebrãtur historia, vel hoc me plurimũ mouet, quòd à Normãnorũ & Saxonũ primo aduẽtu ea vocabula sẽper vsurpata sint, nec eorũ aliquod, quorum Etymologia ab historia redditur vulgata, citra id tẽporis originem accepisse, Saxonũ, Danorũ, & Anglorũ aut Normãnorũ res gestę testãtur, cuius quidẽ tẽporis certissima creditur haberi historia. Nã ex Beda constat nõnullas vrbes eadẽ suo tempore nomina habuisse, quę nunc in vsu sunt, nisi quod quædã propiùs Saxonicã linguã, quæ tunc vigebat, sapuere. Quare si Saxonũ tẽporibus ea nomina minimè indita sunt, sanè aut Romanorũ aut Britannorũ temporibus sic fuisse oportet. Sed à Romanis minimè fuisse indita cõstat, & quædã ante Romanorũ aduentũ, nomina huiusmodi in vsu erãt, id quod subinde historia testatur Romana. Quare à Britãnis oportet originẽ sumpserint, & ideò ab eis ipsis eorum Etymologia meritò petẽda est: quòd verò iam nuper addita fuerint huiusmodi nominibus Vrbium, Burgh, Chester, wech, ton, & consimilia, id à Saxonibus vel Anglis factum esse constat, qui vrbes, castra, vicos, villas, huiusmodi vocabulis significare consueuerunt. Hæc eò dicta sint, quò non omnia huius Insulæ vocabula antiqua, prorsus in desuetudinem abijsse demonstretur, quod in sugillationem historiæ vulgatæ relatum est à Polydoro.

Quare refutatis (vt arbitror) abundè opinionibus eorum, qui Brytanniæ vocabulum à Brytannis Armoricanis traxisse putant, vel qui aliter de nominis huiusmodi origine quàm in recepta habetur historia, senserint, rerumque Brytannicarum antiquitate ex parte asserta, demonstrataque, tùm congrua & conueniente aliarum regni partium nuncupationis ratione, quid obstat quò minus Brytanniæ nominis aliorumque vocabulorum, quæ nunc vulgò in vsu sunt, etymologiæ vulgò receptæ, tantisper fides adhibeatur, dum alia commodior & conuenientior ab aliquo reddi possit. Cùm itaque hactenus Polydori errata recensuerim, in quæ prolabi potuit, siue ex inscitia linguarum vetustarum huius Insulæ, siue ex nimia oscitantia in rebus huiusmodi discutiendis, potius quàm partis alicuius studio aut aliorum odio. Nunc animus est commonstrare, quæ loca, quasque sententias veterum authorum sic deprauatè & corruptè citauerit & recensuerit, vt non alio hoc animo fecisse videatur, quàm vt tùm Brytannorum honorem imminuat, eleuet, & deprimat, studio in hoc quàm maximè adhibito, tùm Romanorum gloriam ipse quidem Italus genere, & ideo in Romanos propensior, in cœlum vehat atque extollat, quorum altero vt ipso venia dignum censuerim, sic in hoc à doctis omnibus iure reprehendendum censeo, qui veterum monumenta historiæque fidem, quæ apud omnes ceu sacrosancta esse & haberi debet, corruperit, & vitiauerit, neque id in verbis ambiguis, aut exigui vel nullius momenti, sed quæ ad rem de qua agitur, maximè spectent atque pertineant. Eo

enim

enim pacto nihil vsquam antiquitatis integrum ad posteros dimanabit, si eorum verba & sententias ad cuiusuis libitum licebit inuertere. Sed nunc videamus quibus in rebus id fecerit Polydorus, vt inde coniecturam facere lector posit, quàm facilè quámque lubens historiam Brytannicam, vbi silent Latini Authores, aut leui pede pertranseunt, vellicare & sugillare studeat.

Quòd Polydorus Virgilius nonnulla de Brytannis à classicis authoribus honorificè memorata, ex cōposito eleuare & imminuere studuerit, alia verò in eorū contumeliam inclinantia, & plus æquo intenderit, & studio adhibito, hinc inde conquisierit.

HAec autē quæ superiùs à Polydoro contra historię vulgatæ fidem perperam adducta commonstraui, vel ex rerum Brytannicarum imperitia, vel ex quauis alia occasione minimè volūtaria, ipsum prodidisse, candidè interpretari quis posit: Verum illa quæ mox subijciam, non alio protulisse animo à quoquam videri debet, quàm vt gentis Brytannicæ gloriam & honorem, data quàm maximè posit in hoc opere, imminueret. Quod vel hoc vnico argumento

perſpicuũ eſſe poterit. Polydorus enim de quodã Carantaco Brytãno, quem Cornelius Tacitus miris effert laudibus, verba faciẽs, quę apud Tacitũ de eodẽ leguntur Carãtaco, ſub hijs verbis recẽſet. Ita Carãtacus homo valẽs apud Ordolucas, loco ad prę lium ſumpto, vbi ardui mõtes cuncta hoſtibus difficiliora redderẽt, ſuos hortabatur, affirmãs illã diem, illam aciẽ aut recuperandæ libertatis, aut æternę initiũ ſeruitutis fore, vocabatque ſpeciatim nomina maiorũ, qui Iulio Cęſari ſe oppoſuiſſent. Hęc Polydorus. Cùm Tacitus loco ibidẽ citato, ſic habeat ad verbũ: Qui Dictatorem Cæſarẽ pepuliſſent, quorum virtute vacui à ſecuribus & tributis intemerata coniugum & liberorũ corpora retinerent. Quid eſt quod Polydorus, ſic Authoris etiã Romani, qui quamminimùm tribuiſſe Brytãnis credendus eſt, verba ſic inuertit, vt pro hoc verbo (pepuliſſent) quod habet Tacitus, reponat (ſe oppoſuiſſent?) Plurimùm enim intereſt pepulerint ne Romanos Brytanni, an ſe illis oppoſuerint. Tanta eſt quoquè vtriuſq; verbi diſcrepantia, vt hîc librarij lapſum cauſari nullus poſsit. Qua quidem in re potiſsimùm, vis cõtrouerſiæ totius conſiſtebat. Vtrum Cæſar aliquando à Brytannis pulſus fuerit an non? quod ab hiſtoria Brytãnica affirmatur. Verùm hanc ſententiam Polydorus ſic inuertit vt vides lector. Iam audi quid eiuſdem Authoris ſententiæ alibi addiderit, vbi de Brytannis ſcribens Tacitus in vita Iulij Agricolæ hæc verba habet. Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus & ſtudijs trahuntur. Polydorus verò in prohœmio libri ſecundi ſuę hiſtoriæ, id ad hunc modum refert: Brytãnos olim paruiſſe

Tacitus peperam à Polydoro citatus.

paruisse regibus & post vectigales factos per Principes factionum, ita diuersis studijs tractos esse, vt ad propulsandum commune periculum, vix duæ tresúe ciuitates conuenirent: vbi hanc clausulam adsuit de suo præter Taciti sententiam (videlicet, post vectigales factos) quum incertum sit ex Tacito, à quo tempore sic cœperint Brytanni factionibus distrahi, sed hoc adiectum ab illo, tum vt vectigales factos Romanis, & semper à Cæsaris tẽporibus eòusque perseuerasse, tum cõsequẽtèr sine Regibus interim fuisse ostẽdat, quo semper historiæ nostræ fidẽ eleuet, qui Reges habuisse continenter, eos partim ex Romanis, partim ex Brytannis ostendit. Quòd si Regibus quidem Brytannis non paruisse dicat, intereadùm Romanis dicto audientes non erant. Nam hoc ex ipso Tacito constat. Quibus tãdem alijs paruêre? Nunc aliud quid detractũ à Polydoro ex Taciti loco iam citato audies, vt nullum genus artificij prętermittere videatur in tractãdis Authoribus, quo & gentis Brytãnicæ splendorem imminuere, & Romanę efferre posset: Hæc enim quæ Tacitus habet eò loci, videlicet: Nec aliud aduers9 validissimas gẽtes pro nobis vtilius, quàm quod in cõmune non cõsulunt: Hęc verba (nec aliud aduersus validissimas gẽtes pro nobis vtiliùs) dedita opera trãsire videtur, ne mica laudis aliqua sibi vel imprudẽti in Brytãnos elaberetur, aut cõmoditas aliqua ex intestina ciuium seditione Romanis præbita videretur, Britãnos subigendi citra apertas vires. In Cæsare citando idem fecit Polydorus: vbi ait Cæsar, se ad primum ipsius digressum ex Brytannia numerum obsidum, quem ante imperauerat duplicasse, eósque in Conti-

Verba ex Tacito omissa.

Cæsaris loca mutilata. Cæsar libro. 5. Comment.

Continentē adduci iussisse. Et paulò post scribit: Dum in Belgis ageret eò duas omnino ciuitates ex Brytãnia obsides misisse. Polydorus autem refert, Cæsarem ad primum recessum duplo maiori accepto (non tantum imperato) obsidum numero, pacem pro tempore Insulanis dedisse, quum manifestissimum sit ex ipso Cæsare eò loci, se non expectatis neque acceptis, sed tantum imperatis obsidibus Gallias repetijsse, quod ingentem ad reditum ipsius festinationem declarat: Vt nè quid maius dicam, etsi fugæ similiùs quam digressui videretur, vtì Lucanus habet. Deinde vbi Cæsar ipse ad secundum eius aduentum, postquam mores gentis, vt tunc quidem fortè erant, recensuerat, hæc verba subijcit: Equites hostium (Brytannorum scilicet) Essedarijque, acriter prælio cum equitatu nostro in itinere conflixerunt, ita tamen vt nostri omnibus partibus superiores fuerint, atque eos in siluas collesque compulerint, sed compluribus interfectis cupidiùs insequuti nonnullos ex suis amiserunt: At illi intermisso spatio, imprudentibus nostris atque occupatis in municione castrorum, subitò ex siluis se eiecerunt, impetuque in eos facto, qui erãt in statione pro castris collocati, acriter pugnauerunt, duabusque missis cohortibus à Cæsare, atque hijs primis legionum duarum, cùm hij intermisso perexiguo loci spatio inter se constitissent, nouo genere pugnæ perterritis nostris, per medios audacissimè proruperunt, seque inde incolumes receperunt. Eo die Quintus Laberius Durus Tribunus militum interficitur, illi pluribus submissis cohortibus repelluntur, & quæ sequuntur: Ast hęc omnia

nia, vtpotè quæ & Brytannis honesta erant, & Cæsaris gloriam obscurare videbantur, omnino subticet Polydorus, aut immutatis verbis in alium sensum detorquet, scribens ad hunc modum. Non multo post cùm equitatu Cæsaris appropinquãte in itinere præliari acriter incipiunt (Brytanni scilicet) à quo paululum repulsi, agmine occultè circumacto in castra hostium impetum faciunt, pugnatum est pro vallo acriter, fuítque id certamen anceps, & Romanis laboriosum, in quo multi interfecti sunt, castra tamen defensa: hæc Polydorus: Vbi attentè aduertere quemlibet velim, qua arte Polydorus, quædam prorsus intacta transiliat, quædam in Brytannorum partem inclinantia in aliam detorqueat, & quæ adeò plana & aperta essent, vtì id commodè non liceret, sic obscura & dubia reddit, vt in quam partem inclinent, lector non intelligat. Nempè perterritos Romanos nouo quidem genere pugnæ nonnullos ex suis amisisse, Brytannósque per Cæsariorum medios, etsi post duas à Cæsare illis missas subsidio cohortes, easque ex primis legionum duarum audacissimè prorupisse. Hæc ex integro omittit Polydorus. Cúmque Cæsar ibidem aiat, quòd Brytanni subitò ex siluis se eijcientes impetu in eos (nempè Cæsarianos) qui erant in statione, facto, acriter pugnauerint. Id sic inuertit Polydorus, & ait: Pugnatum est pro vallo acriter, vt potius Romanos illic acriter pugnasse, quàm Brytannos innuere videatur. Cùm Cæsar clarè, à Brytannis eò loci acriter pugnatum asserat. Deinde vbi Cæsar luculentissimè aiat, se eo conflictu nonnullos ex suis amisisse, id

indifferenter & perplexè Polydorus effert: Scribens in hæc verba: In quo multi interfecti sunt, at qua ex parte non profert. Quamuis ex Cæsare ipso liqueat, se nonnullos ex suis amisisse: & vbi ait (compluribus interfectis) obscuriùs quidem illud de suis tamē quos amisisse ait, potiùs intelligeretur. At vtcumq; hoc intellectum sit, sanè nonnullos ex Cæsaris parte occubuisse, manifestè ex Cæsare ipso liquet, quod Polydorus omninò subticet, satis sibi fore arbitratus huiusmodi euentus quos sibi aduersos Romani sensêre, aliquo ancipiti & generali dicto inuoluere & obscurare, quale est quod ait, fuitque id certamen anceps, & Romanis laboriosum, in quo multi interfecti sunt, castra tamen defensa. At vbi quid huiusmodi Brytannis aduersum incidit, hoc demum quàm fusissimè explicare & producere non omittit, historicus scilicet æquus, ne videatur in Brytannos, quorum historiam componere præ se fert, aliquo modo propensior. Verùm ab ea suspicione tantum abest, quod ingenuè fatendum est, vt in ipsos parum æquus videatur, qui de eorum rebus gestis historiam concinnet, præsertim vbi res inter eos & Romanos, ex quibus se esse ostendit, in controuerso est. Quòd si nostri non satis fide digni videntur Authores, qui de suis scribant, sanè nec ipse de suis: quod vel hoc loci manifestum reddit. Præterea quum Tacitus in vita Iulij Agricolæ, Brytannos se inuicem cohortantes in hunc modum referat. Illis (nempè Romanis) auaritiam & luxum causas belli esse, recessuros vt D. Iulius recessisset, modo virtute maiorum suorum æmularentur. Nonne hæc

palàm

palàm ostendunt, Cæsarem plus sibi tribuisse quàm suo merito debuisset, & quàm minimum Brytannis concessisse? At Polydorus nè id quidem illis concedit, quod ipse, etsi de seipso verba faciens. Quòd si nè aduersariorum de suis etiam rebus agentium, de Brytannis testimonia non admittit Polydorus, non est quòd speremus nostrorum hominum testimonia de nostris approbatum iri. At inimicis testibus nihil est locupletius. Cæterùm vt iniquissimum est primò omnia Brytannorum, Anglorum, & aliorum huius Regni scriptorum monumenta pleraque omnia reijcere, deinde ea quæ Romani ipsi de rebus Brytannicis sed carptim perstrinxerunt, partim imminuere, partim inuertere, & quæ aduersarij quidem ipsi suis laudibus decidere dignantur, ipsisque Brytannis tribuere, præsertim ab eo, qui res Brytannicas illustrare instituisset, ita multò quidem æquius fuisset existimare, primo Cæsarem ipsum, & huiusmodi scriptores de se & suis scribentes, quamminimum gloriæ suis aduersarijs, etsi non infra, nihil tamen supra meritum concessisse, nec adeò Romanos nostris scriptoribus præferre, omnis vt illis, nulla autem hijs fides adhibeatur: Verùm vtrorumque testimonia sic candidè interpretari, & simul conciliare, vt quòad fieri possit, in tam diu & tam vniuersim receptis rebus conuenire viderentur. Et non ita in diuersas eos distrahere partes, vt quammaximè ex diametro dissentire, imò neutri eorum vera loqui videantur, dùm sic inuicem pugnare facit vel inuitos. Saltem suis Authoribus, nempè Romanis, fidem saluam & inte-

gram conseruasset Polydorus, nec minora de se scripsisse, quàm eorum res prosperè gestæ exigerint, censuisset. Imò multa suppetebant Polydoro vel ex Latinis authoribus ipsis, vnde aliquid saltem laude dignum in Brytãnorum gratiam desumere licuit, quum Tacitus superiùs aiat, nihil aduersus validissimas gentes (nempè Brytannicas) pro Romanis vtilius, quàm quòd in commune non consulebant. Herodianus etiã de Seuero scribens ad hunc modum, de Brytannorum in re bellica virtute, ait: Cæterum prouidus homo ac sobrius, nonnulla suspicione tenebatur de Brytannicis exercitibus, maximis videlicet & pugnacissimis, quibus prçerat vniuersis Albinus. Et paulo post libro tertio, hæc de Brytannis idem habet: Sunt autem bellicosissima gens, atque auidissima cædis. Lucanus verò rationem ostendit cur tam prodigi vitæ fuerint, vbi de Druydibus quos in Brytannia tum maximè floruisse constat, verba facit sic scribens:

Vobis authoribus vmbræ,
Non tacitas Erebi sedes Ditisque profundi
Pallida regna petunt: Regit idem spiritus artus
Orbe alio longæ canitis si cognita vitæ,
Mors media est: Certè populi quos despicit Arctos,
Fœlices errore suo, quos ille timorum,
Maximus haud vrget læti metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis, & ignauum est rediture parcere vitæ.

Deinde tanti censuerunt Romani semper vel pauxillum rei fœliciter gessisse in Brytannia, vt Vespasiano ob Insulã Vectem adiectam imperio, triumphus publicè

publicè à Senatu Romano decretus sit: Quid quòd Brytannici agnomen, inter maximos honores sibi ambiebant Imperatores Romanorũ. Præterea Brenni, Belini, Dunwallonis, & Carantaci, quem Tacitus tantoperè prædicat, nec non Aruiragi, & Constantini Magni (quem materna ex parte, eaqúe potiori, nempè à qua Christianam pietatem potissimùm hausit, nostratem vindicamus) & similium, qui à Romanis ipsis celebrantur, commemoratione, aliquid laude dignum à Brytannis gestum, à Polydoro referri poterat. At vt nihil tale de his dici meritò posset, quod laudis aliquid ipsis tribuere videretur, sanè quamplurima passim occurrebant, quæ dedecus subactionis eorũ imminuant, si attentiùs considerentur. Quòd nimirum à Romanis subacti sunt, etsi id quidem ipsis & gentibus alijs illustribus commune fuit, hoc tamen magna ex parte ciuium proditioni & intestinis dissidijs acceptũ referri meritò poterat. Cùm Cæsar Mandubratij Brytanni ope, Cassibellaunum se deuicisse fateatur, & Tacitus nihil æquè aduersus validissimas gentes Romanis profuisse, quàm quòd Brytanni in commune non consulebant. Deinde quòd à Saxonibus tandem deuicti sunt, id quidem tot delectibus ex Brytannia habitis tribuendum est. Nam & VVillielmus Malmesburiensis id testatur loco superiùs citato, vbi ait à Constantino Magno, primùm magnam Brytãnorum militum manum hinc abductam esse, deinde Maximum qui Gratianum Imperatorẽ deuicit, ex Brytannia omnem penè militẽ abrasisse. Deniq; Constantem quendam spe nominis Imperatorem allectum, quicquid re-

ſiduum erat militaris roboris è Brytannia exhauſiſſe. Cui Henricus Huntingdonenſis, Giraldus Cābrenſis, Radulphus Ceſtrenſis, & reliqui ſcriptores vetuſti aſtipulantur. Imò Gildas ille Polydori, quiſquis erat, id vel inuitus agnoſcit, atq; idcirco Brytanniam omni armato milite, militaribus copijs, Rectoribus, licet (inquit) immanibus, ingenti Iuuentute ſpoliatā, Gentium conterminarū Tyrannidi obnoxiam factam eſſe ſcribit. Hæc ſaltem, gentem Brytannicam omnis ignauiæ probro eximere debuiſſent, quòd tandem poſt mille annorum curricula, quibus rerū potiebantur, loco cedere coacti ſunt. Atq; id vltione quidem diuina, qui ob hominum ſcelera, regna & imperia de alia in aliā gentē transferre ſolet, magis quā populi ignauia aut vecordia, ſcriptores vetuſti omnes prædicant. Imò magis reprehendēdos fuiſſe Brytānos noſtros cēſuere, quòd poſt tot Gentis clades, & aduerſa bella ipſis illata, tāta peruicacia rebellare non ceſſarent, quòad internicionē gentis omnis incurrere nō ſunt veriti, potiùs quā ſeruitutis ſpeciem aliquam ſubire ſub alienæ gentis Duce. Quò factum eſt, vt nunquam ab excidio Brytannorū libenter Anglorum Imperio paruerint, quòad Principem è ſua gente ſortiti ſunt, nempè Henricū ſeptimū, qui ex eorum regali Principū progenie haud dubiè prognatus eſt. Atq; inde non tam metu quā amore, libēter cōmuni vtriuſq; gentis Principi parere cœperūt. Quæ quidē peruicacia non tam ignauiā eorum arguit, quàm fortitudinem & animum erectum, ac ſeruitutis omnis impacientē, neq; humanæ imprudentiæ potiùs quàm diuinæ vltioni id acceptum referre conuenit,
quòd

quòd tandē subacti sunt. Hoc enim scriptores omnes antiqui in causa fuisse censent, quòd accisæ sunt Brytannorum vires, neq; ego id etiam inficior. Constat enim ex veterum scriptis, & Principum insolentiam, & populi mores corruptissimos, insignem dei vindictam tunc meritò exegisse. Nec Romani Authores ipsi, qui de rebus hic gestis quicquam scripsêre, vsquā id gentis ignauiæ adscribunt. Quare neq; ex illis quidem aduersarijs Brytannorum, quisquam satis acerbè inuectos esse in Brytannos videtur nostro Polydoro. Verùm solus ipsi arridet quidam obscurus & planè incertus scriptor, nescio quis Gildæ Brytanni nomen ementitus, à Polydoro nuper typis excusus, qui de Cæsaris aduentu verbis ad rem amplificandam affectatè conquisitis, declamantis in morem, & quandam in Brytannos inuectiuam adornantis, sub hijs verbis loquitur. Sed transfretans (scilicet Iulius) Insulæ parendi Leges nullo obsistente, aduexit, imbellemq; populum sed infidelem, non tam ferro, igni, machinis, vt alias gentes, quàm solis minis vel Indiciorum concussionibus, in superficie tantùm vultus, presso in altum cordis dolore, sui obedientiam proferentem edictis subiugauit. Sed hæc vel Cæsare ipso teste quàm falsæ sunt, facilè quiuis perspiciet. Etsi miro artificio Cæsar & suorum incommoda excuset, & Brytannorum oportunitates efferat, tamen quiddam, dum in Britannia ageret, fugæ simile fateri cogitur, atque si quid laboriosum ei fuerit, cùm aduersariorum commoditates, tum suorum incommoda miris artibus exaggerat. Cuiusmodi est hoc quod suis Commentarijs

rijs habet. Militibus autem (subinnuit suis) ignotis locis impeditis manibus, magno & graui onere armorum presſis, simul & de nauibus desiliendum, & in fluctibus consistendum, & cum hostibus erat pugnādum, quùm illi (subinnuit Brytannos) aut ex arido, aut paululum in aquam progresſi, omnibus membris expediti, notisſimis locis, audacter tela conijcerent, & equos insuefactos incitarent. Quibus rebus nostri perterriti, atq; huius omnino generis pugnæ imperiti, non omnes eadem alacritate ac studio, quo in pedestribus vti prelijs consueuerant, vtebantur Et ad eundem modum fugam suorum paulò post sic excusare videtur. Tum dispersos, depositis armis in metendo occupatos subito adorti (videlicet Brytanni) paucis interfectis, reliquos incertis ordinibus perturbauerant, simul equitatu atq; essedis circumdederant. Et post pauca de huiusmodi genere pugnæ ex Essedis memorata, quo Brytannos insigni mobilitate & audacia tum vsos fuisse prædicat, hæc subiungit. Quibus rebus, perturbatis nostris nouitate pugnæ, tempore oportunisſimo, Cæsar auxilium tulit. Namq; eius aduentu hostes constiterunt, nostri ex timore se receperunt, quo facto, & ad lacessendum hostem, & cōmittendum prælium, alienum esse tempus arbitratus, suo se loco continuit, & breui tempore in castra Legiones reduxit. Hæc ille. Nonne hijs omnibus simile quiddam fugæ adumbratur? At id palàm fateri veretur vir non minus dedecoris fugiens quàm gloriæ auidus. Cæterū quòd ipse suos perterreri, perturbari, cecinisse receptui, idq; ex timore, & ad committendum prælium alienum

alienum esse tempus se arbitratum scribit, ab alijs forsan veritatis studiosis, fugisse aut terga dedisse, disertis verbis dictum fuisset, quod à Lucano ingenuè factum est vbi ait:

Territa quęsitis ostendit terga Brytannis.

Adde hijs, quæ ex Cornelio Tacito superius memorantur, sub persona Carantaci exhortantis suos acriter vt dimicarent, ad instar maiorum suorũ, qui, vt aiebat, Dictatorem Cæsarem pepulissent, quorum virtute vacui à securibus & tributis, intemerata Coniugum & Liberorum corpora retinerent: Et paulò post, recessuros (videlicet Romanos) vt D. Iulius recessisset, modo virtutes maiorum suorum æmularentur. Quid expressius dici potuit ad exprimendam Cæsaris fugam, quàm quòd ipsum à Brytannis pulsum, recessisse dicat, idq; citra graue aliquod iugum ipsis impositum, quũ adijciat hæc: Quorum (videlicet maiorum) virtute, vacui à securibus & tributis, intemerata Coniugum & liberorũ corpora retinerent. Ex hijs liquido apparet, si Cæsar omnia hic ex voto assecutus recessisset, nõ dixisset Carantacus, Romanos qui ipsius tempore hic agebant recessuros, vt D. Iulius recessisset. Alioqui cum maxima hinc gloria recessissent. Aut si Cæsar graue aliquod iugum Brytannis imposuisset, non dixisset Carantacus, maiorũ suorũ virtute Britannos à securibus & tributis Romanorum, intemerata, coniugũ & liberorũ corpora retinere. At hæc, inquiet forsan alius, in persona Carantaci hominis Brytanni dicta sunt, Tacito referente. Verum: sed qua tandem ratione incitaret suos ad maiorum virtutem

imitaridam, falsa ne an ingloriè per eos gestæ prædicando? Nihil sane minus. Nec Tacitus illi Carantaco alium sermonem tribuisse credendus est, nisi qui ab eodem iure & merito optimo dici potuerit. Præterea, nonne idem Tacitus, tantum littore potitum Cæsarem, Insulam posteris ostendisse potiùs quàm tradidisse alibi scribit? Præterea Baptista Egnatius de Cæsare hæc verba habet. Primus hic perpetuam Dictaturam inuasit, debellata omni intra decennium Gallia, tentata tunc primùm Brytannia, & Germanis in siluas & paludes suas compulsis. Denique hæc omnia ita reuera se habuisse, vt Lucanus & Tacitus asserunt, vel ex ipsius Cæsaris commentarijs sagax lector facilè odorari potest, si celeritatem ipsius in apparando reditu modumque obseruet, & qualiter non expectatis obsidibus, quos ei (vt ait) polliciti fuerant Brytanni, paulò post mediam noctem naues soluerit, Galliam remeaturus, & quemadmodum duplicatis viribus, & numero nauium adaucto, Brytanniam secundò redierit, quod minimè necessarium fuisset, nempe viribus duplo auctioribus, si tàm leui negotio ad primum eius aduentum (vt Polydorus vult) ipsos subegisset. Quæ omnia, si quis attentiùs consideret & excutiat, is historiam receptam & à Gaufredo latinè proditam, minimè à vero aberrare hac in re facile perspiciet, aut hoc saltem, vtcùmq; iniquus rerum æstimator fuerit, hanc Insulam non tam leui negotio à Cæsare subactam fuisse, exploratum habebit, quàm à Polydoro vel ipsius Gilda asseritur, vt solo vultus terrore & nutu, quod minus est, iugum seruitutis

uitutis Cæsar huic Insulæ imposuerit. Quod, Cæsar ipse etsi Romanus & omnium quotquot vnquam post homines natos extitêre gloriæ auidissimus, de seipso scribens, non audet asserere, imò contra, multo negotio, ingenti discrimine, nec citra sanguinem, se Insulam vtcumque vectigalem, reddidisse scribat. Quandoquidem Q. Laberium tribunum militum (qui idem est vt ante memoraui qui corruptè Labienus in vulgata legitur historia: Nam vt Romana vocabula potiùs ad Romanorum Commentaria, sic contra Brytannorum ad Brytannica corrigenda esse duco) ac nonnullos prætereà milites, à Brytannis acriter prælio cum equitatu ipsius in itinere confligentibus, se amisisse scribat, causatus obiter suos minus aptos esse ad illius generis hostem, de Essedarijs id sentiens: Cæterum quòd ille vtpote Orator disertissimus de suis detrimentis atque incommodis, verborum inuolucris quàm parcissimè scribit, id ab alijs explicatiùs dictum est. Neque arbitror quenquam eo iudicij errore teneri, vt credat Cæsarem minora de se prædicasse, quàm ipsius res gestę exposcunt. Quamobrem satis admirari nequeo, quòd quisquam inueniri potuerit tam in Brytannos maleuolus, vt plus Cæsari tribuat quàm ipsemet sibi, aut Polydorus in conferendis authoribus tam oscitabundus, aut studio aliquorum, vel aliorum odio incitatus, tam iniquus arbiter repertus sit, vt eum quoque potiùs sibi proposuerit imitandum, Gildam illum dico, quem ex orationis phrase probè sciat non historiam sed potiùs declamationem quandam de excidio Britan-

norum, qua eorum scelera & mala omnia vndique coaggerat, affectata eloquentia cōposuisse, quàm alios probos authores, rerum gestarum historiam seriò scribentes, aut Cæsarem ipsum de se prædicantem, etsi Lucanū, Tacitumq; nullo loco haberi vellet. Cùm itaq; Polydorus, ea quæ probro & contumeliæ Brytannis esse, aut sic interpretari quisquis posset, tam anxiè conquirat, illa verò quæ in eorum laudem honorémue à quoquam memorata sint, sic imminuat, deprimat, imò verbis authorum inuersis adulteret, vt illa magis contumeliosè, quàm reuera à primis authoribus memorentur, hæc minus laudabiliter dicta videantur. Nonne se plurimum Brytannis suspectum præbet, qui de rebus Brytannicis historiam concinnet? Cùmque in antiquos aliquot scriptores, qui plurimis annorum centenarijs ante ipsum scripsêre, & aliter de rebus Brytannicis quam ipse sensêre, tam acriter inuehatur, vti in Henricum Huntingdonensem, Radulphum Cestrensem, & alios fide dignos scriptores, ipsum fecisse constat, meritò posterioribus, si quid secus de hijs rebus ac ipse senserint, se formidandum exhibet, ac nonnullam de se præbet alijs malè suspicandi occasionem, se hæc omnia vt faciat ideò animum inducere, quia nunc iacent prisci illi Brytanni, vt nec ei gratificari neque officere vllo modo possint: Aut quia literarū studia inter eos adeò refrixisse putat, vt quantumcūq; veritati antiquitatum suarum detrahat, nemo inter eos reperiatur, qui id refellere sciat vel audeat, tanti viri & eloquentiæ viribus tā instructi, odio se obijcere. Verùm quęcūq; demū ea

fuerit

fuerit causa, nullam sanè idoneam reperire potuit, ob quam in vniuersam gentem inueheretur, aut tam anxiè ex omnibus qui de Brytannicis rebus scripsêre, eos duntaxat congereret, probaretque qui infamię aliquid, siue genti vniuersæ, siue priuatim aliquibus ex eadem, impingere studuerit. Quandoquidem nulla omnino gens sit, tam in vniuersum bene instituta, qua non permixtim boni ac mali inhabitent. Eo enim pacto nulla erit vsquam tam laudata gens, quæ non si quis eius tum priuatim tum publicè errata siue vitia duntaxat conquirat, virtutes verò & laudes vel omnino transiliat, vel saltem imminuat, infamiæ notã subire cogatur. Si quis turpem fugam Romanorũ ad Alliam, Cannẽsem cladẽ, & similia in aceruum cõgerat, nonnè pulchrum scilicet encomium in illos cõponeret? Quid quòd memoratus Tacitus ait, prouinciarum sanguine, Prouincias à Romanis acquisitas, potius quàm propria virtute. Verùm non tam parcus est Polydorus, in laude Brytannis debita præstanda, quàm effusus est in Romanorum, nempè suorum victorijs celebrandis. Nam id potissimùm satagere videtur toto suo opere, vt Romanorum tempora, quibus hîc per aliquot annos subinde, non tamen perpetuò, dominati sunt, illustret, cætera verò coronidis vice adiecisse videtur. Ast vt sua laudare nulli non est liberum, ita sanè aliena vituperare, absque probabili saltem causa, ingenuum non decet: vt interim non dicam quàm absurdum sit ac inhonestum, temerè à communi veterum historicorum consensu, præsertim absque vrgenti, nedùm probabili causa dissentire: neque id tantum, sed acriter in vetu-

stos authores inuehi, qui quicquam aliter quàm ipse, scripsêre, sensereúe, quasi nemini sit liberum aliter sentire, quàm ipse senserit, vel opinione quauis duci, quã ipse non approbet. Verùm vt liberè dicam quod sentio, historijs illorum quantumuis impolitis, multò tutius fidendum esse duco, quàm huius quãtumuis nitidæ & elaboratæ. Illi enim rerum complurium oculati testes fuêre, alijs autem rebus propinquiores fuêre, trecentis vt minimum annis, quàm Polydorus, Regũque diplomata, necnon contractuum, rerumque gestarum monumenta ipsa, ita vt reuera gesta sunt, viderunt, & suis historijs ad verbũ interserüerunt: At interim exclamat Polydorus, nihil occultiùs, nihil incertiùs, nihilq; ignorãtiùs rebus Brytannorũ esse. Verùm ipse interim, author huiusmodi tenebrarũ primus est, dum dedignatur authorum huiusmodi vestigia insequi, aut quod in latinis authoribus obscuriùs quidem habetur, aut implicatiùs, benignè interpretari, vt cum historicis Brytannicis conuenire possint: Quod quia non dignatur, in huiusmodi tenebras necessariò se conijcere videtur. At si eos conciliare studeat, facilè videbit, quàm clara & aperta sint omnia, & quàm pulchrè vtrisque inter se conueniat. Sed mauult omnia incerta dubiaque reddere, quàm tritam ante se viam ingredi, aut priorum historicorum vestigijs inhærere, ne quid non nouum in sua historia reperiatur. Ille tamen suam (si dijs placet) vt antiquiorem, eorum verò, qui ipsumquadringentis ánnis præcessêre, historiam nouam, & quasi iam recens æditam, censeri vult. Scribit enim in hunc modum: Vitas Regum

quos

quos ista noua historia repentè & vno quasi partu genuit, in orbemque effudit, non sine stomacho, vt scribit, Reges illos se recensere ait, quos tam leui pede pertransit, quasi omne tempus sibi perire arbitretur, quoad suæ gentis res gestas perueniat illustrandas, ampliandasque. Quo fronte (mi Polydore) tanto vetustiorem tua, nouam appellare audes illam historiam, si inde ei fidem negare studes, eo nomine, quod non sit antiqua, eadem opera & tuæ multo magis derogas, nempè, quæ quadringentis annis, vt minimum, illam subsequuta est? Verum audio, id forsan dicis, quia ex Romanis authoribus non hauritur, vt tu quidem ais. Tuam verò historiam ideo censeri antiquam vis, quia ex antiquis decerpta est: quatenus id facis admittimus. Hoc & Brytanni Authores similiter asserunt, se ex antiquis suam concinnasse historiam. Et tu solos Romanos vis censeri antiquos? Quid igitur ante Romanorum aduentum, in quod tempus hæc illis incognita erat Insula, de Brytannia eiusque incolis censendum est? Nihil nè quicquam hîc gestum esse credendum est? Omnia nè vt Chaos aliquod existimanda sunt, quæ vsquam contigêre, priusquam ad Romanorum notitiam non peruenerunt? Si id verum est, ô ter, quaterque fœlicem Brytanniam, quod Romanorum iugum aliquando senserit, alioquin perpetuis in tenebris sepulta fuisset. Ad hæc, vbi vociferaris hanc nouam historiam nouo partu tot Reges ædidisse, quis non multò magis id exclamasset, tùm quum noua hæc, quam appellas historia primùm æderetur, si tot Reges ante inauditos

ditos quos recenset, repentè & vno quasi partu, vt tu ais, ædidisset, tunc enim temporis non immeritò quiuis admirari potuisset, vnde tot Reges tam subitò exorirentur antea inauditi, si id tùm primùm auditum fuisset: Tibi verò qui post quadringentos annos, ab historiæ sæpè dictæ ædítione ortus es, nihil noui esse debet, quod tam in ea & in compluribus alijs præcedentibus historijs, quàm subsequentibus diuulgatum est, vnde in tantam admirationem incidas. Sed vt illi nihil noui audientes, nisi quod in ore omnium iactabatur, nulla admiratione afficiebantur, tu contra qui eadem per tot annos, atque ex tam multis fide dignis authoribus, non tantum literis prodita, sed & vulgò iactata accepisti, nulla ex causa in tantam prorumpis admirationem, vt omnes quotquot vnquam hîc floruêre Reges ante Cæsaris aduentum, ab hac noua, etsi vt minimùm quadringentaria, repentè & vno quasi partu genitos affirmes, præter vnicum Brennum, quem nobis ex omnibus qui Cæsarem præcessêre solum relinquis, quod etiam Tito Liuio debemus, Romæque excidio ab eo patrato, alioquin cum cæteris municipibus suis, ex Polydori sententia, perpetuis tenebris delituisset: Adeò nihil admittitur à Polydoro, nisi quod Romanorum monumentis consecratum est atque relatum, verùm neque ipse Brennus vsquequaq; à calumnia immunis euasit, nam & ipsi maxima pars gloriæ quæ ei debetur, adempta est à Polydoro, quod nunc oportunum est demonstrare.

De

De Brenno, quòd idem fuerit Brytannus, & qui Romam cæperit, & qui Gallos in Græciam & Macedoniam deduxerit.

POlydorus enim, de Belino & Brēno fratribus germanis, scribens, etsi cogitur fateri, Brennum natione Brytannum Alpes transisse, Romamque cœpisse, de quo Liuius abundè tractat libro quinto ab vrbe condita, admonitum tamen vult lectorem non eundem esse Brennum, qui Gallorū alteram manum primum in Græciam, deinde in Macedoniam duxerat. Cùm ille & Gallus fuerit, & post 110. annos quā Roma capta est, à priore Brenno (vt dicit) floruerit. At ego, nisi quis Romam à Gallis bis captam ostenderit, sub duce etiam Brenno, quod nisi semel factum me legisse nusquam memini, manifestum reddam, ex Titi Liuij & Iustini collatione, eundem fuisse Brennum, & qui Romam cœperit, & Dux fuerit Gallorum in Græciam & Macedoniam, quamuis Liuius testetur ipsum Brennum, qui Romam cœpit, cum suis ad internitionem vsque iuxta Romam occubuisse via Gabinia, adeò vt ne nuncius quidem cladis superesset, qua quidem in re, Iustinus cum Liuio nequaquam conuenire videtur, quemadmodum neque cum Polybio. Iustinus enim ad hunc modum libro vicesimo Iustinus lib. 24.

quarto scribit, ex Trogi Pompeij historici grauissimi authoritate. Namque Galli (sic enim transalpinos omnes tùm appellabant) abundante multitudine, quum eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta milia hominum ad sedes nouas querendas, velut peregrinatum miserunt. Ex hijs, portio in Italia consedit, quæ & vrbem Romanam captam incendit, & portio Illiricos sinus, ducibus auibus, per strages barbarorum penetrauit, & in Pannonia consedit, gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculem, cui ea res virtutis admiratione & immortalitatis fidem dedit, Alpium inuicta iuga & frigore intractabilia loca transcendit, ibi domitis Pannonijs, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu, diuisis agminibus, alij Greciam, alij Macedoniam, omnia ferro proterentes petiuêre, tantusque terror Gallici nominis erat, vt etiam Reges non lacessiti, vltro pacem ingenti pecunia mercarentur. Hactenus ille: Et mox adijcit: Quemadmodum ea pars Gallorum, quæ duce Belgio Macedoniam inuaserat, Ptolomeū regem Macedoniæ, pacem ab eis redimere abnuente, bello vicerit, caputque ipsius amputatum lancea fixum, tota acie circumtulerit: Vbi hæc obiter adnotandum duxi, quod pro Belgio, Belio, legendum deberi censeo. Nam à Belino, apice expuncto, facilis erat lapsus, vt Belgio primùm pronunciarent: nempè i, sono g, vt à posterioribus temporibus solebat, & deinde scriberetur g, pro i, dum i, consonantem vt g, corruptè pronuntiant. Nam ex Brytannorum historia liquet, Belinum vnà cum Brenno fratre suo, post sopitam inter

eos discordiam, post Gallias subactas, Alpes transisse, vrbemque Romam cœpisse, plurimasque regiones alias deuicisse, atque hijs patratis, Belinum in patrias sedes, relicto post se fratre, remigrasse. Cætera, vtpotè extra hanc Insulam ab eis gesta, Author historiæ Brytannicæ ad Romanam refert historiam. Deinde idem Iustinus ait. Intereà Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedones vicerant, indignatus, parta victoria, opimam prædam, & orientis spolijs onustam, tam facilè relictam esse, adunatis centum quinquaginta millibus peditũ, & quindecim millibus equitum, in Macedoniam irrumpit, quum agros villasq; popularentur: Occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes. Sed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facilè vincuntur. Itaque cùm victi se Macedones intra muros vrbium condidissent, victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprędatur. Deinde sequitur: Quemadmodum Brennus tẽplum Apollinis Delphis positum, regijs muneribus opulentum, natura munitum, auri cupiditate ductus oppugnarit, in eaq; obsidione occubuerit. Sed ex Liuio lib. 8. de bello Macedonico videretur, quod hoc templum tandem expugnauerint, spoliauerintque ijdem Galli, in hoc tùm sibi ipsi, qui eos in via Gabinia pariter occubuisse asserebat, tùm Iustino, qui in oppugnatione Delphici templi Brẽnum cæsum fuisse dicat, cõtrarius. Nam Cn. Mãlius consul, in oratione sua pro triumpho habita, ex bello quod in Asia cõtra Gallos gesserat, sic ait: Verũ etiam Delphos quondam com- Liuius lib. 8.

mune humani generis oraculum, vmbilicũ orbis terrarum Galli spoliauerunt. Ex hijs quæ præmisimus satis constat eundem fuisse Brennum, qui & Romam cœpit, & in Macedoniam postea irrupit, & Delphos spoliauit: Atque hoc planius etiam efficit, quod Iustinus libro vicesimo in fine scribit de ijsdem in hunc modum. Sed Dionysium gerentem bellum, legati Gallorum, qui paucos ante menses Romam incẽderunt, societatem, amicitiamque petentes adeunt, gentemque suam inter hostes eius (nempè Crotonienses) positam esse, magnoq; vsui ei futurum vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in præliũ hostibus, affirmant. Grata legatio Dionysio fuit, ita postea societate, & auxilijs Gallorum auctus, bellũ velut ex integro restaurat. Ijs autẽ Gallis causa in Italiam veniendi, sedesq; nouas quærẽdi, intestina discordia, & assiduę domi dissentiones fuêre, quarum tedio, quùm in Italiam venissent, sedibus Thuscos expulerunt. Et Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincẽtiam condiderũt. Hactenus ille. Ex quibus, tria ad hanc rem de qua agimus spectãtia, licet obseruare. Primùm, minimè verum esse, Gallos ipsos qui duce Brenno vrbem Romã cœperint, ad internitionem vsq; in via Gabinia deletos esse, vt Liuius habet, sic vt ne nũcius quidẽ tantæ cladis superesset: quo prȩlio Romani Camilli auspicia sequuti, cum illis dimicabant, cùm & hij fuerint ijdem ipsi Galli, qui Romã cœperint, quorũ tantus supererat numerus, vt Dionysius Rex eorũ societatẽ non cõtempserit. Secundò, non intercessisse tantum interuallum tẽporis, quantum Polydorus affirmat, puta 110. annos inter

Iustinus lib. 20.

inter Romæ excidium à Brenno, & Gallorũ in Græciam irruptionẽ, quùm Iustinus aiat, hos Gallos antè paucos menses, quàm hæc cum Dionisio gesta sunt, Romam incendisse, & alteros Gallos, quorum vna pars Belgio duce Ptolomeum Macedoniæ Regem superauit. Altera duce Brenno, Sosthenem Macedonũ ducem fudit, circa idem tempus hoc fecisse asseueret. Tertio, ex hijs verbis Iustini apparere, eandem fuisse Gallis migrandi ex natali solo occasionem, quæ in historia Brytannorum recepta habetur, videlicet, intestinam discordiam, & assiduas domi dissentiones, quas inter fratres Belinum & Brennum fuisse satis constat, de quibus & eorum gestis, præter historiam traductam per Gaufredum, sunt nonnulla antiquissima carmina in eorum laudem Brytannicè conscripta, quæ Brytannis, vt oracula quædam, ob maximam antiquitatem adhuc & memoria retinentur, & conseruantur literis. Neque huius erroris Polydorum vsq; adeò insimulare velim, quòd alium atq; alium fuisse Brennum asseueret, qui Romam cœperit, & qui in Græciam irruperit, quia Titus Liuius ei aliquam occasionẽ præbuisse videtur. Sed vnde errorem illum hauserit, Brennum ducem Gallorum in Græciam, alterum illum qui Romam cœperit 110. annis subsequutum esse, quum potiùs haberet contrariæ opinionis authores, qui affirmant nonnullos Celticæ prouinciæ Gallos, ducentis annis ante nostrum Brennum Capitolinæ arcis expugnatorem, Alpes primum transijsse. Ex quibus Liuius eodem loco, quo de Brenno mentionem fecit, ad hunc mo-

dum ait. De transitu Gallorũ in Italiã hæc accepimus. Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarũ, quæ pars Galliȩ tertia est, penès Bituriges summa Imperij fuit, ij regẽ Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute, fortunaq; tũ sua tũ publica prȩpotẽs, quòd imperio eius, Gallia adeo frugũ hominũq; fertilis fuit, vt abundans multitudo, vix regi videretur posse, hic magno natu ipse iam exonerare prægrauãte turba regnũ cupiens, Bellonesũ, & Sigonesum sororis filios, impigros iuuenes missurũ se esse, in quas dij dedissent augurijs sedes, ostendit: quantũ ipsi vellent numerum hominũ excirent, ne qua Gens arcere aduenientes posset: & cætera quæ ibi insequuntur, vbi nihil de aditu eorum in Græciã, (nam in Italia consedêre omnes) disserit, vbi lectorẽ attentũ esse velim, quo modo sibi cõstet Liuius, quùm paulò ante scripserit ad hunc modum de Gallis, qui sub Brenno Romam cœperint, loquens. Eam gentem traditur fama dulcedine frugum, maximeq; vini, tum noua voluptate captã Alpes transisse, agrosq; ab Hetruscis ante cultos possedisse. &c. Si ij primum noua voluptate capti Alpes primum transierunt, non item alij priùs transierunt, sed ijdem ipsi erant, qui sub Brenno vno eodemq; Alpes superarunt, neq; eos in via Gabinia omnes, vt ipse Liuius ait, occubuisse, vt nuntius quidem cladis non superesset, eodem Liuio alibi referente constat. Nam de bello quod auspicijs Cn. Manlij in Gallogrȩcia gestum est, libro octauo de bello Macedonico scribens, sic ait. Galli magna hominum vi, seu inopia agri, seu predæ spe, nullã gentem per quam ituri essent, parem armis rati, Brennone

none duce in Dardanos peruenêrunt. Ibi seditio orta, & ad viginti milia hominum cum Loumorio ac Lutario regulis à Brennone in Thraciam iter auertunt, vbi cum resistētibus pugnando, pacem petentibus stipendium imponēdo, Bizantium quum peruenissent, aliquamdiu oram Propontidis vectigalem habendo, Regionis eius vrbes obtinuerunt. Cupido inde eos in Asiā transeundi, audiētes ex propinquo quantū vbertas terræ eius esset, cæpit. Et mox sequitur: Quemadmodū in Asiam transierint, Zibiamq; Bithiniæ regem deuicerint, vbi hęc adijcit. Profecti ex Bithinia in Asiā processerunt, non plus ex viginti milibus hominum quàm decem armata erant, tamē tantum terroris omnibus, qui cis Taurum incolunt, Gentibus iniecerunt, vt quas adijssent, quas nō adijssent, pariter vltimæ propinquis imperio parerent. Quę omnia quadrāt cū hijs quæ ex Iustino superiùs retulimus, eosq; ipsos ex eorū sobole fuisse, qui Romam cæperint, ex oratione dicti Consulis quæ proximè sequitur constat, quum de ipsis Gallis exercitum Romanum alloquens ait. Semel primo cōgressu ad Alliam olim fuderunt maiores nostros. &c. Ibiq; constat Gallogræciam ab ijsdem Gallis nomē, & Gallogręcos primū genus traxisse, vt identidem apud Iustinū legere est, ad quos, videlicet Liuiū & Iustinum ne longiùs in hac re immorer, lectorē remitto. Vnū hoc addens ex Suetonio, quo illud incertū esse apparet, quod de auro ablato à Gallis, interuentu Camilli superius à Liuio refertur. Ipse nempe in vita I. Cæsaris sic scribit. Drusus, hostiū duce Drauso cominus trucidato, sibi posterisq; suis cognomē inuenit.

Traditur

Traditur etiam pro Prætore ex Prouincia Gallia retulisse aurum Senonibus olim in obsidione Capitolij datũ, nec (vt fama est) extortũ à Camillo. Hinc liquet quòd hæc, Titus Liuius fama tantummodo, incerto quidem authore relatum scripserit, de qua eleganter Virgilius. Tam ficti prauiq; tenax quàm nuntia veri. Ex hijs quæ superius memorauimus, abundè satis argumentorum colligere posit ille, cui studio est Britannicas res pro dignitate illustrare, quum ad astruendum quæ Gulielmus Neuburgus de his irridendi gratia perscribit, tum ad Gaufredi dicta constabilienda, si is quidem quod per ludibrium ei objicitur, Britannis nostris aliquam, si non parem Romanis vel Macedonibus ipsis laudem tribuerit, quippe quos constat vtranq; hanc gentem multis prælijs fudisse. Verùm quum ipsum Brennum qui Romam cœperit fuisse ducem eorum, qui in Grætiam se effuderunt Gallorum, ex Iustino satis probatum sit, eosque ibidem varias gentes, Reges, Ducesq; subiugasse, adeò vt totam Asiam sub se tributariam vectigalemq; per multos annos tenuerint, satis hinc materiæ subministrabatur Polydoro, etiam ex authoribus Romanis, quos solos admittit, quo de gente Brytannica aliquid laude dignũ prædicaret, nisi Gildam suum tam auide sequutus, vituperare illam potiùs quam laudare maluisset. Nam quid vnquam magis laudandum in re militari de vllo Principe dici potest, quàm quod de hoc Brenno, inimicis testibus, agnoscitur, & prædicatur, quando Alpium inuicta iuga ipsum penetrasse, per stragesq; gentium interpositarum ipsos

ipsos Romanos rerum dominos iusta acie fudisse & profligasse, ipsamque tandem Romam, tum armis tum viribus florentem adijsse, cœpisse & subiugasse. Ac post Macedones, Græcos, Asiaticos, cæterasque quaquauersum tenderet nationes deuicisse, vectigalesque fecisse, ex prædictis satis constat. Si hæc de Romano quopiam dicerentur, deum immortalem, qua verborum vi, quo orationis eloquio ea exornaret & explicaret, adeo vt quod à Flauio Vopisco in vita Probi asseritur, verum esse comprobetur, videlicet, omnes omnium virtutes tantas esse, quantas videri eas voluerint eorum ingenia qui vniuscuiusque facta descripserint. Si quis de Romanis scribere instituens, viris sine dubio rei olim bellicæ gloria maximè illustribus, dedita opera ea tantum percenseret, ac in literas referret, quæ parum vnquam fortiter ab illis ac minus strenuè gesta sunt, omissis quæcunque ad famæ ipsorum splendorem attinerent, nonne pulchrum, scilicet & egregium de eis encomium compaginare posset? Quid tam laudabile vnquam fuit, quin extenuando ea quæ laude, & exaggerando ea quæ aliqua vituperatione digna essent, vitiosum appareat? Quale est hoc quod Titus Liuius de fuga Romanorum ad Alliam dicit: In altera acie nihil simile Romanis, non apud Duces, non apud milites erat, pauor fugaque occupauerat animos, & tanta hominum obliuio, vt multo maior pars Veïos in hostium vrbem, quùm Tiberis arceret, quàm recto itinere Romam ad coniuges ac liberos fugeret, parumper subsidiarios tutatus est locus, in reliqua acie simul

est clamor, proximus à latere, vltimus à tergo auditus, ignotum hostē prius penè quàm viderent, non modo non tentato certamine, sed ne clamore quidem reddito, integri intactiq; fugerint, nec vlla cęde pugnatum fuit, terga cæsa suomet ipsorum certamine in turba impedientium fugam. Circa ripam Tiberis, quò armis abiectis totùm sinistrum cornu defugit, magna strages facta est, multosq; imperitos nandi, aut inualidos, graues loricis, alijsq; tegminibus hausêre gurgites, maxima tamen pars incolumis Veïos, profugit, vnde non modo præsidij quicquam, sed ne nuntius quidē cladis Romā est missus. Confer hæc cum eo quod ex Gilda Polydorus adfert de Cęsaris in hanc Insulā aduentu. Et videbis par pari relatū. Sic enim scribit Gildas ille: Etenim reges Romanorū quum orbis imperium obtinuissēt, subiugatis finitimis quibuscūq; regionibus vel Insulis orientem versus, prima Parthorum Indorum confinium parta pace, qua peracta, in omni penè terra tū cessauere bella, & potioris famę viribus firmassent, non acies flammæ quodammodo rigidi tenoris ad occidentem cęruleo Oceani torrente potuit vel cohiberi vel extingui, sed transfretans, Insulæ parēdi leges nullo obsistente aduexit, imbelleq; populū sed infidelem, non tam ferro, igni, machinis, vt alias gentes, quàm solis minis, indiciorúmue concussionibus in superficie tantum vultus, presso in altum cordis dolore sui obedientiā proferentem, edictis subiugauit. Nonne hinc apertissimè liquet Gildam (si tamen Gildas is fuerit) de industria vituperationē gentis instituisse potiùs quā historiæ alicuius concinnationē? Et quāuis Polydorus

huius

huius rei haud sit inscius, tamen hæc à Gilda minus verè dicta suæ historiæ interserit, non tam in gentis Brytannicæ ignominiam, quàm in suæ gentis, scilicet Romanę, gloriam. Videlicet quæ de Brytannis laudabiliter scripta sunt, aut eleuando, aut ea quæ de Romanis referuntur supra modum amplificando, adeò vt non Brytannicæ, sed potiùs Romanæ gentis historiam condere videatur. Nam si huius Insulæ historiã texere in animum induxisset, laudanda iuxta ac vituperanda, prout ordo rerum exposceret, pro meritis cuiusq; more fidelis historici enarrasset. Non verò ea tantum quæ vituperio probróue digna viderentur, vndiq; conquirendo exaggerasset, vt famosum potiùs carmen quàm gentis huius historiam condere videatur. Eo enim modo nec Romani ipsi quantumuis laudati à probro se vsquequaq; tuebantur. Si quis ea omnia quæ à Romanis minus strenuè aut infeliciter gesta sunt hinc inde ex eorum historicis conquirat, atque inde Corollarium concinnet, nulla vsq; adeò Gens reperietur, eo vsq; parte ex omni rebus præclarè gestis absoluta, de qua nihil reprehensione dignum prædicari posit. Verùm vt hæc semel præteream, quæ ex Latinis authoribus à Polydoro partìm inuersa sunt & partìm immutata: nunc ad illa quæ à nostris tantum scriptoribus memorata, ab ipso vel penitùs reijciuntur, vel tali saltem scommate eluduntur, vt vana & fictitia prorsus lectori videantur, modo eius tantum sententiæ acquiescens, vltra, rem minimè excutiat. Quale est illud quod de Arthuro Rege illo Brytonum illustrissimo & toto

orbe decātato, ab ipso Polydoro memoratur. Abhinc (inquiens) paucos annos positum fuit Arthuro in Glasconiensi Cœnobio sepulchrum opere magnificum, quo posteriores intelligerent illum omnibus ornamentis dignum fuisse, quando Arthuri tempore Cœnobium illud non dum esset conditum. Nonne hijs palam videtur subinnuere non posse Arthurum illic sepeliri, vbi nullum tempore suo Cœnobium extructum fuisset, quod credulo lectori, & non vsquequaq; intento satis fore putabat, vt Arthurum nunquam inter viuos versatum fuisse, totamq; eius historiam vanam & fictitiam fore crederet. Quare vt huic de Arthuro quæstioni, non à Polydoro tantū (vt verum fatear) iam primum excogitatæ, verū ab eo vt alia omnia quæ Britannorum decori aliquatenus detrahere videantur, propositæ respondeam. Etsi à quibusdam alijs tum nostri temporis tum superioris ætatis scriptoribus, & postremo à Leylando nostro huic scrupulo abundè satisfactum esse videā, pauca tamen quæ ex Britannorum tum Annalibus tum antiquitatibus de Arthuro acceperim, hijs adijcienda statui, atq; nōnulla quæ in hoc à me iamdudum parata sunt argumenta, etsi ab eodem Leylando memorata, partim quo sępiùs transcripta minus obliuioni obnoxia sint, partim quia prothotypa ipsa vnde ea & ipse accepit dum hac de re vltro citroq; dies aliquot sermonem vnà conferremus, penès me pleraq; sunt, vnde fides certior hijs facienda sit, hîc denuò repetere non ab re fore putaui.

De

De Arthuro Brytonum Rege illustrissimo.

ETsi Polydorus ipse, hunc apertè ex Regum Brytannorum catalogo non reijciat, adeò vt quibusdam simplicioribus, qui in ipsius historiæ lectionem incidunt, immeritò inter eos qui Arthurum impugnent, censendus esse videatur, obliquè tamen ipsius famæ & gloriæ immortali detrahere deprehenditur. Ait enim: Sepulchrum illud quod in Cœnobio Glasconiēsi Arthuri nomine insigne adhuc visitur, eidem positū fuisse paucos abhinc annos, quādo Arthuri tēpore Cœnobium illud nōdū (inquit) esset cōditū. Hoc scilicet præcipuum est iaculum, quod in Arthuri manes veluti ex insidijs contorquet Polydorus, sed quàm irrito nixu, mox patebit. Tametsi enim certum est sepulchrum illud quod nunc Arthuri nomine Glasconiæ visitur, non iam inde ab Arthuri tempore, verùm ante quadringentos abhinc annos extructum esse, ex occasione tamē vetustioris ipsius Arthuri sepulchri tum demùm reperti, id nouum & magnificum erectum esse constat, adeò vt vel hoc solum operis, ea qua extructum est occasione duntaxat pensata, ad Arthurum ipsum è tenebris tetraque obliuione, qua eum Polydorus ipse & alij obruere conantur, asserendum satis esse debet. Modus ipse quo Arthuri ossa eò loci quæsita atque reperta sunt, à Giraldo Cambrensi libro distinctionum suarum

Polydori de Arthuri sepulchro cauillus.

Giraldus.

rum cap. 18. qui rei totius oculatus erat testis, describitur. Rex item Henricus secundus, tum occasionem rei explorandæ dedisse, tum ossibus Arthuri in id loci, quo nunc reposita sunt, transferēdis, & sepulchro tam magnifico honorandis author assignatur. Res tam publicitus gesta, tamque locupletibus asseuerata testibus, nullius fraudis excogitationi, obnoxia esse potuit. Deinde tam vetustum Epitaphium, quod in sepulchro Arthuri repertum est, vetusta plumbea lamina inscriptum his verbis:

HIC IACET SEPVLTVS INCLITVS REX ARTHVRVS IN INSVLA AVALLONIA CVM WENEVERA VXORE SVA SECVNDA,

palam ostēdit, ex ipsarū literarū antiquitate, rem nullo modo effingi potuisse, vt quis vel maximè suspitiosus, eò temeritatis audacięq; prouectum quenquam existimet, qui talem imposturam tam metuēdo Regi obtrudere auderet, aut tam absolutū artificem, qui tot sagatium prudētiumq; virorum qui dum ossa Arthuri exhumarentur spectatores fuêre, oculos perstringere potuerit: verùm de hoc postea fusiùs. Nunc ostendamus omnino vanū esse, quod hîc Polydorus obliquo dicterio huic rei obijcit, vbi ait: Nondum Arthuri tempore Cœnobium illud conditum fuisse, quasi hoc Enthimemate legentibus subintelligēdum innuat, si hoc verum est, quod Cœnobium illud ipsius tempore nondum erat conditum, neque eius corpus illic humari verisimile fuit, quando Christianos, cuiusmodi erat Arthurus ipse, in loco sacro sepelire mos erat. Cui quidem cauillo, etsi Polydorū ipsum sibijpsi alibi satisfecisse liquet, vbi ait locum illum, quo nunc Cœnobium illud situm

est,

est, à Iosepho Arimathensi celebratum fuisse breui post Dominicam ascensionem, quod vnicum antiquitatis Brytannicæ testimonium approbare videtur, neque verisimile sit locum aliquem, vbi Christi cultores tam diu iam olim versabantur, aliquo saltem phano, Sacello, siue Cœnobio in Arthuri vsque tempora caruisse, quorum aliquod si tum temporis fuerit eo loci extructum, satis idoneus videbatur Christianorum sepulturæ, imò vel Principum virorum, ob summam loci antiquitatem. Tamen & Cœnobium ingens, quãuis non tam magnificum ac nunc est, nedum Sacellum, inibi Arthuri tempore extructum fuisse facilè videbitur, Arthurumque inter pręcipuos illius beneficos connumeratum. Hoc ostendunt regia Diplomata illic in hęc ferè tempora adseruata, & præcipuè regis Henrici secundi sub hijs verbis. Quæcumque enim à prædecessoribus meis Gulielmo primo, Gulielmo secũdo, & Hẽrico auo meo, sed ab antiquioribus videlicet Eadgaro patre sancti Eaduuardi, ab Eadmũdo & à patre ipsius Eadvvardo, & Ealfredo auo eiusdem, Brinvvalchio, Kẽvvino, Baldredo, Iua, Cuthredo, & Arthuro, & multis alijs regibus Christianis. Sed à Kenvvalchio Rege pagano, quorum priuilegia & chartas diligenter feci inquiri, & coram me presentari & legi. Hactenus ex Diplomate illo regio. Graue sanè testimonium est tanti regis asserentis, se vidisse Arthuri ipsius inter aliorum huius regni principum virorũ chartas & priuilegia, hoc vel in foro (vt aiũt) contẽtioso, vtpotè satis authenticum, fidem huic rei, de qua aginius, abundè facere debet. Sed dixerit quis, hæc verba tantum ad explendam

dam formam in huiusmodi instrumentis cõfirmatorijs addi solere, vel Rege inconsulto, cuius nomine emanârunt. Verùm absque priorum huiusmodi Diplomatum inspectione per regios officiales, talia addi non solêre, testes erant scriniorum regiorũ custodes, quos Cancellariæ clericos appellant, si secùs fecerint, non impunè illud fore. Atque huiusmodi nõnulla alia producit Leylandus ille antiquitatis Brytannicæ conquisitor curiosissimus (quem ob eam animi propensionem Rex Henricus, eo nomine octauus, ad bibliothecas huius regni omnes perscrutandas suo Diplomate regio commendatum amandauerat) pro antiquitate ecclesiæ siue Cœnobij Glasconiẽsis asseueranda, quæ persuadere cuiuis debent, eam esse non minus antiquam, quàm Christianæ religionis in Brytannia primam plantationem, quam non plus centum quinquaginta sex annis à Christo seruatore nato hîc propagatam esse, constat. aliàs 178.
Habeo item ipse quandam Coronidem adiectam historiæ D. Bedę à quodam Cuthberto eiusdem D. Bedę contemporaneo, quod ex epistola eiusdem Cuthberti ibidem addita de morte D. Bedæ cui se interfuisse ait, manifestò liquet: vbi inter cætera, de locis sepulturæ sanctorum Angliæ, hæc verba habentur. Beatus igitur Aidanus, sanctusque Patricius, & alij plures cum eis requiescunt in loco qui dicitur Glastingaberi, qui quidem Patricius obijsse dignoscitur, sub annum Domini quadringentesimum septuagesimum secundum, & sepultus in ecclesia Glasconię dicta vetusta, quod ex vetustissimis monumentis verum esse liquet. Quibus asseritur, eundem D. Patricium Hiberniensium Apostolum

ſtolum æditum fuiſſe anno incarnationis Domini trecenteſimo ſexageſimo primo, & miſſum à Celeſtino Epiſcopo Romano ad ſuggeſtionem Sancti Germani, ad Hibernos fide Christiana imbuendos, anno Domini quadringenteſimo triceſimo. Ex cuius etiam epiſtola in hæc ferè tempora Glaſconiæ adſeruata, cuius prothotypon Leylandus ſe vidiſſe ait, atque ego illius exemplar iam olim exſcriptum habeo, in vita illius D. Patricij, conſtat eundem Patricium monaſticam vitam triginta perpetuos annos Glaſconiæ egiſſe, ſeque ibidem ad primum ſui aduentum repperiſſe duodecim viros Heremiticam & ſolitariam degentes vitam, quod pluribus confirmare poſſum monumentis antiquiſsimis, niſi ſatis eſſe exiſtimarem vnius Bedæ prædicti familiaris epiſtolam ſiue Coronidem, qua aſſerit D. Patricij corpus Glaſconiæ ſepultum eſſe, quod Eccleſiæ celebritatem vel Arthuri temporibus ſatis abundè aſſerit, vt ſatis credibile ſit Arthurum eo loci ſepultum fuiſſe iuxta hiſtoriæ receptæ aſſertionem. Quare Polydori de ea re obiectioni abundè reſponſum eſſe arbitror, cùm & ſua ipſius & aliorum veterum aſſertione probatum ſit Cœnobium aut ſaltem Eccleſiam, vbi Chriſtiani obeuntes ſepeliri poſſent, longè ante Arthuri tempora eo loci extitiſſe. Ad hæc, quum Gildæ nomen in Brytannicis monumentis celebre haberetur, ipſiuſque de Arthuro ſilentium in libro, qui eius nomine ad preſens circumfertur, nuper Polydori opera, eo potiſsimùm nomine typis excuſus, pro validiſsimo aduerſus Arthurum argumento depromitur, nempè à quo & cæteri, qui ſubſe-

quuti sunt scriptores præsertim Latini aliquot, qui Brytannica scripta siue ignorantes siue contemnentes ea tantùm quæ Latinè prodita essent, memorarunt, suum hausisse errorem & de Arthuro silentium deriuasse videntur. Atque cùm in Brytannicis monumentis, tum apud Giraldum Cambrensem legerim, vel suo tempore decantatum fuisse, quòd Gildas aliqua prius gloriosè de Arthuro prædicauerit, & deinde ob cædem Hoëli eius fratris ab Arthuro patratã ea suppresserit, aliaquè non tam laudanda de ipso emiserit & dissemi-narit, ingenti fateor studio æstuabam, Gildæ ipsius aliqua saltem scripta videre, vnde vetustissimas bibliothecas tum Cœnobiorum & ecclesiarum huius regni publicas, tum priuatas aliquot amicorũ curiosiùs perscrutatus, in binos tandem Gildæ nomine inscriptos libellos incidi: Alterum in Brechonia Demetarum, quæ nunc australis VVallia dicitur, vrbe, natali quidem solo mihi charissimo, ex Cœnobio Monachorum, quod ibidem erat Benedictini, quem vocant, ordinis desumptum: Alterum longo post tempore in regia bibliotheca videre licuit, adiectum historiæ cuiusdam Ioannis de Sancto Albano, quem cum illo priori diligentissimè collatum per omnia penè ad verbum conuenire reperi. Vterque magnam antiquitatem ipsis characteribus manuscriptis præ se ferebat. Inscriptio item clara & per omnia conueniens rubro descripta minio, nempè hæc: Incipiunt gesta Brytonum à Gilda sapiente composita. Videtur libellus ille primùm à Gilda compositus, at postea à litteratoribus aliquot qui in eum inciderant, mirè deprauatus. Nam

suppu-

supputationem quam ipse ad suam tempestatem deduxerat, illi expunxerunt, & ad sua tempora applicarunt: vt ex lacunis quas huiusmodi lituris fœdauerunt liquet. Orditur enim sic: A principio mundi vsque ad Diluuium, anni sunt.2242. A Diluuio vsque ad Abraham, anni.942. Ab Abraham vsque ad Moysen, anni.640. A Moyse ad Dauid.500.anni. Et à Dauid vsque ad Nabuchodonosor, anni 569. Ab Adam vsque ad transmigrationem Babiloniæ, anni computantur.4779. Et à transmigratione Babiloniæ vsque ad Christum.563. Ab Adam verò vsque ad pasionem Domini nostri IESV Christi 5228. A pasione autem Christi peracti, sunt anni : hîc apparet lacuna, vbi veteri scriptura expuncta, nouis characteribus hic numerus suppletur, videlicet.796. nempè ipso Literatore, temporis supputationem ad suam tempestatem traducente, quum prius ad Authoris duntaxat tempestatem applicita fuisset. Deinde in contextu historiæ vbi libelli author Incolas huius Insulæ qui suo tempore fuerint, commemorat, hæc habuit: Et in ea habitant quatuor Gentes, Scoti, Picti, Saxones, ac Brytones. Nouus hic scilicet Aristarchus pro (habitant) prius habitabant inscripsit, quod nouiter adiectum esse præter veteris exemplaris contextum, ex recentiori tum characterum tum atramenti specie, liquido constat, nulla ratione habita temporis quo superiora scripta sunt, sed suæ duntaxat tempestatis. Et ad eum modum quamplurima eius libelli loca

dum corrigere vellet, viciauit & corrupit. In eo tamen libello fit mentio de D. Patritio, necnon de Arthuro admodum luculenta, & de bellis insignioribus numero duodecim ab eo patratis, à quo & VVillielmum Malmesburiensem & Henricum Huntingdonensem ea quæ de ipso Arthuro suis historijs ex Gildæ authoris fide cõmemorant, mutuatos esse crediderim. Hinc igitur aliqua subijcere statui ad rei de qua agimus maiorem faciendam fidem, quando nihil post Gaufredi tempora ab aduersarijs hîc admitti video. Et hunc quidem libellum longè ante Gaufredi ipsius æuum, quicumque tandem ipsius author fuerit, vel ex recentiori temporum supputatione in eo subducta, liquidò apparet. Et quamuis aliqua ei à posterioribus aliquot sciolis adiecta videantur, quæ Gildæ tempestati minimè conueniant, ex Gildæ tamen commentarijs hunc desumptum esse facilè crediderim. Non enim nouum est veterum chronicis, recentiora vt emergunt rerum euenta addere, inscriptione tamen primi authoris minimè abolita. In eo quidem libro hæc de sancto Patricio habentur ad verbum. A primo anno quo Saxones venerunt in Brytanniam, vsque ad annum quartum Mermini Regis, supputantur anni quadringenti viginti nouem. A natiuitate Domini nostri Iesu Christi ad aduentum Sancti Patricij ad Scotos, quadringenti quinque anni sunt. A morte Patricij vsque ad obitum Sanctæ Brigidæ, quatuor anni sunt. A morte Columchillæ vsque ad obitum Sanctæ Brigidæ quatuor sunt anni. Initium compoti viginti tres Cicli decennouales. Ab incarnatione Domini vsque ad aduen-

Alius libellus habet ad Hiberniam.

aduentum Sancti Patricij in Hiberniam & ipsi annos efficiunt numero quadrigentos triginta octo. Et ab aduentu Sancti Patricij in iam dictam Insulam vsque ad Ciclum decennoualem in quo sumus, viginti duo Cicli sunt, id est quadringenti viginti vnus sunt. Duo anni in ogdoade vsq; in hunc annum in quo sumus. Hactenus ille: Atq; hæc ideò adscripsi, vt scriptoris huius tempora innotescant, qui longè ante Gaufredi Monomutensis tempora ex supputatione predicta floruisse constat. Hinc ea quæ Gulielmus Malmesburiensis se in gestis Brytonum de Vortigerno legisse ait: Et quæ de Vortimero scribit Chronica habere, Arthurumq; in obsidione Badonici montis, fretū imagine Dominicæ matris, stupenda gesisse scribit, desumpsisse credendus est: Nam ea hoc in libello memorantur, neq; ea ex Gilda quem Polydorus euulgandum curauit sumere potuit, quippe qui nec Vortigerni quidem speciatim vllam mentionem facit, nedum Vortimeri aut Arthuri. Deinde ex Gaufredo ea desumere non potuit, nam historiam Brytannicam nōdum euulgauerat, quum Malmesburiensis suam ederet. Henricus Huntingdonensis integras habet clausulas ex hoc libello ad verbum desumptas in sua Brytanniæ descriptione, quum nondum videret Gaufredi translationem, nam eundem Henricum suam edidisse Anglorum historiam longè ante Gaufredi translationem historiæ Brytannicæ factam, tum ex ipso Gaufredo in fine, tum ex libro alio ab ipso Henrico postmodum ędito, quem de summitatibus rerum inscripsit, satis liquet. Authorem tamen non nominat

Nota quo tempore scriptor hic floruerit.

ſpeciatim, vnde ea exceperit, quæ de primo incolatu Brytanniæ ibidem refert, ſed ait quod in Beda non inuentum alijs authoribus reperi: ac mox ea ſubdit quæ habentur in libello iam dicto, Gildæ nomine inſcripto. Sunt & alij, inter quos Ioannes Anglicus, qui quædam ex hoc libello citant ſub Gildæ nomine. Leylãdus Nennium neſcio quem huius libelli authorem putat. Quicunq; is demùm fuerit non multum refert, quando perantiquum eſſe ſatis liquet. Is quidem hæc de Arthuro ad verbum habet. Tunc Arthurus contra illos, videlicet Saxones pugnabat, ſed ipſe dux erat bellorum. Primum bellum fuit in oſtio fluminis quod dicitur Gleni. Secundũ, & tertium, quartum & quintum ſuper aliud flumen quod dicitur Duglas. Sextum ſuper flumen quod vocatur Baſſas. Septimum fuit in ſilua Celidonis .i. Cath coed Celydon. Octauum fuit in Caſtello Guinion, in quo Arthurus portauit imaginem ſanctæ Mariæ ſemper virginis ſuper humeros ſuos, & Pagani verſi ſunt in fugam in illo die, & multi ceciderunt, & cędes magna fuit ſuper illos per virtutem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & per virtutem ſanctæ Mariæ virginis genitricis eius. Nonũ bellum geſtum eſt in vrbe Legionis. Decimum geſſit bellum in littore fluminis, quod vocatur Tribuit. Vndecimum factum eſt bellum in monte quod dicitur Aſſuet, alias Catregomon. Duodecimum fuit bellum in monte Badonis, in quo corruerũt in vno die nongenti ſexaginta viri de vno impetu Arthuri, & nemo proſtrauit eos niſi ipſe ſolus, & in omnibus bellis victor extitit, & ipſi barbari dum in omnibus bellis proſterne-

Nennius.

Aliàs Rhybroyth forte Rhyd Rhwyd, quod vadum peruium Brytannicè ſonat.

sternerentur, auxilium à Germania petebant, & augebantur multipliciter sine intermisione, & Reges à Germania deducebant, vt regnarēt super illos in Britannia, vsque ad tempus quo Ida regnauit, qui fuit Eobbæ filius, ipse fuit primus Rex in Beornica. Hactenus ille. Quæ etsi incomptis verbis sunt prolata, non mediocre pondus habere debent ob scripti vetustatem, quam tùm ex supputationibus in eo memoratis, tùm ex ipsa scripturæ specie, permagnam esse constat, præsertim quando hunc scriptorem tam vetustum à Gaufredo nihil mutuatum esse, vllo modo suspicari quis poterit. Quare & aliam supputationis notulam in fine illius libelli ascriptam, hijs adijciendam putaui, quæ talis est: A mundi principio vsq; ad Constantinum & Rufum. 5658. anni reperiuntur. Itē à duobus geminis Rufo, & Rubellio, vsq; in Stilliconem Consulem. 373. anni. Item à Stillicone vsq; ad Valentinianum filium Placidæ & regnum Guortigerni. 28. anni, & à regno Guortigerni vsq; ad discordiam Guitolini & Ambrosij anni sunt. 12. quod est Guoloppum, id est Catguoloph. Guorthigernus autem tenuit Imperium in Brytannia Theodosio & Valentiniano Consulibus, & in quarto anno regni sui, Saxones Brytanniam venerunt Felice & Tauro Consulibus. 400. anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi. Ab anno quo Saxones venerunt in Brytanniam & à Guorthigerno suscepti sunt, vsque ad Decium & Valerianum, anni sunt sexaginta nouem. Et sic clauditur libellus ille. Atque hinc liquet bellum montis Badonici ab Arthu-

Arthuro confectum esse, non autem ab Aurelio Ambrosio, quod Polydorus affirmat. Ad quod insuper astruendum, atq; ad Arthuri nomen asserendum, libet hîc quędam Brytánica carmina Thaliessini illius prothouatis inter ipsos celeberrimi, ante annos mille scripta, quæ ad rem de qua agimus comprobandam plus ponderis habere debent, quàm aliud quicquam quod hactenus viderim. Nam hunc Thaliessinũ tempore Mailgonis qui Venedotus cognominatur à Brytannis, & Maglocunus à Gilda Polydori dicitur, floruisse cõstat, cui quidem Mailgoni, ex ipsius carminibus iam dictus Thaliessinus plurimum infestus fuisse videtur, & ipsius carmina tot exemplaribus ijsque tam vetustis scripta sunt, & tam concorditèr eius nomen proferunt, eaq; locutionis phrasi cùm Thaliessino ipsi, tùm ipsius tempori peculiari proferuntur, vt nulla penitùs suspitio excogitari posit spuria, aut aliena fuisse carmina: Ea porrò vna odula sunt huiusmodi.

Gwae yntwy yr ynvydyon, pan by waith baddon
Arthur benn haelion y lafneu by gochyon
Gwnaeth ar y alon gwaith gwyr gofynion
Gouynion gwaed darcdd mach deyrn y gogledd.
Heb drais heb drossedd.
Ny bo rhad na gwedd ar Maelgwn gwynedd
Drwy na ddialer ar Run y etyuedd
Boed byr vo y vychedd, boed diffaith vo y diredd
Boed hir diuroedd o Maelgwn Gwyneth.
Taliessin benn beyrdd ae Kant.

Quæ quidem carmina Latinis auribus in hunc modum exprimi possunt.

O misce-

O miseros illos nimium, sub monte Badone,
Quum cruor, Arthuri magnatum principis ensem
Inficeret: fusiq; foret iam sanguinis vltor,
Heröum, quorum auxilio Borealia iustè
regna stetere diu.
Infaustus, gratus nulli, Malgo venedotus
sit, modo ne Rhunus filius ista luat.
Esto breuis vitæ, vasti sine frugibus agri,
perpetuò à proprijs sedibus exul agat.

Thaliessinus Prothouates Brytannicus cecinit. Legi item alia Merlini carmina antiquissima, quæ mentionem faciunt rei gestæ ab Arthuro ad Calydoniam siluam, quæ huc ascribenda non temerè putaui, ad perpetuandam huiusmodi antiquitatis memoriam: Ea sunt huiusmodi. Merlinus.

Saith ugein haelion a aethant ygwyllon
yng koed Kelydon y daruyant:
kanys mi vyrdin wedy Taliessin
Bythad kyffredin vyn darogan.

Quorum quidem Brytannicorum Rythmorum
sensus, Latino carmine sic efferri potest.

Iamq; aberant procerum viginti terq; quaterq;,
Sylua quibus vitæ tulerat Celedonia finem:
Quod non obscuro cecini clamore futurum,
Post Thaliessinum Merlinus.

Quibus quidem carminibus, centum quadraginta generosi animi viros in silua Calydonia extinctos fuisse innuit, idq; à se Merlino post Thaliessinum vate publico attestatum. Item in Chronicis Brytannicè scriptis antiquissimis, de hoc Badonico bello scriptum reperi in hanc sententiam. A tempore Vortigerni,

aliàs Guorthigerni, vsq; ad bellum Badonicum quo Arthurus dimicauit aduersus Saxones & eos debellauit. 128 anni sunt: A bello Badonico vsq; ad bellum de Camilan in quo cæsus est Arthurus. 22 anni sunt. Omnis denique Brytannorum antiquitas, hoc bellum Badonicum ab Arthuro gestum proclamat. Ita vt non mediocris Arthuro ipsi iniuria inferri videatur, si rei tam illustris tamque vniuersim notæ & confessæ gloria, eidem subtrahatur, ob id solum quod Gildas hic non luculenter meminerit, sub cuius auspicijs gestum sit hoc bellum, quod tamen disertis verbis Aurelio Ambrosio tribuere non veretur Polydorus, citra authoris alicuius euidentem assertionem, quia nimirum hic Ambrosius, Romanæ stirpis originem (licet materna ex parte duntaxat) traxerit. Quidam insuper ex nostris antiquissimis Bardis, siue Thaliessinus ipse sæpè dictus, siue illius contemporaneus aliquis in carmine quodam funebri, quod in mortem Gerentij filij Erbini Dannoniorum principis, qui ex Arthuri commilitonibus censetur vnus, isque eximius, hos reliquit versus rithmo Brytannico scriptos.

Yn lhongborth y lhas gereint
Gwr dewr o goder disneint
Yntwy n lhad git asthedeint
Yn lhongborth lhas y Arthur
Gwyr dewr kymyuynt o dur
Amherowdyr lhywyawdyr lhafur.

Hæc quoq; carmina Latinè vti sequitur
exprimenda duximus.

Proxima

Proxima quos nobis generis cognatio iunxit,
Strenuus atque tuis Dauonia finibus ortus,
In nauium cecidere sinu, primumq; perempti:
Arthuro fortes, nauium sinus abstulit, arma
Ingentem ferri molem, quorum arma potente
digna duce accipiunt.

Hîc vides de Arthuro luculentam haberi mentionem; Sanè carmen est antiquissimum, & Thaliesini illius fuisse non dubitauerim. Nam etsi anonymon erat in eo quem ego legi libello., tamen inter alias eiusdem Thaliesini odulas & carmina satis nota, interserebatur. At vt Brytannicè gnari faciliùs locũ deprehẽdant, carmen iam dictum hunc in modum orditur.

Panet anet gereint oed agored
Pyzth nef Rhodei Crist a arched
Prit mirrein prydein agoned
Molet paub yz rud ereint

Quæ in Latinum sermonem traducta
hunc habent sensum.

Viuere cognatis quoniam non contigit vltra,
(Vota cui facimus, cœlestia regna recludas
Christe) quibus Brytonum tam magni gloria constat:
Hunc laudent, animas qui conseruauerit omnes.

Similia carmina eodem loci scripta reperi, de Cedwallonis victorijs & prælijs ab eo gestis, qui Edwinum Regem Northumbriæ debellauit, nec non de Kyndelano filio Kẽdroini, & de Vriano cognomẽto Rheget, qui milites Arthuriani prædicãtur, quæ authorem hijs viris contemporaneum planè attestãtur. Sed & nonnulla alia perantiqua monumẽta Britãnicè, tum prosa

tum rithmo scripta habentur, longè ante Gaufredi Monomutensis tempora, quibus de Arthuro nostro luculenta fit mentio, cuiusmodi sunt illa, quæ inter Triades eorum connumerantur in hunc sensum, videlicet, quod tres viri maximo dedecori huic Insulę fuerint. Primus Auaroïus filius Lud qui Mandubratius à Cęsare & Androgius à vulgata Gaufredi historia dicitur, verũ corruptè vtrũq;. Is primus, odio quo Patruũ suũ Cassibellaunũ prosequutus est, inuitauit Cæsarẽ & Romanos in hãc Insulã. Secũdus erat Guorthigernus, qui prim⁹ induxit Saxones in eandẽ, quibus terrã hîc inhabitandã dedit. Is quoq; necem Constantis filij Cõstantini dolo procurauit, duosq; ipsius fratres Ambrosiũ, & Vtherũ cognomẽto Pendragõ in Armoricã profugere cõpulit, & sibi regni diadema per tyrãnidẽ arripuit. Cæterum hũc Guorthigernum, Ambrosius tandẽ atq; Vtherus concremarũt in Castello, quod ex nomine ipsius Guorthigerni, etiã in hęc tẽpora Guorthigernion dicitur, locus est satis notus in Demetica regione Cãbrię in comitatu Radnorię. Tertius cẽsetur Mordredus ille proditor, quẽ Arthurus ad regimẽ huius Insulæ moderandũ, dum ipse aduersus Romanos vectigal hinc exigentes dimicaturus, expeditionẽ faceret, post se reliquit, qui eo absente, fœdere cũ Saxonibus inito, regni diadema sibi vsurpauit. Quod vt resciuit Arthurus, cõserto pręlio, fusisq; Romanis maturè redijt. Atq; huic Mordredo qui Saxones Pictosq; sibi cõsociauerat, magna Insulę parte eius fœderis ergò donatos, bellũ supremũ intulit, vbi & Mordredus ille interficitur, itidẽq; Arthurus, etsi eo bello superior letaliter

liter vulneratus, in Insulã Auallonię quasi curãdus mittitur, & inibi secretò, nè mors illius, animos hostibus adderet, sepultus est. Sexcenta insuper alia huiusmodi ex Brytannicis literis ante annos quingẽtos scripta, hîc proferre possem, quibus Arthurum Brytannorum regem fortissimum, multa egregiè gessisse demonstrantur. Verùm quia hæc sufficere arbitror rei Brytannicæ vtcumque expertis, pluribns huiusmodi monumentis citandis hic supersedendum duximus: & ne alij linguæ Brytannicæ ignari nobis obijciant, hæc nos ex nostro vt dicitur cerebro excogitasse, & plura huiusmodi ad libitum cõfingere posse, habemus quidem ipsa prothotypa tantam antiquitatem præ se ferentia, vt ex ipsa literarum specie fidem cuiuis facere debeant, non minus annos abhinc quingentos scripta, quibus hæc nullo modo efficta aut nuper excogitata demonstremus Verùm nunc aliorum de Arthuro proferemus testimonia, quæ si ante Gaufredi ipsius tempora scripta fuerint, nulla relinquetur occasio suspicandi, ea à Gaufredo ipso tum primum excogitata. Et primus eius generis prodeat VVillielmus Malmesburiensis, qui libro primo de gestis Regum Angliæ, hæc habet verba: Sed eo (videlicet VVorthemero) extincto, Brytonum robur emarcuit, spes imminutę retro fluxêre, & iam tum profecto pessum issent, nisi Ambrosius solus Romanorum superstes, qui post Vortigerum regni monarcha fuit, intumescentes Barbaros eximia bellicosi Arthuri opera pressisset. Hic est Arthurus de quo Brytonum nugæ hodieque delirant, dignus planè, quem non fallaces fabulæ, sed veraces prædicarent historiæ, quippè W. Malmesb.

qui labantem patriam diu sustinuerit, infractasque ciuium mẽtes ad bellum acuerit, postremò in obsidione Badonici montis, fretus imagine Dominicæ matris quam armis suis insuerat, nongentos hostium solus adorsus, incredibili cæde profligauerit. Hactenus ille:

Ecce iterum Arthurus asseritur Dux belli Badonici.

Deinde Henricus Huntingdonensis Archidiaconus in sua Anglorum historia, eadem bella ab Arthuro gesta, & loca bellorum enumerat, quæ superius referuntur, quæ quidem loca à quodam ante se historiographo descripta, ætati suæ incognita fuisse asserit, quod palàm facit, scriptorem illum ex quo hæc hauserit Henricus, fuisse peruetustum vel ipsius Henrici temporibus, quum nomina ab eo prodita, per id tempus vsque adeò obsoleuerint, vt vel tum essent incognita. Et constat vtrũque, videlicet & VVilielmum & Henricum hæc ante historiam à Gaufredo æditam scripsisse, quod tùm ex temporibus quibus æditi eorum libri declarantur, tùm ex fine historiæ Brytonum à Gaufredo ipso translatæ, manifestum est, ita vt nulla deinceps relinquatur suspitio arbitrandi Gaufredum Monomutensem hæc de Arthuro effinxisse, vt quidam recentiores eum videri volunt fecisse, quantumuis exiguam fidem habendam censeant, posterioribus qui Gaufredum subsequuti sunt scriptoribus, puta Giraldo Cambrensi, Radulpho Cestrensi, Geruasio, Ioãni Anglico, & similibus: & hij subodorari potuissent, vtrum historia à Gaufredo translata, & præcipuè tam admiranda Arthuri facinora, tum primùm efficta & diuulgata fuissent, quorum aliqui ipsius Gaufredi temporibus superstites nullo modo siluissent, tot Reges

Henricus Huntingdonensis.

vno partu, vt Polydorus vult, ęditos fuisse ab ipso Gaufredo: Verùm nihil suffragij expetimus hac in parte à Gaufredi ipsius sequacibus, ne aliquam suspitionem causetur quisquam ab eodem acceptum fuisse, quod in hanc rem astruendam protulerint. Prisca tãtummodo exquirimus, quale est hoc, quod de primaria fundatione Landauensis Ecclesiæ Cathedralis, quam ante mille annos extructam & dotatam esse constat, ex vetustis ipsius Ecclesiæ monumentis accepimus, vbi inter cæteras ipsius Ecclesiæ donationes vna recensetur, à Noe quodam filio Arthuri de terra vocata Penalynn, necnon Landeiliavv vavvr super ripam Teyuij fluminis (qui Tibius à Ptolomeo dicitur) tempore Dubritij Archiepiscopi facta, in cuius donationis calce, & testes citantur complurimi, vt ferè fit in huiusmodi vetustis Chorographis, & fines huiusmodi terrarum limitantur Brytannicis vocabulis adhuc non ita obscuris, quin magna ex parte intelligantur. Quod de Arthuri nomine saltem asserendo, præclarum sanè & Autẽticum mihi quidem videtur testimonium, vt nullum aliud existimem luculentius: Liber est apud me in hoc proferendus, vt fidem rei faciam, si quis de Arthuro adhuc dubius hunc videre desiderat. Deinde in eodem libro, vbi vita Sancti Dubritij recolitur, luculenta fit mentio de eodem Arthuro & de rebus ab eo gestis, ad eũdem ferè modum, quo in historia ab Gaufredo translata memorãtur. Quam quidem vitam longè ante Gaufredi tempora in Ecclesia Landauensi, die D. Dubricij memoriæ dicato, quotannis ab ipsius Ecclesiæ cultoribus, repetitam fuisse liquet. Extant

Fundationes Ecclesiæ Cathedralis Landauensis.

Vide Ptolomeũ.

præ-

præterea Annales peruetusti, in Cœnobijs & Ecclesijs antiquis huius Regni diligenter olim adseruati, quibus superiorum temporum res gestas, eorundem locorum cultores adnotare solerent. Atq; hijs non exiguam habendam esse fidem censeo, rerum quæ in ipsis referantur, vtpotè qui etsi à diuersis seorsim positis scriberentur, in vnum tamen conuenire vt plurimum deprehenduntur. Huiusmodi libellus peruetustus, ex ærario Meneuensis Ecclesiæ Cathedralis, quæ VValliæ Metropolis olim erat, ab eiusdem ærarij præfecto mihi transmissus est, vbi plura de rebus in VVallia gestis, à Brytannici excidio regni habētur, quàm vsquam aliàs me legisse meminerim. Is de Arthuri tempestate hæc continet: Leo Maior sedit Imperator annis octodecim: Tempore istius Imperatoris pugnauit Arthurus Rex Brytanniæ cōtra Romanos, & Lucium Hiberum procuratorem Reipublicæ in Burgundia deuicit, & Romanos & ipsum Lucium Hiberum interfecit. In vltimo verò anno istius Leonis, pugnauit contra Mordredum nepotem suum, iuxta fluuium Cābulan, & eum cum suis omnibus interfecit. Sed & ipse Arthurus grauiter vulneratus, ad sananda vulnera sua in Insulam Auallonis perrexit, & Constantino cognato suo Brytanniam regendam dimisit, anno ab incarnatione Domini quingentesimo quadragesimo secundo. Eadem complectitur Chronica Maridunēsis Cœnobij, in Demetica, australi videlicet Cambriæ parte, quæ itidem habeo. Eadem & Chronica Cantuariensis Ecclesiæ Metropolis Angliæ, vbi quamplurima huius Regni antiqua monumenta adseruabantur, confirmant. Vbi

Meneuensis Ecclesię Chronica.

Mors Arthuri.

& hoc

& hoc quoque adseueratur, in historia Regis Edouardi à conquestu primi, quod ipse Rex, quum apud Caernaruon vrbem Venedotiæ ageret, post deuictum Ludouicum vltimum eius loci ex Brytannico scilicet iure Principem, Coronam Arthuri Regis, inter præciosissimas res Principum Venedotorũ quos tum demùm subegerat, repererit, & inde plurimum gauisus, secum abstulerit. Depingit item Leylandus noster sigillum ipsius Arthuri, quod VVestmonasterij adseruatur, tam commodè tamque appositè, vt id monumenti etsi materia ipsa casu aliquo intereat, effigies tamen & forma illius nunquam sit interitura. Deinde Giraldus Cambrensis, homo sui temporis non vulgariter doctus, affirmat se ossa Arthuri contrectasse atque vidisse. Epitaphium ipsius in lamina plumbea inscriptum legisse, modumque & occasionem perquirendi exhumandique ea, libro quem scribit Distinctionum, cap. 18. fusim explicat, cuius verba hîc interserere operæpræcium duxi, quia liber ille Giraldi non passim habetur à quibusuis, necdum typis excusus est, quemadmodum neque alia nonnulla huius Regni monumenta omnino indigna quæ pereant: Imò quædam quæ Regiæ maiestatis plurimùm intersit vt perpetuò extent, nam pacta, conuenta, & ipsa Chirographa continent inter Angliæ, Scotiæ, & Francorum Reges, de rebus non mediocris momenti. Atque hæc igitur, etsi non tam vniuersim venalia forent, quàm libri fortè alij, eos tamen expensis Regiæ maiestatis typis excudi conueniret. Opera inquam VVillielmi Malmesburiensis, Henrici Huntingdonensis, Aluredi, Ioannis

Anglici, Henrici Houedensis, ipsiusque Giraldi, qui de rebus Hibernicis & Brytannicis plurima scripsit obseruanda. Sed iam quæ de Arthuro habet Giraldus ipse referamus. Regnante (inquit) nostris in Anglia diebus Henrico secundo, contigit, vt apud Glasconiense Cœnobium, quondam nobile Sepulchrum Arthuri Regis Brytanniæ dicto Rege monente, & Abbate eiusdem loci Henrico de Sayle (qui ad Cathedram VVigorniæ translatus postea fuit) procurante, diligenter quæsitum, in Cœmeterio sacro à Sancto Dunstano dedicato, inter duas Pyramides altas & literatas in Arthuri memoriam olim erectas, multis laboribus effoderetur, & corpus eiusdem in puluerem & ossa redactum, ab imis ad auram & statum digniorem transferreretur. Inuenta est in eodem Sepulchro, tricha muliebris flaua & formosa miroque artificio conserta & contricata, vxoris Arthuri, viro ibidem consepultæ. Porrò quoniam de Rege Arthuro & eius exitio dubio multa referri solent, & fabulosè confingi à Brytonum populis, ipsum adhuc viuere fatuè contendentibus, vt fabulosis exufflatis, & veris ac certis asseueratis, veritas ipsa de cætero circa hæc liquidò pateat, quædam hîc adijcere curauimus indubitata veritate comperta. Post bellum de Kamlan apud Cornubiam, interfecto ibidem Mordredo proditore nequissimo, & Regni Brytanniæ custodiæ suæ deputati, contra auunculum suum Arthurum occupatore, ipsoque Arthuro ibi lætaliter vulnerato, corpus eiusdem in Insulam Auallonium, quę nunc Glasconia dicitur, à nobili matrona quadam eiusdem cognata

Giraldus.

cognata

gnata & Morgain le faye vocata, est delatum: quod postea defunctum, in dicto Cœmeterio sacro, eadem procurante, sepultum fuit. Propter hoc enim fabulosi Brytones & eorum cantores fingere solebant, quod Dea quædam phantastica, scilicet Morganis dicta, corpus Arthuri in Insulam detulit Auallonjam, ad eius vulnera sananda. Quæ quum sanata fuerint, redibit Rex fortis & potens ad Brytones regendum, vt dicunt, sicut solet, propter quod ipsum expectant adhuc venturum, sicut Iudæi Messiam suum, maiori fatuitate & infœlicitate ac infidelitate decepti. Notandum hîc autem, quòd Glasconia dicta est Insula, quoniam Marisco profundo vndique est clausa, quæ Mediamnis propriè diceretur, quasi medijs scilicet amnibus sita, sicut melius Insulæ dicuntur, quæ in salo, hoc est in mari sitæ noscuntur. Aualonia verò dicta est ab (Aual) brytannico verbo, quod pomum sonat, quia solet locus pomis & pomerijs abundare, vel ab Auallone territorij illius quondam dominatore. Item solet antiquitùs locus ille Brytannicè dici (ynys vvydrin) hoc est Insula vitrea, propter amnem scilicet quasi vitrei coloris in marisco circumfluentem, & ob hoc dicta est postmodũ à Saxonibus terram occupãtibus, lingua eorũ Glasconia, Glas enim saxonicè vitrũ sonat. Patet ex hijs igitur quare Insula, & quare Auallonia & quare Glasconia dicta, & hoc quoque quo pacto Dea phantastica Morganis à fabulatoribus nuncupata. Notãdum hîc etiam, quòd licet Abbas prænominatus aliquã habuerit, ad corpus Arthuri quęrendũ, ex scriptis antiquis & Chronicis notitiã, nonnullã quoq;

ex literis Pyramidum inscriptis, quanquam antiquatis tamen & ferè omnino vetustate deletis, maximam habuit per dictum Regem Henricum ad hæc euidentiam, dixerat enim ei pluries, sicut ex gestis Brytonum & eorum cantoribus historicis Rex audierat, quod inter pyramides, quæ postmodum erectæ fuerant in sacro Cœmeterio, sepultus fuit Arthurus valde profundè, propter metum Saxonum, quos ipse sæpè expugnauerat, & ab Insula Brytannica prorsus eiecerat, & quos Mordredus nepos eius pessimus contra ipsum post reuocauerat, nè in mortuum etiam, vindicis animi vicio desæuirent, qui totam iam Insulam post mortem ipsius iterum occupare contenderant: Propter eundem etiam metum, in lapide quodam tanquam ad sepulchrum à fodientibus inuento, quasi septem pedibus sub terra, quum tamen sepulchrum Arthuri nouem pedibus inferius inuentum fuerit, reperta fuerit crux plumbea, non superiori sed potius inferiori parte lapidis inserta, literas has inscriptas habens:

HIC IACET SEPVLTVS INCLITVS REX ARTHVRVS IN INSVLA AVALLONIA CVM WENEVERIA VXORE SVA SECVNDA.

Crucem autem hanc extractam è lapide, dicto Abbate Henrico ostendente, perspeximus, & literas has perlegimus. Sicut autem Crux inferius lapidi inserta fuit, sic & crucis eiusdem pars literata, vt occultior esset, versus lapidem versa fuit, mira quidem industria, & hominum tempestatis illius exquisita prudentia, qui corpus viri tanti, Dominique sui, præcipuique loci illius patroni,

patroni, ratione turbacionis instantis, totis viribus tunc occultare volebant, & tum vt aliquo imposterum tempore, tribulatione cessante, per literarum saltem cruci insertarum & quãdoq; repertarum indicia propalari possit, procurarunt. Sicut dictus itaq; Rex totum Abbati prædixerat, sic Arthuri corpus inuentum fuit, non in sepulchro marmoreo, vt Regem decebat eximiũ, nõ in saxeo aut parij lapidibus execto, sed potius in ligneo ex quercu ad hoc cauato, & sexdecim pedibus aut pluribus in terra profũdo, propter festinam potiùs quã festiuam tanti principis humationẽ, tẽpore nimirũ turbationis vrgẽtis id exigẽte. Dictus autẽ Abbas corpore reperto, monitisq; regis Henrici, Marmoreum sepulchrum fieri fecit ei egregium, tanquam Patrono loci illius præcipuo, qui scilicet ecclesiam illam prę cęteris regni cũctis plus dilexerat, terrisq; largis & amplis locupletauerat. Ideoq; nõ immeritò, sed iusto quoq; dei iudicio, qui bona procul dubio cuncta, non solum in cœlis verumetiam in terris, siue in vita siue post mortem plerũq; remunerat, in cœnobiali demùm Ecclesia antiqua præ cęteris Regni totius & autentica, corpus Arthuri egregiè sepultum fuit, & glorificè sicut debuit & tantum virum decuit collocatum. Hactenus Giraldus. Quæ cùm ipse statim à re gesta diuulgauerit, nullo modo credendus est vana prodidisse, quin statim refelleretur, nec tanti nominis viros mendacij alicuius testes citare ausum fuisse. Neq; mirum cuiquam videri debet, quòd tam reconditè sepultus fuerit. Nam hoc idem & alios antehac in Ducum suorum gratiam quos mirificè amauerint, factitasse legimus

Arthurus Patronus Ecclesiæ Glasconiensis.

mus. Siquidem Alaricum quondam Vandalorum Ducem extinctum, qui vrbem Romam Stilliconis proditione sub Honorio Imperatore cæperit, sui milites, ne effusum cadauer hostes ludibrio haberent metuētes, alueo Bussenti amnis mutato, excauatoq; ypogeo (sic enim scribit Pomponius Lætus in vita Theodosij magni) suo more congestis opibus sepelierunt, & fluuium pristino alueo immiserunt: Et ne quis audiens Gweneueriam Arthuro consepultam, putet eam fuisse quæ à nepote Arthuri Mordredo constuprata est, nouerint in Britannicis antiquitatibus contineri, Arthurum duxisse tres vxores omnes nomine Gweneuerias, primam cuiusdam Goryti filiam, secundam Crediolo quodam prognatam, tertiam ex Gogourano cognomine Giganteo æditam, quùmq; Epitaphiū supra dictum, Gweneueriæ vxoris suæ secundę mentionem faciat, subinnuere videbatur, non eam intelligendam quam tertio loco duxerit, quod & Epitaphium ab alio nescio quo postea adiectum itidem subinnuere videtur, vbi inquit.

Hìc iacet Arthuri coniunx tumulata secunda,
Quæ meruit cœlos virtutum prole fæcunda.

Cumq; Leylandus quantumuis Antiquarius nusquā legerit tot vxores Arthurū habuisse cognomines, neq; crederet Arthurum aut eius amicos voluisse eam, quæ ipsum Arthurū, & thori & regni iure ipsaq; vita spoliauerit, sibi vnquam consepeliri, ideò & ipse Leylandus, & alij Brytannicæ linguæ ignari, multa commiscuntur incerta, quò videri posset credibile, ipsam Gweneueriam adulteram, ab alio quodam longè post

Arthuri exitum ad eius tumulum translatam fuisse. Ex verbis vtriusq; Epitaphij liquet, Arthurum ipsum duas habuisse vxores easq; Gvveneuerias nomine, alioquin superfluum erat addere secundam, quùm satis ex nomine ipso nota foret, si solam eius nominis duxisset. Tertiam verò habuisse cognominem, tum monumenta ipsa Britannica, quorum superiùs memini, tum vel ipsa præsumptionis vehementia cōprobat, quum secundam adeò sibi charam habuerit, vt eidem consepeliri lubens voluerit, quod de vltima ipsius vxore quidem adultera, nullo modo credendū est. Sed vt semel finiam rem iam satis superq; tot testibus confirmatam, atq; à Leylando iam dicto abūdè comprobatam, vt nihil supra desiderari posit. Atq; huius quidem Arthuri tot ausim dicere (nescio quo fato) adhuc extare monumenta, quot de nullo alio vix produci posint. Cuius enim à tot annis extincti Sepulchrū, osa ipsa, Epitaphiū hæc attestans, Sigillū, Singrapha deniq; ipsa, præter innumeros literatos testes, & historiographos, non exteros quidē sed domesticos ideoq; locupletiores, mihi proferri posint? Si eos quidē illustres viros omnes, de quibus tot tātaq; proferri testimonia aut monumēta non poterūt, è rerū penitus memoria tollantur, ingentē profecto nobiliū virorū turbam, magna antiquitatis iactura, prorsus sublatā iri oportet. Idq; ob vnius (si dijs placet) leuiculi scriptoris silētiū. Gildę scilicet: Nam reliquorū, ab hoc vno dimanauit error omnis, de quo postea fusiùs. Cęterū vt recētiores quidā, sua facundia, cęteris persuadeant scriptoribus de Arthuro silêre, nūquā tā gloriosā ipsius memoriā iam

inde

inde ab eius excessu vicissim veluti per manus traditã atq; acceptam, ex vulgi ipsius ore excutient, quin perpetuò virtutum suarum immortalium ergô decantetur & celebretur. Et quanquã multa, vulgaribus quidem illis præconijs prædicentur incredibilia, non est tamen vllo modo credendum, tam memorabilia de quoquam vbiq; ab omnibus & semper ab eius tempestate decantari, si aut nullus fuisset, aut minus illustris vir de quo talia effingerentur. Imò hoc ipsum vel maximè comprobare videtur Arthurum ipsum tãtæ fortitudinis, magnificentiæ, & industriæ fuisse virum, vt eum ipsum præ cæteris omnibus quasi virtutum omnium exemplar sibi ad imitandum, homines generosi animi omnes delegerint, adeò vt nullũ virtutis genus esse crederent, quod in ipsum non deceret conferri. Huiusmodi est quod Zenophon de Cyro rege Persarum effingendo, citra nephas aliquod commentus est. Hoc ipsum spectabant & recentiores, qui de Marco Aurelio Imperatore historiæ speciem excogitarũt, eos sibi nimirum deligentes depingendos, quibus cum decoro aliquo ea tribuere maximè possent, quæ optimis Principibus inesse conueniret. Deniq; vt homines ipsi de Arthuro sileant, inclamabunt saltem montes, saxa, & rupes huius Regionis, ipsius perpetuò nomẽ, adeò virtutis omnis comes tam indiuulsa est gloria. Testatur Giraldus sæpè dictus suo (ὁδοιπορικὸν) Cambriæ libello, vel suis temporibus, nempè ante annos quadringentos, in Brechonia montem ibi sublimem Arthuri nomine, vallemq; inter ipsum mõtem & alium ex modico interstitio aduersum, Cathedram Arthuri appel-

Cyropoedia Zenophontis.

appellari. Id quod ego verum esse scio, nempe ad radicem montis eius, nempè in Bræchonia vrbe natus & educatus. Quid de porta Arthuriana apud montem Gomerici in finibus Cambriæ, de quo Leylandus. Est prætereà Saxum ingens alijs minoribus suffultum atq; pensile in summitate collis, qui medius est inter Herefordiam (quæ nunc mihi adoptiua est patria, ideoq; charissima) & Brechoniam ipsam, quod Arthuri Saxum vulgò appellant. Sunt & alia passim in finibus VValliæ sexcenta huiusmodi loca & Rupes, quibus Arthuri nomen inditum est iam olim, quæ vt duratiora sunt ipsa materia, sic & diuturnius cæteris manufactis monumentis, nomen Arthuri conseruabunt. Et quia & ipsis Poëtarum carminibus suus inest genius nunquam interiturus, libet hîc adijcere carmina quædam Thaliessino nostro vati inscripta, de hoc Arthuro nostro composita, quæ sunt hæc.

Insula Pomorum quæ Fortunata vocatur,
Ex re nomen habet, quia per se singula profert.

Et post aliqua hæc subsequuntur.

Illuc post bellum Camblani vulnere læsum
Duximus Arthurum nos conducente Barincho,
Aequora cui fuerant & cœli sidera nota.
Hoc rectore ratis cum Principe venimus illuc,
Et nos quo decuit, Morgain suscepit honore,
Inq; suis thalamis posuit super aurea regem
Fulchra, manuq; sibi detexit vulnus honesta:
Inspexitq; diu, tandemq; redire salutem
Posse sibi dixit, si secum tempore longo
Esset, & ipsius vellet medicamine fungi.

Gaudentes igitur regem commisimus illi,
Et dedimus ventis redeundo vela secundis.

Item Ioannes Auuellanus poëta non inelegans hæc de Arthuro in suo libello quem Architremium inscribit, habet carmina:

De orbiculari mensa.

Arthurus teretis mensæ genuina venustas
A Ramo phrigijs dandi non vnda sed æquor.

Vbi adnotandum est, & non temerè colligendum, vt queadmodũ ipse Arthurus primus orbicularis mensæ sodalitijq; ex selectissimis viris sub eo nomine coacti, quod Principi viro multũ amicitiæ subsidijq; parare solet, si excellentes viros vndiq; conquirat, & eiusmodi comitatis & intimi sodalitij vinculo tam arctè sibi coniungat, vt quãcunq; vni ex eo sodalitio iniuriã oblatam senserint, hanc sibi quisq; intentatã arbitretur, ita eundem morem inde in hæc nostra tempora à principibus viris vsurpatum fuisse crediderim, vt sodalitia consimilia sibi peculiaria instituerint. Quale est Gartherij ordinis apud nostrũ, Aurei quidẽ velleris apud Carolum quintũ nũc Imperatorẽ Alemaniæ, aliudq; eius generis apud regem Gallorũ. Si non ab Arthuro hoc moris primùm emanauerit, ostendat mihi quis, à quo iam alio? Legitur quidẽ in Brytannicis monumẽtis, nullũ ab Arthuro in sodalitium suæ teretis mensæ ascitum fuisse, nisi quem aliqua virtus præclara, eximium præ cæteris & insignẽ redderet, siue ob bellicam virtutem, siue ob eius prudentiã eximiam, siue ob eloquentiæ suauitatem, atq; in legationibus conficiundis mirãm dexteritatẽ, siue ob liberalitatẽ summã & benignitatem, qua homines in sui amorem dictoq; audientes

entes esse citra vim aliquã alliceret. Quorum virorũ præsidio fretus, talia fecisse credendus est, qualia de eo narrantur (fabulas autẽ voluptatis ergô confictas excipio) vnde in nouẽ illorũ Heroum quos pares vocãt, collegium, omniũ consensu atq; suffragijs iam olim ascriptus est. E quibus nullũ exemptum video, præter vnicum nostrũ Arthurũ, nescio quo fato, aut maleuolentia. Nec leue id putet quisquam, quod à vulgo talia iactentur, nunquã ego sanè crediderim, etiamsi nulla de eo extarent literarũ monumẽta, vt in tam cõspicuo, excelso & famigerato cõstitueretur loco, quisquã mediocris virtutis homo, multo minus vmbra aliqua vel somniũ (vt ita dicã) hominis, qui nusquã fuerit. Atq; hanc famæ celebritatẽ non vltimis nostris temporibus de Arthuro exortam, neq; nostram hanc Insulam vsq; adeò virorum fortium sterilẽ, atq; à Polydoro nostræ gentis scilicet Encomiaste censetur, testis est Iosephus nostræ gentis Poëta (vt mihi quidem videtur omnino indignus, qui à publica ęditione supprimatur) in opere quod Antiocheida inscripsit. Cuius quidem carmina etsi à Leylando nostro iam sciam in suo de Arthuri assertione libello adscripta, libet hijs denuo adijcere, cùm ob eorum venustatem & elegantiam, quibus vel bis repetita placere debent, tùm vt rei de qua agimus suffragentur. Hæc itaq; sunt.

Inclita fulsit
Posteribus ducibus tantis, tot diues alumpnis,
Tot fœcunda viris, premerent qui viribus orbem,
Et fama veteres : hinc Constantinus adeptus
Imperium Romam tenuit, Byzantion auxit.

Hinc Senonum ductor captiua Brennius vrbe
Romuleas domuit flammis victricibus arces.
Scæua forte leg. Hinc & sæua satus pars non obscura tumultus
Ciuilis, magnum solus qui mole soluta
Obsedit, meliorque stetit pro Cæsare murus.
Hinc celebri fato fœlici claruit ortu
Flos regum Arthurus, cuius cum facta stupori
Non micuere minus, totus quod in aure voluptas
Et populo plaudente fauus. Quæcunque priorum
Inspice Pelæum commendat fama Tyrannum:
Pagina Cæsareos loquitur Romana triumphos,
Alcidem domitis attollit gloria monstris,
Sed nec pynetum corili, nec sidera solem
Aequant: Annales Latios Graiosq; reuolue.
Prisca parem nescit, æqualem postera nullum
Exhibitura dies. Reges supereminet omnes
Solus, præteritis melior, maiorque futuris.

Eant nunc Arthuromastiges isti, & dicant tam gloriosa tamq; memoranda à doctis viris (ne dicam imperito vulgo) de Arthuro temerè deprædicari. Nemo sanè erit æquus rerum æstimator qui id vnquam existimauerit. Quare de eo hæc dicta sufficiant. Pauca verò de Gildæ silentio, quod vnicum in Arthuriani nominis internicionem argumentum adducunt aduersarij, nempe à quo reliqui errorem hunc omnem hausisse videntur, subijcere dignum existimaui, quo omnes demùm perspiciant quàm parui momenti id fuerit, ad euertenda tot illustria de Arthuro monumenta.

Proba-

Probabiles coniecturæ, cur Gildas quem Polydorus nuper typis excudendum curauit, Arthurum silentio prætermiserit.

ETsi primùm quis nõ omnino temerè dubitauerit, an libellus iste Gildam authorem habuerit necne, partim quòd Brytãnica vocabula malè reddit, partim quod quinque Reges Brytannorum ceu vno & eodem pariter tempore regnantes, simulque superstites alloquitur. Nempè Constantinum, A. Conanum, Vortiporium, Cuneglasium qui Cunedagius, & Maglocunum qui Mailgocunus diceretur, hos enim coarguit, increpat, & hortatur, vt in melius resipiscant. Quod frustra esset iam mortuis dictum, quando omnis Brytannica historia & antiquitas, hos sibi inuicem successisse, nec vno simul tempore rerum vnquam potitos esse constanter asseueret: vt ne quid interim de tam crassa huius scriptoris, quam in rebus Brytannicis præ se fert ignorantia, commemorem, vt proximi ante se Regis Gvvorthigerni ac Vortimeri eius filij strenuissimi, cuius bella fortiter gesta, VVillielmus Malmesburiensis & alij recensent, & similium quantumuis illustrium & famigeratorum Principum nomina prorsus reticuerit, quasi eorum esset ignarus, quæ Gildam hominem Brytannum latêre nullo modo possent.

Nec illius Gildæ opus esse facilè crediderim, qui res Britannicas iusto volumine illustrasse, singulos etiam, de legibus Molmutinis, de laudibus Aurelij Ambrosij, de vitis nonnullorum diuorum Brytanniæ, libros scripsisse, à veteribus passim prædicatur. Nam quàm parum præstat in hoc qui typis excusus est à Polydoro libello, Brytonum historiam, quam à Gilda conscriptã fuisse omnes proclamant, vel ipso Polydoro teste, satis constat. Prętcrea quamplurima in hoc desiderãtur, quę à nonnullis historicis antiquioribus ex Gilda citantur. Deinde tantopere eloquẽtiam affectat huius libelli author, vt gloriosuli cuiusdam opus potius quàm alicuius modesti viri, qualis fuisse Gildas perhibetur, videri posit: Ad hæc tam anxiè probrosa omnia conquirit, tam dissimulanter laudabilia quæq; huius Insulę transilit, ac vt in his eleuandis, sic in illis modis omnibus exaggerãdis, omnes ingenij & loquentiæ suæ (sic enim aptiùs dixerim quam eloquentiæ) neruos intendit, vt nullam prorsus historiæ speciẽ, quin potius vituperationem gentis Brytannicæ, studio adhibito, instituisse videretur. Hinc est quod quę à Porphyrio illo heresiarcha, si huic credendum est accepta, & ad D. Hieronimi Pelagij Brytanni, in quem scribebat, odium detorta acceperat, ceu vulgò iam decantata in terræ huius probrũ eiaculatur. Nempè quod fertilis sit prouincia Tyrannorum &c. Eiusmodi & illud est quod à Iulio Cęsare in quosdam milites ignauos sub se merentes dictũm, quos quia neque bello fortes, neque pace bonos, aut vtiles compererat militia, à se missos fuisse in Commẽtarijs suis commemorat, hoc eisdem penè verbis in gentem Brytannicam detorquet. Hæc inquam tam anxiè

xiè conquisita, & tam iniquè detorta, me diu eò inclinarunt, vt Gildæ hoc opus neutiquam fore crederem. Quando illa quidem ab hoc prætermissa, ignorare nullo modo potuerit Gildas, nec tam maleuolus esse in Brytannos mihi quisquam crederetur, vt hæc tam manifesta, aut dissimularet, aut tam odiosa de hijs & tam vana vllo modo prædicaret. Atque vt nonnulla ex hoc libro sub Gildæ nomine tum à D. Beda, tum à Gaufredo ipso, & alijs citata comperi, quod Gildæ nomen hunc libellum vel iam olim circumtulisse comprobat, sic & alia sub Gildæ nomine quamplurima à scriptoribus nonnullis citata reperi, quæ in hoc Gildæ libello non continentur. Hæc dum (fateor) anxium me & dubium diu tenerent, quis author huius libelli foret, ac satis superq; exploratum nihilominus haberem talia non ab alio, quàm qui Brytannis infestissimus esset profecta esse, commodè occurrebat Giraldus Cambrensis sæpè dictus, & quidam alij rerum Brytannicarum scriptores antiqui, qui vno ore omnes adseuerant, Gildam ob cædē fratris sui Hoëli siue Huelini, sic enim à Brytannis dicebatur, ab Arthuro perpetratam, eidem tam infestum fuisse, vt quæ prius de Arthuro laudanda scripserat, post fratris cædem suppressisse, & quoad maximè potuerit, eius famæ & gloriæ derogasse. Hoc non commentus est aliquis Recentiorum, quippè ante quadringentos annos exactos, iam dictus Giraldus huius rei meminit, qui vetus esse vel tum temporis inter Brytannos hoc dictum attestatur. Hoëlum siue Huelinum ipsum fuisse Gildæ fratrem, antiquissimæ apud eos Genealogiæ attestantur, quodque

Arthurus

Arthurus iam dictum Hoëlum siue Huelinum occiderit, & antiquissima Brytannicè scripta monumenta, & latinè nonnulla alia videlicet, quæ de vita ipsius Gildæ habentur, comprobant. Atque in libro Chronicorum Glasconiæ hoc ipsum legisse memini. Extat item adhuc locus in Venedotia, qui cædis huius memoriam adhuc retinet, lapidemque ingentem nomen huius Huelini præferentem habet erectum, vt mos erat antiquis, ad huiusmodi rerum memoriam perpetuendam. Verùm quæcumque tandem causa fuerit, sanè vel odio vel studio aliquo insigni Brytãnorum nomen perstringendi, huius libelli scriptorem, quisquis fuerit, adductum fuisse constat, neque quicquam minus sibi proposuisse, quàm historiam aliquam Gentis componere. Tamen si non aliorum quoque recẽtiorum Principum nomina huius libelli Author iuxta ac Arthuri nomen reticuisset, scrupulus fortè aliquis suspicacibus adhuc insidere potuisset, vt crederent hunc non exempturum Arthuri nomen è Regum Catalogo Brytannorum, quãtumlibet ei inuisum, sed & Gvvorthigernum, qui proximè Aurelium Ambrosium præcedebat, quem nemo vnquam inficiatus est huius Insulæ gubernacula tenuisse, quique ob introductos primùm Saxones plusquam famosus erat, penitùs omittit. Nisi quod sub Tyranni nomine eum subinnuere, & ex corruptis moribus deliniare videtur. Vt taceam priores retro Principes omnes, quos vel Brytannorum vel Latina historia commemorabat, imò memoria adhuc vigens hominum recolebat. Quod si eos ænigmaticè & obscuro sermone innuisse aliquibus satis videbitur, nec quæ

circa

cisca Arthurum gesta fuêre, videtur eo modo intacta reliquisse, etsi inuolucris quibusdam ea obtexerit, vt non nisi cum historia Brytonum collata facilè intelligãtur. Et vt id lector dilucidiùs intelligat ab ipsa Aurelij Ambrosij mentione, eius verba sunt pensiculanda. Ait enim sic: Ne ad internitionem vsq; delerentur, duce Aurelio Ambrosio, qui solus fortè Romanæ gentis tantæ collisioni, occisis in eadẽ parentibus, purpura nimirum indutus superfuerat, cuius nunc tẽporibus nostris soboles auita bonitate degenerauit. Hoc enim cõuenit cum historia vulgata, quòd Constantius pater Ambrosij & Vtheri, dolo Saxonũ occisus fuerit, quódque illi post patris obitum in Armoricam Brytanniam metu Gvvorthigerni Tyranni, qui fratrẽ eorum Constantem paulò post vita & regno priuauit, transmissi fuerint. Deinde belli Badonici mentionem facit, quod sub Arthuri auspicijs gestum fuisse, superiùs abundè (vt arbitror) ostendimus. Huic subiungit At illis decedentibus, cùm successisset ætas tẽpestatis illius nescia, & præsentis tantum serenitatis non expers, ita cuncta veritatis ac iusticiæ moderamina concussa atq; subuersa, vt earum ne dicam vestigium, sed ne monumentum quidem in supradictis ordinibus appareat: Hinc liquet ætatem hîc interuenisse à quiete primùm parta ab Aurelio Ambrosio, imò pristinæ tempestatis nesciam in eausque tẽpora, quæ iam præ obliuione, priorum malorum corrupta, adseuerat, quod tempore Aurelij Ambrosij contingere non potuit. Nam ipse non diu Regia dignitate potitus est. Quare tam longã quietem & trãquillitatem tempore ipsius cæptam, & per Vtheri eius

fratris, atq; Arthuri tēpora protractam, subintelligere videtur, vt ætatem prioris tempestatis nesciam, interea successisse dicat, quod cum ratione tēporum in Brytannica historia subducta conuenire videtur. Nam Saxones primùm à Vortigerno inuitati Insulam hanc adierunt, sub annum Domini quadringētesimum quadragesimum nonum, ac non longè post, idem Aurelius regnum arripiēs, Gvvorthigernum solio deturbat regio, & paulò post Hengisto Saxonum Duce bello à se occiso, & ipse Aurelius apud superos esse desijt. Cui Vtherus frater successit, atque huic Arthurus eius filius, qui in bello de Cāblan, lætali accepto vulnere occubuit, anno Domini iuxta supputationem eorum qui hac de re scripsêre. 542. Post quem successit Constantinus, quem hic Gildas immūdæ Leenæ Dannoniæ tyrannicum catulum appellat. Filius enim Cadoris Ducis Dannoniæ (quæ nunc Cornubia dicitur) in historia Brytannica perhibetur. Vide nunc igitur, candide Lector, quātum intersit à Gvvorthigerni tempore, quem Ambrosius subegit, vsque ad hunc Constantinum, & facilè colliges, non posse bellum Badonici montis, quo anno se hic Gildas natum dicit, in tempora illius Ambrosij incidere, cùm Gildas se eo natum anno dicat, & de hoc Constantino, Conano, Vortiporio, & Mailgono, qui post Ambrosium successêre mentionem faciat. Mailgonus autem circa annum Domini quingentesimum quinquagesimum floruisse dignoscitur, quem Gildas circa annum Domini quingentesimum nonagesimum mortem obijsse testatur. Demus fuisse illum nonagenarium quum obiret, tunc obsidionem montis

Bado-

Badonici in annum Domini quingentesimum incidisse oporteret, quod post quinquaginta annos à Gvvorthigerno fuisse necessum esset, in quod vsq; tẽpus, Aurelium Ambrosiũ qui proximè Gvvorthigerno succeſsit, non produxisse suum regnũ liquet, verùm in Arthuri tẽpora hoc belli incidisse, ex temporum supputatione iam memorata, cõmodè intelligitur: Hinc pergit Gildas iste in Reges illius tẽporis infesto stili mucrone inuehi, quos Tyrannos appellat: Belligerãtes (inquit) sed ciuilia & iniusta bella gerentes: quum hoc frustra dictum esset, si inter Ambrosium & Constantinum nulli prorsus interceſsissent Reges: & mox notam periurij huic Constantino inurens, hæc subdit. Cuius tam nephandi piaculi non ignarus immundæ Leenæ tyrãnicus catulus Constantinus, qui hoc anno post horribile iuramenti sacramentum, quo se deuinxit, nequaquam dolos ciuibus, Deo primùm iureq; iurando, sanctorum demùm choris & genitrice comitãtibus facturum, in duabus venerandis matrum sinibus ecclesiæq; carnalis, sub sancto Abbate Amphibalo, latera regiorũ tenerrima puerorũ vel præcordia crudeliter duum, totidẽq; nutritorũ, inter ipsa (vt dixi) sacrosancta altaria, nephando ense hastaque pro dentibus lacerauit. Hæc quidem de filijs Mordredi proditoris dicta voluit, cui Arthurus bello externo euocatus, curam Regni totius commiserat, & rediens, bellum supremum in loco qui dicitur Camlan, vt proditori scelestiſsimo vnà cum Saxonibus rebellanti intulit, quo & ipse Arthurus occidit, & dictum proditorem contrucidauit. Cuius quidem duos filios vt maioris mali segetem, pa-

ternæq; perfidiæ germina, atq; nouos iam motus molientes, Constātinus iam dictus, Arthuri nepos & successor neci dedit, alterum VVintoniæ, alterum Lōdini in ipsis sacris ędibus, quo, à bello infœliciter gesto salutis causa confugerant. Atq; hos regios pueros appellare non veretur Gildas hic noster, quos proditoris illius scelestissimi liberos non ignorabat, & eosdē mox singularis in re militari virtutis viros prædicat, sic inquiens. Quorum brachia nequaquā armis, quæ nullus penè hominum fortiùs hoc eis tempore tractabat, sed Deo &c Vnde liquet hūc Rhetorem cōmiserationem hominum vndequaque aucupari, primùm ex eo quod pueri essent, deinde mox à contrario, videlicet, quod tam excellentes fuerint in armis tractādis, quę quomodo simul constare possint non video, vt & pueri, & tam armorum tractandorū periti esse simul possent. Nōne hinc se propēsiorem ostendit libelli huius author quisquis fuerit, in Mordredi illi⁹ proditoris factionē, quàm ipsius Arthuri & eius sequacium? Quod non omnino vanum esse, quod de ipso Brytannica monumenta attestantur, videlicet ipsum Arthuro infestum reddidisse, fratris sui Hoëli ab Arthuro illatā necem. Inde in Aurelium Conanum, tum in Vortiporiū, hinc in Cuneglasium (quem Cunedagium legēdum arbitror) & postremò in Maglocunium, qui Mailgo diceretur cognomēto Venedotus, acerrimè inuehitur, nec id quidē fateor ab re, sic & vulgaris historia ex his quosdā vt ciuiliū bellorū incentores atq; adulteros taxat, atq; huic postremo Sodomiticæ nequitiæ infamiā impingit perinde atq; ille. Atq; vt huius libelli author hūc Mailgonem

nem Insularũ appellat Draconem, & multorũ Tyrannorum depressorẽ, sic & Brytãnica historia attestatur, hũc Insulanos regulos omnes quos Arthurus priùs subegerat, facere imperata coegisse. Verùm hęc omnia ab hoc Gilda tã succinctè perstringuntur, vt nisi ab historia vulgata illustrarentur, ænigmata potiùs quàm aliquam historiæ speciem referre viderentur. Deinde vt nihil minus quàm historiam concinnare existimetur, nè vllam quidem temporis rationem, quo aliquid à se memoratum gestum sit, in hoc libello subductam aut annotatam esse constat. Quare vt quod mitius est de hoc sentiamus, Gildâq; ipsum fuisse concedamus, hoc solum in libello isto sibi proposuisse videtur, vt Brytannos suos vel pudore saltem suffusos resipissere velle existimaret, si eorum vituperanda potiùs omnia collegisset, atq; ob oculos poneret, quàm si aliqua laude digna, quæ vel ipsi vel eorum antecessores gessêre, intermiscuisset. Ideò eos partìm omni probrorum genere obruit, partìm diuinis oraculis procellit, vt nihil suspicari libeat eorum illũ odio aliquo deprompsisse. Sanè id ad liquidum constat, quacunq; motus fuerit tandem occasione, quod vituperanda solùm coacervauerit, & laudabilia gentis (data opera) transiluerit, quod pasim ex ipsiusmet verbis colligere licet Nam in Prohemio hæc habet. Quia non tam fortisimorũ militum enuntiare trucis belli pericula mihi statutum est, quàm desidiosorum Huiusmodi est, quod ait Romanos imbellem populum non tam ferro, igni aut machinis vt alias gentes, quàm solis minis, vel indiciorũ concusionibus subiugasse ait. Deinde quàm nullo

negotio rebellantes compescuerint, relinquentes quosdam præpositos indigenarum dorsis mastigias, ceruicibus iugum, ita vt non tam militari manu quàm flagris callidam gentem macerauerint. Quæ, quàm longè à veritate ipsa dissideant, vel Romanis ipsis testibus liquet, tum Cæsare ipso, tum Cornelio Tacito historico sanè fidelissimo, hij non tam facilè gentem Brytannicam subactam affirmare audent. Deinde obseruet lector velim, vt Cassibellauni, Aruiragi, Cinobelini, & Constantini magni, & aliorum quos in Insula natos Romana testatur historia, nullam penitus mentionem facit. Etsi prius illa in medium se proferre conaturum polliceretur, quæ temporibus Romanorũ Imperatorum & passa sit hæc Insula, & alijs intulerit ciuibus & longè positis mala, at quàm parum id præstiterit, facile cuiuis, vel Romanos scriptores modicè gustanti erit iam perspectum. Ita vt non Immeritò illud Horatianum hîc ei succinere liceat. Quid feret hic tanto dignum promissor hiatu. Et quamuis hic scriptor fateatur Brytannos omni armato milite, militaribus copijs, ingentique iuuentute à Maximo Tyranno spoliatos, æreque & commodis omnibus exutos, nullosq; Rectores habuisse pręter Romanos, qui eos ad viuum vsque corradebant, tamen illis vitio dare non erubescit, quod suis ipsorum viribus absque Romanorum subsidio Scotos & Pictos ab iniurijs eis inferendis non propulsauerint. Cùmque à regum illorum, quos vel Romana personat historia, vel memoria adhuc recens nondum obliuionis iniuriam subire sinebat, nomina subticuerit, nec temporis ali-

aliquam rationem iniuerit, quo ea quæ commemorat gererentur, nec quicquam præter quòd gentem Brytannicam vellicare videretur congesserit. Nemo reor hunc, quisquis fuerit, arbitrabitur historiam gentis, hac veluti declamatione, siue potius inuectiua condere voluisse. Sed quòd in hominum vitia quæ tunc maximè vigebant, tam acriter inuectus sit, quodque ob eadem, regnum Brytannicum à gente nostra in aliam transferri prædixerit, & hijs ego facile subscripserim. Nam & veterum nostrorum scripta id quoq; clarè docent, quod ob quatuor potissimum res, regnum ab eis Deus Regnorum omnium moderator transtulerit: Primum, videlicet ob Principum suorum superbiã, dum quisq; sibi primatum arrogaret, nullo cedente alio in principatu. Ita vt ea propter, mutuis se cædibus detererent & affligerent Vnde omniũ rex, primatũ ab eis omnem transtulit: Et ob Prelatorum & ministrorũ ecclesiasticorũ desidiam, torporẽ, & obmutescentiam in non corripiendis & castigandis nobilium erratis, præ timore magis hominũ quàm Dei, atq; èo quòd primores populi in suis peccatis computrescere, absq; aliqua admonitione aut libera correptione, pretimore amissionis terrenorum commodorum passi fuerint. Quare Deus ab illis meritò honorem omnem sustulit, & ignobiles despectosque reddidit. Tertiò ob auaritiam & iniusticiam Iudicum suorum & officialium, qui rectè ac iustè pro merito causarum, non autem partium aut commodi alicuius respectu iudicare obnoxij, econtra verò facientes, muneribus ac donis corrupti, pro hijs qui plura

largie-

largiebantur, iudicabant, vtcunq; ſe res haberet iuſtane an iniqua: quare Deus à quo poteſtas eſt omnis, eos omni poteſtate priuauit, nè in aliquos vltrà iudicandi ius haberent. Quartò ob peccata & ſcelera improboſq; mores plebis & populi, nempè latrocinia, violētiam, luxuriam, & in ſanguine fundendo promtitudinem, omnem principatum ab hac gente tranſtulerit, fatentur qui quicquam ſapere inter eos viſi ſunt. Vnde in Eccleſiaſtico habetur, quod regnum à gente in gentem transferetur, propter iniuſtitiam & contumelias & diuerſos dolos. Hæc inquam à noſtris ſcriptoribus Britannicis ingenuè agnoſcuntur, nec communicipes meos poſt tam diutinam manifeſtamq; dei vltionem in eos irrogatam, vel iam nunc tam benè compoſitis eſſe moribus agnoſco, quàm ipſe ſummo meo diſpendio maximè optarim. Manent enim inter eos veſtigia imò indicia manifeſta horum ſcelerum, quæ ſuperiùs ſunt memorata, adeò vt eorum æmuli hæc ipſis velut innata peculiariaq;, eſſe vitia arbitrentur. Nempè latrocinium, luxuriam, fideiq; non tantum verbis, verùm & Iureiurando firmatæ lubricitatem & inconſtantiam, primorumq; inter eos virorum direptionem & expilationem tam receptam & tritam, vt plebs ſic deſpoliari tandem aſſueta, vel regio in aduerſum fulta patrocinio, à talibus largitionibus & expilationibus nondum poſsint vindicari. Tantì enim vel ad ſeruitutem perpetuandam valet diuturna rei conſuetudo. Hactenus tamen iurè forſan cauſari potuimus non naturæ vitio, verùm ex diuturna bellorũ, tumultuum & ſeditionũ perturbatione, quæ à multis

retro

retro seculis in hæc posteriora ferè tempora inter nostrates durauêre, hęc vitia velut huiusmodi rerum motus & perturbationis germina, inter eos pullulasse. Nūc verò postquam & à bellis & tumultibus huiusmodi, alta quies, legumque cum cæteris regni huius municipibus summa æqualitas, parque omnibus libertas nobis maximè diuino beneficio prouenerūt, quum Henricus eius nominis septimus verus nobis & natiuus cōtigit rerum moderator, tum etiam ex quo Hēricus eius nominis octauus, nos multis anteà seruitutibus pressos, in legis suę æqualitatem paremque libertatem cum cæteris huius terræ municipibus asciuit. Si à vitijs iam dictis posthac nos non continuerimus, non video quid vltra causari poterimus, præter innatam nobis ipsis & ingenitam præ cæteris gentibus malignitatem. Quare id probri à contribulibus meis charissimis amotū summopere cuperem, & votis omnibus exoptarem, ne bonos iuxta ac malos hęc contumelia velut gentile quoddam probrum inuoluere videatur. Cæterum, vt hæc nullo naturæ vitio, quam Deus arbitrio nostro creauit moderandam, sed nostro prauo instituto vitiosaque liberorum nostrorum educatione prouenire sciant nostrates: Videant & obseruent quotusquisq; ex nostris, qui extra natale solum, si in literarum studijs siue in bonorum virorum familijs primam triuere ætatem, hijs vitijs quæ nobis veluti peculiaria tribuunt, sit magis obnoxius quàm gentis alterius quiuis. Quare nullam hinc vel à temporis calamitate, vel à naturæ vitio, nostrates excusationem suis erratis prætendere velim. In seipsos omnem culpam necesse est transferant,

ferant, si hæc vitiorum portenta vltra sectari perrexerint. Scio ad latrocinium exercendum quædam ex oportunitate loci ibi magìs quàm aliàs fore incitamenta. Nempè animalia palantia & vaga custodibus aut pastoribus destituta, terræ solitudinem & vastitatem nullis sepibus aut limitibus interruptam, & inuestigandi abacta difficultatem, propterea mágnam ista (fateor) præbent maleficis furandi oportunitatem: Sed non vsque adeò tantam, quin partìm recta Iuuenum educatione & institutione à parentibus tolli, partìm ab eorum primoribus qui muneribus publicis inter eos præsunt, si eò sedulam operam darent, corrigi possit. Si vel illi suos liberos à teneris (vt aiunt) vnguiculis honesto aliquo artificio imbuerent, & quos apud se commodè alere aut huiusmodi exercitio insuefacere non possent, vnde sibi victum grandiore ætate comparare possint, aliò amandarent ad obsequium aliquod necessarium obeundum, vel hi tales furunculos sedulò inuestigarent, & vel in deprehensos non gratia, non sordibus corrupti, secundum leges animaduerterent, vel otiosos ac vagos ac proinde suspectos, ad operis aliquid exercendum, vel ad se in officio continendos præstitis bonis vadimonijs cogerent. Sed vereor mihi nè non hæc pleriq; nostratum non agant, verùm hijs oppositum, & ne iuxta Prophetæ illud oraculum: Si viderint furem currãt cum eo, & cum adulteris portionem suam ponãt. Nimium in propatulo est, quosdam ex nostris Heroibus, qui se generosos iactant, ex ipsis furibus suum compendium facere, ac proinde eos velut

velut suorum commodorum curatores alere & confouere, imò ad furta ipsa adeò inuitare, quàm vt locus sit bonis hac in parte dissimulandi. Quid enim aliud faciunt hij, qui apprehensos fures accepto munere venditant, quàm si quis canem ouicidam deprehendens, ouibus mactatis ei ablatis, mox ad plures cedendas oues, quarum particeps esse possit dimittat? Nonne hij maximè fures censendi sunt? Generosos tamen interim (si Dijs placet) se haberi volunt, & Iusticiæ legumque custodes sanctissimos. Apagè talibus pseudogenerosis, qui ex furtis & latrocinijs quæstum faciunt. Hoc denique affirmare ausim, si huiusmodi non essent furum fautores & licitatores inter nostrates, hoc quicquid est de latrocinio infamiæ, à nobis breui prorsus elutum iri: Proinde seueriùs aliquid in tales sanciri velim legibus, quo vel metu saltem se ab huiusmodi scelere contineant, quando Dei timore inde minimè deterreantur. Atque huius generis sunt hij maximè qui nullis aut perquam modicis censibus ditati, generosi tamen haberi, & munus publicum aliquod gerere volunt Agnoscamus igitur ingenuè nos diuina quidem vltione, ob scelera nostra atrocissima, meritò iam olim castigatos. Nec melius nobis futurum fore, quoad mores nostros in melius formauerimus: Nec est quòd mihi hac in parte succenseant mei communicipes, si quid asperius à me in quemquam dictum videatur, meminerint quippè boni, nihil à me in illos proferri: mali verò, si quid eos momordeat, non odio id profectum esse, imò ardenti studio, famæ honori, & saluti eorum tum corporis tum animæ

me summopere consultum velle. Quare tam diuturna Dei vltione castigati, & suorum tum veterum tum recẽtiorum authorum increpationibus atq; admonitionibus correpti, exterorumque infamia & contumelijs pudefacti, nunc tandem ad cor redire festinent, neque vlterius & Dei iram, & seculi opprobrium ferant, imò prioris infamiæ notam, vitæ & morum integritate resarciant. Si huc respexerit Gildas hic, qui in Brytannorum deiectionem profertur, libenter ei subscripserim: Si vt illustrium virorum res gestæ obliterarentur, planè ipsum id nequicquam efficere potuisse, vt maximè vellet, manifestum est. Nam si professus historiam conscribere, & Regum Brytannorum nomina, vitas & mores & exitus recensuisset, temporumque rationem, quod maximè proprium historici fuerat, subduxisset atque adnotasset, & prætereà vnius Arthuri nomen transiluisset intactum, non tanti tamen valere debet huius vnius silentium, ad tam celebrati viri nomen obliterandum, quantum tot aliorum scriptorum tum veterum tum recentium testimonia, ipsum Arthurum disertis verbis asserentia. Plus enim vbique valet vnius testis rem affirmantis, quàm vel centenum qui se negent quicquam de re controuersa scire asserant, testimonium, multò minoris eius testamentum esse censendum est, qui rem omnino intactam relinquit: Hic verò scriptor, nec rei ignorantia, neque incertitudine aliqua, tam Arthurum quàm nonnullos alios illustres viros intactos reliquisse, & ex hijs quæ diximus satis liquet, & eius libellum attentiùs consideranti, magis etiam erit manifestum. Ait enim: Hæc erecta

ceruice

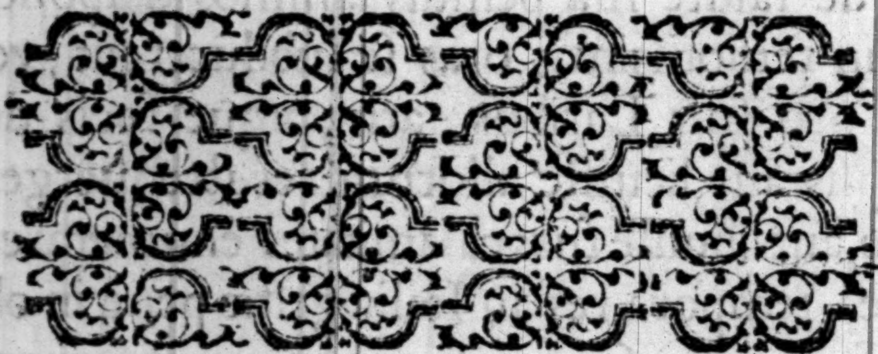
ceruice & mente ex quo inhabitata est, nunc Deo, interdum ciuibus, nonnunquam etiam transmarinis Regibus ingrata cõsurgit. Ex quibus verbis liquet, se non ignorasse ea quæ hac in Insula obtigerint, vel à primo eius incolatu. Quod etiam magis perspicuum reddunt hæc, quæ mox subduntur verba. Igitur omittens priscos illos errores, patriæque portenta, & tacens vetustos immanium Tyrannorum annos. Nonne hijs ingenuè fatetur se consultò, non ignorantia aliqua, hæc omnia præterijsse? Etsi mox polliceatur, se illa tantum in medium proferre conaturum, quę temporibus Romanorum Imperatorum & passa est hæc Insula, & alijs intulit ciuibus mala. Quàm parùm id præstiterit, Polydorum ipsum testem non recuso. Deinde animaduertat Lector huius libelli velim, quàm parum sibi constiterit huius Author, nunc Brytannos rebellionis, quòd in transmarinos Reges ingrati consurgerent, notans; quasi nõ meliori iure libertatem suam his tueri liceret, quàm illis vi eripere & retinere, ac mox quasi horum omnium oblitus, Brytannos acriter taxat, quòd fortiter pro patria non dimicarent. Nam ad Romanorum aduentum, qui ad motus huiusmodi sedandos destinabantur: Non (inquit) militaris in mari classis parata fortiter dimicare pro patria, nec quadratum agmen neque dexterum cornu, aliusque belli apparatus in littore conspiciuntur, sed terga pro scuto fugantibus dantur; & colla gladijs gelido per ossa tremore currente, manusque vinciendæ muliebriter protenduntur. Vide Lector, nunc ingratos appellat eos, quòd in transmarinos Reges consurgerent, nunc ignauos, quòd non for-

tiùs restiterint: quid hijs inconstantius aut magis contrarium dici possit? Et statim quod hijs omnibus est magis repugnans, vbi Duce Maximo, qui & Maximinus dicebatur, non solum patriam à Romanorum incursu tueri cœperunt, verùmetiam eos Romano ad tempus imperio deturbare, non sunt veriti: Non minus in eos inuehitur, vbi ait: Itemque tandem Tyrannorum virgultis crescentibus, & in immanem siluam iam iamque erumpentibus, Insula nomen Romanum, nec tamen morem legemque tenens, quin potius abijciens, germen suæ plantationis amarissimę, ad Gallias magna comitante militum caterua, Maximum Imperatorijs insignibus, quæ nec decenter vnquam gessit, non legitimè, sed ritu Tyrannico initiatum mittit, & tandem subijcit: Quemadmodum hic Maximus duos Imperatores legitimos, vnum Roma, alterum religiosissima vita pepulerit. Quid tandem facerent Brytanni, quod huic non maledicendi occasionem satis amplam præberent, quum insurgunt, perfidi, quum non fortiùs insistunt, ignaui, quum insurgunt & fortiter repellunt, hostes iniqui censentur, adeò nullum hijs obtingère potuisset euentum, quod hic in malam non interpretaretur partem. Deinde quòd Constantino Authores fuerint nostri Brytanni & Imperium Romanum nanciscendi, & Tyrannos quamplurimos, qui tum fortè Imperium illud inuaserant subigendi; prorsus dissimulat. Nec non ex ea profectione maximas huius Insulæ vires exhaustas, quò factum est postea, vt multo quàm prius imbecilliores fuerint Barbarorum circumiacentium incursioni-

sionibus sustinendis. Sed vt huius scriptoris de hoc Constantino nonnullisque alijs Regibus silentium, nihil ipsis præiudicij generauit, ita neque Arthuro debet, quando pari modo vt illi silentio prætermittitur. Neque quicquam mouere debet, quod à Beda etiam præteritur. Nam ex hoc Gilda id erroris hauserat, quando nihil ex Brytannicis rebus ipsum legisse videretur, præter ea quæ ab hoc acceperit. Multò minus id momenti est, quòd à Romanis non celebratur scriptoribus, quandoquidem in ea incidit tempora, quibus nec sua ipsorum facinora memorare, nedum aliena ipsis licuerit. Nam quum à Gothis Italia, Vandalis Hispania, Francis Gallia, à Saxonibus verò Brytannia pulsi & profligati iam essent, credemus ne tum, quum de salute sua penitùs animos desponderent, & vel in remotissimas oras se subducerent, vel cum Gothis pro suis Laribus, aris, atque focis decertarent, ipsis aut licuisse aliorum res strenuè gestas illustrare, aut libuisse suas calamitates enumerare? adeò vt per ea tempora res in Italia gestæ penè in obscuro delituissent, nisi à Græcis scriptoribus obseruarentur. Cæterùm vt non omnia possumus omnes, sic multa à Romanis, multa à Græcis, nonnulla etiam ab alijs vulgaribus linguis & monumentis petenda sunt, nec tantum cuiquam vni linguæ aut nationi tribuendum authoritatis censeo, vt præterea nihil vsquam certi aut firmi apud alias gentes reperiri posse credamus. Quare non adeò mirum videri debet, quòd Polydorus noster, partim dum nimium tribuit Romanis scriptoribus

bus & nihil penitùs exteris, partim quia patrię linguæ, cuius res gestę memorantur, ignoraret. Nonnulla gentis nostræ egregia facinora vel ignorauerit, vel quia à Romanis scriptoribus non referuntur prorsus reiecerit. Quod rectè ne an secùs fecerit, aliorum esto iudicium. Satis meo instituto factum duxi, si ea quæ me in hac parte mouerent, in medium proferrem, non odio cuiusquam aut aliorum studio gratiaúe ductus, sed ne rerum vetustas eo, quo maximè valerem, patrocinio destitueretur.

FINIS.

Index Capitum, quæ in hoc opere continentur.

X. Quòd

Index Capitum.

Index rerum quæ in hoc opere continentur maximè memorabilium, secundùm ordinem Alphabeticum digestus.

INDEX.

INDEX.

dicitur.

Finis Tabulæ.

DE MONA DRVIDVM INSVLA, ANTIQVITATI suæ restituta (cuius in Angliæ descriptione meminimus) Epistola Nobilis & eruditi viri Humfredi Lhuyd: In qua etiam de Armamentario Romano, cuius in Hollandia facta est mentio, non inelegans disceptatio.

QVOD initam inter nos nuper amicitiam obliuioni non tradidisti, meque tuis literis salutare, & munere mihi gratissimo donare dignatus es, summas ago tibi gratias doctiss. Orteli: Deumque testor, nihil vnquã mihi gratius accidere potuisse, quàm inter viros doctos & Antiquitatum assertores, si per longissimam terrarum distantiam hoc liceret, versari. Sed antequam ad plenum tuæ dulcissimæ Epistolæ responsum deueniam, hoc præfari libet: Me, postquam bonas literas vix à limine salutassem, meipsum in familiam illustrissimi Principis Comitis Arundelij inseruisse, ibique hos quindecim annos continuos mansisse, vbi nec Latinè loquendi nec scribendi toto hoc tempore aliqua mihi concessa fuit opportunitas, vndè contigit me Latini sermonis elegantiam seruare non potuisse. Tuam igitur humanitatem precor, vt meam hanc barbariem boni consulas, & non eloquentiam, sed rem ipsam verbis vtcunque vulgaribus, & phrasi parum Latina expositam, animumque tui deditiss.

ditiss. consideres: & si quid posthac ad te mittam, quod libro tuo (cuius mētio aliquod rarum mihi promittere videtur, inserere libuerit, te logodædalum & dictionis illustratorem constituo. Interim quid ego de hac turri Britannica (cuius nomen Ortelius iam mundo illustre suis elegantiss. typis fecit) coniectura assequi possum, (cùm certi nil me legisse contigit) accipito, Britannos, omnesq; Oceani accolas olim pyraticam exercuisse, ex nostris Annalibus Britānica lingua scriptis liquet, eosq; sæpenumero in Morianam, Rutheniam, & Germaniam traiecisse cōstat, quæ nomina Morianæ & Rutheniæ, nostrates & Angli nostrarum historiarum interpretes, ob linguæ & historiarum imperitiam, in Mauritanos & Russos satis infœliciter pro Morinis & Flandris contorquent. Igitur cùm nullus esset commodior portus quàm ostium maximi fluuij, verisimile est eos in illum locum sæpius traiecisse, & inde incolas turrim aliquā ad eorum impetū resistendum fabricasse, & Imperatores Romanos hoc ædificiū (nomine seruato) postea in alium vsum conuertisse. Alia etiam coniectura ex eadem officina fabricari potest: Antonini tempore etiam, cùm iam mare per Saxones & Phrisios infestaretur, ipse hoc ædificium instaurauit, impositis in eodem ex Brytannico exercitu militibus, vnde & nomen adipisci potuit. Restat vna quæ instar omnium erit. Cùm Brytannia tunc temporis esset quasi horreum Occidentalis Imperij, & annona illinc transferebatur per Britannos, ad exercitum limitis Germanici custodem alendum, nullus aptior locus erat deponendi onera, quàm in ostio

maximi

maximi fluminis Rheni, vbi iterum alterius generis nauibus contra cursum aquæ per Menapios ad Coloniam & Maguntiam vsque (vt nunc factitant) veheretur, vnde ille locus cùm & esset Mercatorum Brytannorum receptaculum, & annonæ ab illis inuectæ, quasi horreum (qualia refert Ammianus Marcellinus Iulianum Cæsarem multa per Galliam & Germaniam pro Brytannica annona conseruanda extruxisse, & alia incensa & diruta restaurasse) à frequentia Brytannorum, Brytannici nomen meruit. Has autem nudas coniecturas nullis testimonijs corroboratas, tuo iudicio excutiēdas relinquo, quem non dubito ex multijuga tua cognitione, multò meliora in medium adferre posse. Restat, vt de Monæ Insulæ nomine & situ, quæ apud Antiquiores & modernos Authores obseruaui, quæque ipse experientia & ex linguæ Brytannicæ (qua iam illius Insulæ Incolæ vtuntur) cognitione didici, tibi cui aliquid denegare, quod vires meæ præstare posint, apud me piaculi loco erit, aliquid scribam: quamuis scio me hoc factitando, nomen meum multorum calumnijs exponere, quia errores semel imbibiti difficillimè euelluntur, maximè, cùm Polydori Vergilij viri docti, & non vulgaris eloquentiæ, authoritate confirmentur: sed pace eorum dixerim, virum hunc Annales suos manifestis erroribus & mille mendis impleuisse: idque non solùm ei accidisse ob imperitiam linguæ Brytannicæ (quam nunc Angli more Germanico, tanquam illis non intellectam VVallicam vocant) sine qua nec nomen ipsius

Insulæ rectè intelligitur, cùm alij per p, alij per b, alij per ph, literas scribunt: sed etiã quòd meliores Authores non legerit, vel quòd inuidia Brytannici nominis (quod Nobilissimi Roma. Imperatorũ nimis studiosè amplexi sunt) tumens, eorum Authoritates paruipendens, & sibi nimium tribuẽs (spretis melioribus) Guilhelmi cuiusdam, & re & nomine Parui cæcutientis cæcus vestigia secutus sit. Sed crepat licet Brytannicæ gloriæ vellicator impudentissimus, dum extant inter Græcos, Diodorus Siculus, Dion Cassius bis Consul, Herodianus, Plutarchus, Pausanias, Ptolomeus & Strabo: Inter Latinos, Cæsaris commentaria, Corn. Tacitus, Eutropius, Suetonius, Orosius, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Flauius Vopiscus, Aurelius Victor, Ammianus Marcellinus, Sextus Rufus, Panegyrica Mamertini, & aliorum: Plinius, Antoninus, Mela, & Solinus, prętter Annales antiquissimos Brytannicè scriptos, Gyldas tres, Nenium, & clarioris eruditionis multos alios, qui ante aduentum Anglorum (quos nostrates veteri nomine adhuc seruato Saxonas vocant) res Brytãnicas scriptis suis illustrauêre, & post deuictam ab illis illam Insulæ partem, quam illi Angliam, nos verò Loegriã, antiquum nomen retinentes, dicimus: Asserius, Obbernus, Felix, Monumetensis, Huntyntonensis, Malmesburiensis, Annouillanus, Iscanus, Necchamius, Gyraldus, Parisiensis, Trenetus, & infiniti alij, crepat (inquam) licet imperiosus Vrbinas, & clarissimis Brytãnorum rebus gestis oblatret, dum hij classicum Brytannicæ gloriæ cantent, nusquam poterit mendacissimis

mis suis calumnijs Brytanniæ decus, & nominis famam à tot clarissimis viris decantatam, vel obscuram reddere, vel aliqua infamia inurere. Iam ad Monam redeundum est, quam Polydorus satis pro imperio nomine antiquo priuauit, anonimãque relinquens, Menauiam vtroque decorauit, quod facilè & ex Romanis, Gręcis, & Brytannicis scriptoribus, & Incolarum lingua, hunc in modum probatur.

Constat ex Cęsare, Tacito, & reliquis, Monam esse Insulam Brytanniæ finitimam, inter ipsam & Iuerniam sitam, in quo mari duę sunt tantùm alicuius nominis & magnitudinis (præter Hebrides) Insulæ. Igitur necesse est vnam harũ, antiquorum Monam fuisse, itaque situm vtriusque Insulæ ante oculos ponendum esse duxi, vt inde cætera faciliùs intelligantur. Prima, quã Polydorus Angliseam vocat, finitima est ea Brytanniæ parti, quam nos Cãbriam, Angli verò VValliam vocitant, à qua tenuissimo separatur Maris sinu (ab incolis **Menai** dicto) ita quòd iuxta medium Insulæ, non lõgiùs quàm mille passus pateat. In Orientali parte Insulæ est castrum fortissimum, & elegans Vrbs, opus Edvvardi primi Angliæ Regis, cui Bello Marisco nomen est inditum. In aduersa verò parte est locus traijciendi in Iuerniam aptissimus, & Anglis vsitatissimus, quod illi **Holy head** quasi sacrum caput, nos verò **Caercybi** .i. Ciuitatem Kibij dicimus. In ea Insula est **Aberfrau** ante trecentos annos Principis Guynedhiæ (quam Angli Northvvalliam, & Barbari Venedociam vocant) Regia: boum & ouium multitudine (pro Insulæ magnitudine) clara, triticique ita

abundans, vt ob fertilitatem, mater Cambriæ vulgò nuncupetur: arborum inopia maxima, quamuis quotidie ingentes trunci, & radices, abietesq; miræ longitudinis in campis passim sub terra inueniuntur. Incolæ Britannica vtuntur lingua, Anglice penitus imperiti: Angliæ tamen Regibus post. 300. annos cum reliqua Cambria parent. Nunc verò ad secundam quam Polydorus nuper Monæ nomine donauit, deueniamus. Ea sita est in medio Maris, à proximo Brytanniæ promontorio distans. 25. miliaribus, magnitudine priori penè æqualis, magis tamen sterilis & inculta, hominesq; imbelles (nisi qui ab Anglia ob Insulæ custodiam à Comite Derbiensi (cuius patrimonij est) mittuntur) gignit. Lingua Scotica siue Iuernica quæ eadem est, vtuntur. Distantia vtriusq; ab Iuernia ferè eadē. Iis prælibatis, quid Romani de ea scripsēre discutiamus, inter quos Cęsar primus Monæ meminit, & post eum Plinius & Dion Cassius, sed nihil præter nudum nomen, & eam in Mari inter Britanniam, & Iuerniam sitam esse, in mediū attulēre, quod vterq; nostrum etiam fatetur. Corn. Tacitus vir doctissimus & rerum Britannicarum (à Iulio Agricola socero suo edoctus) scientissimus, de eius situ & à Continenti distantia, plura nobis communicauit Hūc igitur audiemus lib. 14. Ita loquentem: » Sed tum Pau- » linus Suetonius obtinebat Brytannos, scientia militiæ » & rumore populi, qui neminē sine æmulo sinit, Cor- » bulonis concertator, receptæq; Armeniæ decus æqua- » re, domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam In- » sulam Incolis validam & receptaculum perfugarum

aggredi

aggredi parat, nauesq; fabricatur, plano alueo aduerſus breue littus & incertum, ſic pedites, equites vado ſecuti, aut altiores inter vndas adnantes, equis tranſmiſêre. Stabat pro littore diuerſa acies, denſa armis viriſq;, intercurſantibus fœminis, in modum Furiarum, veſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant, Druidæq; circum, preces diras ſublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aſpectus pertulêre militem, vt quaſi hærentibus membris immobile corpus vulneribus præberent: dein cohortationib. Ducis & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent, inferunt ſigna, ſternuntq; obuios, & igni ſuo inuoluunt, Præſidium poſthac impoſitum vicis, exciſiq; luci, ſæuis ſuperſtitionib. ſacri. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominū fibris conſulere deos, fas habebant. Audi obſecro optime Lector, pedites vado, & altiores inter vndas equis adnantes tranſmiſiſſe. Etiam idem Author Agricolæ in eandem Inſulam expeditionem in eius vita depingens ita ſcribit: Iulius agricola Monam Inſulam, cuius poſſeſsionem reuocatum Paulinū rebellione totius Brytanniæ ſuprà memoraui, redigere in poteſtatem animo intendit, ſed vt dubijs conſilijs naues deerant, ratio & conſtantia Ducis tranſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſsimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſeq; & arma & equos regunt, ita repentè immiſit, vt obſtupefacti hoſtes, qui claſſem, qui naues qui Mare expectabāt, nihil arduū aut inuictum crediderint, ſic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita Inſula, clarus ac magnus haberi Agricola:

quippe

„ quippe cui ingredienti Prouinciam, quod tempus alij „ per ostentationem aut officiorum ambitum trāsigunt, „ labor & periculum placuisset. Audi iterum: Milites „ sine classe, sine nauibus, nando in Monam euasisse, neq; hæc author audiuit ab aliquo obscurioris famæ, sed ab ipso Agricola, socero suo viro vndecunq; clarissimo & expeditionis Duce. Sed audi quid huic re- „ spondet Polydorus. Scribit lib. Anglicæ historiæ 1. „ Hæc olim (scilicet Mona) mari disiuncta angusto, „ quoties decrescebat Oceanus, cuius magni fiunt omni „ tempore æstus, adeò prope terram erat, vt sine nauigijs „ adiri posset. & postea, Vide (inquit) quid possit vetu- „ stas, Insula nunc ab omni terra abest amplius. 25. „ millibus, quæ quondam vix mille passus procul erat. In quod nominis & famæ discrimen (etiam excellentiss. ingenia) non impellit inuidia, & contradicendi studium. Somniat Vrbinas maximam terrarum in- „ undationem, cuius nec Latini scriptores, nec Anglici, „ nec Hibernici, nec Scoti vnquam meminêre, & quod „ magis mirum est, nec in vulgus rumor aliquis huius „ diluuij dimanauit. Queritur etiam de angustia alte- „ rius Insulæ & inopia frugum & arborum, vbi simi- „ liter fides in illo desiderari possit, nam hæc Insula „ (Anglisꝫam eius, quæ verè Mona est, intelligo) habet in longitudine milliaria nostra circa. 25 in latitudine. „ 16. quorum vnum quodque ad minus. 1200. passus „ Geographicos continet: igitur in circuitu patet circa. 72. milliaria Italica, quia quibusdam locis angustior „ est. Quod de inopia arborum dicit, verum est: nam „ Tacitus affirmat lucos esse excisos, quorum (vt antea dixi)

dixi) trunci innumerabiles passim terra obruti inueniuntur. Syluas etiam illic fuisse ante. 400. annos ex nostris historijs patet. Nescio quid dicam de sterilitate, cùm hic affirmare nō veretur, quod omnes sciunt esse falsiss. Nam ob fertilitatem in prouerbium inter nostrates abijt, **Mon mam Gymry**, i. Mona mater Cābriæ. Et Incolæ (pro ratione nostræ Regionis) sunt ditissimi, etiam & validissimi, vt ex historiographis Anglicis liquet: nam sæpius Angli classe inuecti Insulam inuasêre, sed frustrà: nam ab Incolis ad internecionē cęsi sunt: testis erit Hugo Salopiæ & Arundelij Comes illic occisus: testis etiā Henricus filius naturalis Hērici primi, & cum eo multi Nobiles ibidem deleti. Quid plura? Polydori Mona à terra. 25. milliaribus distans, hac nihilo maior, multò magis sterilis, & imbellium hominum Iuernorum parens, Mona cum Polydoro esse desijt. Sed quid reliqui de hac re sentiunt, discutiamus. Geographiæ Princeps Ptolomęus ad Orientalem Iuerniæ plagam quatuor ponit Insulas, Monarinam (alia exemplaria Monaidam legunt) Monam, Adron & Lymnon: hæ vltimæ nobis optimè cognoscuntur, antiqua retinentes nomina. Adros à nostratib. **Ynys adar**, quod Insula auium significat, dicitur: Lymnos à nostratib. **Enlli**, ab Anglis **Bardesey**. i. Bardorum Insula vocitatur. Restant reliquæ duæ, quarū necesse est, vt vna sit nostra, altera Virgilij Mona. Monarinā ponit Ptolomæus multò magis ad Septentrionē, & Orientē Monam. Mona Polydori magis vergit ad Aquilonem & Ortū, quā nostra. Ergo Monarina, nō Mona Ptolomæo est, & nostra Mona etiam

apud ipsũ Monæ nomen obtinebit Hæc ex externis, ad nostros veniamus, quibus magis in nominib. quã homini Italo nostræ linguæ imperito, credendum esse arbitror. Sed vt hæc melius intelligantur, pauca prius interserenda sunt. Brytannos ante aduentum Anglorum totam hanc Insulam possedisse, omnibus notum est, à quibus dolo victi, à meliori eius parte in extremas eius Regiones depulsi sunt, & nomina à locis accepêre, vt qui in Cambriam abiêre, Cambri: qui in Cornouiam, Cornouij appellarêtur. Angli tamen eos omnes more Germanico (qui Italos & Gallos VVallos vocant) VVallos nuncupauêre, additis etiam Regionum vocabulis, vt ex libris lingua Saxonica scriptis (etiam nunc extantibus) apparet. Nam nostrates, Brytas VValas, Cornouienses CornvvaIas in libris illis vocantur, non vt rudiores somniãt, à Cornugalliæ dicti. Nec hîc silentio præterire possum impudentiam Virgilij, qui sè gloriatur hóc primò scriptis tradidisse. Cũ hanc veram VVallici nominis Etymologiam ex Syluestri Gyraldo furatus est; sed vt reuertar vnde digressus sum. Iam Britanni in angustias terrarum pulsi linguam Britannicam seruauêre, ita vt Regiones, Ciuitates, Fluuij, Insulæ, & populi, apud nostrates nomina obtinent antiqua. Nam Anglorum nomen nescimus, **Saisson.** i. Saxonas (nã x literã nõ habemus) omnes Anglos in hũc diẽ appellitantes Angliã verò antiquo nomine **Lhoeger.** i. Loëgriã, VValliã **Cãbry,** i. Cãbriam, Cornugalliam **Cerniw.** i. Cornouiam, Scotiã **Alban.** Hiberniam verò **Ywerdhon,** quam etiam antiquiores Geographi non Hiberniam sed Iuerniam dixêre,

dixêre, appellamus. Ita & omnium Angliæ Ciuitatum nominibus vtimur antiquis, quibus olim ante aduentum Saxonum vocitabantur. Sed ad Monam redeamus. Nostrates omnes & Incolæ ipsius Insulæ (eadem hac antiquissima lingua vsi) nullum aliud eius nouêre nomen præter **Mon**, ita ab omnibus vocitatur. Polydorus Angliseam, id est, Anglorum Insulam appellat, fateor hanc insulam ab Anglis domitam eorum nomine decoratam fuisse, & Anglos ita eam vocare: Sed obsecro, an cum Anglis emersit Insula, vel nullum habuit ante Anglorum aduentum nomen? heus expergiscere Polydore: eadem ratione, nec Anglia erit Brytannia, nec Francia Gallia. Sed quod magis est, in hac Insula Incolæ (quamuis Anglo subditi) nec quid sit Anglus, nec Anglisea, norũt, cùm Anglum **Sais** singulari, plurali verò **Saisson**, patriam suam dulcissimam **Mon** appellant. Præterea, vrbs elegans super illum sinum contra Occidentalem Insulæ partem extructa, haud procul à loco vbi olim Segõtiũ, Romanis cognita Ciuitas sita erat, **Caeraruon** nũcupatur. i. Ciuitas supra Monã: nã **Caer** apud nostrates vrbẽ muris cinctã, **Ar** supra significant, sed quod in vltima syllaba m, in u, mutatur, vult Idiotismus linguæ, nã in omnibus dictionibus incipientibus ab m, in contextu sermonis illa post certas consonãtes in u, vertitur, cuius loco nostrates f, vtũtur, cũ u, semp vocalis sit, vt dies Mercurij **die Mercher**, nox Mercurij **Nos ferher** dicũtur, ita Mariã **Mair**, Fanũ Marię, **Lhã Uair** vocam' Nec solũ Vrbs, sed totus ille Cõtinentis cõtra Insulam tractus **Aruon**. i contra vel super Monam appellatur.

Esto tamen hanc nō fuisse Monā, debuisset Polydorus pro sua authoritate aliud ei finxisse nomē, & nō Anonymā reliquisse. Iam ad alterā accedamus, quam nostrates **Menaw**, Incolæ omnes, Angli & Scoti, etiam Britannicū nomen contrahentes, **Man** dicunt, itaque nemo hominū (quod sciam) præter Vrbinatē & quendam impuriss. hominem Hectorem Boëthiū Monæ nomine hāc decorauit. Sed relictis hijs luce meridiana clarioribus argumentis, ad authoritates deueniamus, quibus fulti, vtræque Insulæ sua genuina nomina tribuamus. Restat adhuc fragmentum antiqui scriptoris Gyldæ Brytanni, viri vndequaque doctissimi in singulari illa & omni genere bonorum Authorum refertiss. Bibliotheca, Illustriss. Herois & vnici inter nostrates Doctorum virorum Mecœnatis, Domini mei suspiciendi Hērici Arundelij Comitis, in quo hęc ver-
„ ba in descriptione Brytāniæ habentur: Tres habet Bry-
„ tannia Insulas, Vectam contra Armoricas, secunda si-
„ ta est in vmbilico maris inter Iuerniam & Brytāniam.
Nomen eius Eubonia, vulgò **Manaw**. Audi optime Lector, Brytannum Brytannicè loquentem: nam ita nos vernacula lingua Monā Polydori hoc tēpore voca-
„ mus. Beda etiā Anglus vir in omni literarū genere cla-
„ rus, lib. suę Historię. 2. cap. 9. hęc habet verba: Quo tē-
„ pore etiam gens Nordan Humbrorū, hoc est, ea natio
„ Anglorū, quę ad Aquilonarē Hūbri fluminis plagā ha
„ bitabat, cū rege suo Edwyno verbū fidei prędicāte Pau
„ lino (cuius supra meminimus) suscepit, cui videlicet
„ regi in auspiciū suscipiēdę fidei & regni cęlestis potestas
„ & terreni creuerat Imperij, ita vt (qd' nemo Anglorū

ante

ante eum fecit) omnes Brytanniæ fines, qua vel ipſorum vel Brytonum prouinciæ habitabantur, ſub ditione acceperit. Quin & Menanias Inſulas, ſicut & ſuprà docuimus, Imperio ſubiugauit Anglorũ: hîc ego crediderim Menauias pro Menanias ſcribi oportere, cùm facilis ſit lapſus ab n, in u. Hẽricus præterea Huntyngtonenſis Eccleſię Archidiaconus, hiſtoricus egregius, qui ſcripſit circa annum noſtræ Redemptionis 1140. Bedæ veſtigijs inhærens, hunc lapſum declarare videtur. Edvvyni Northumbrorum Regis potẽtiam & victoriam enarrãs in hęc verba prorumpit: Edvvyn Rex Northumbrorum, cunctis qui Brytanniam incolunt Anglorũ pariter & Brytonum populis præfuit, præter Cantuarios, nec non Menauiam Inſulã, quæ inter Hiberniam & Brytãniam ſita eſt, & vulgò **Man** dicitur, Anglorũ ſubiecit Imperio. Notãdum hîc eſt, hũc Anglum, Anglicũ etiam Inſulæ (quam Vergilius Monam falsò vocat) tribuiſſe nomen: nam **Man** vulgò (inquit) dicitur, quo nomine ab Anglis in hũc diem nota eſt. Et præter hos, Ranulphus Ceſtrenſis in ſuo Polychronico libro primo, cap. 44. ita de Inſulis Brytanniæ vicinis loquitur: Brytannia (inquit) tres habet Inſulas ſibi adiacentes (pręter Orchades) quæ tribus eius principalioribus partibus quaſi reſpondere videntur. Nam Vecta adiacet Loegriæ, quæ nunc Anglia dicitur: Mona, quæ ab Anglis **Anglisea** vocatur, ad Cambriam (quæ & VVallia eſt) pertinet: Inſula verò Eubonia, quæ duo alia habet nomina, Menauia ſcilicet & Mania, Scotiæ contermina eſt. Hæ tres, Vecta, Mania, & Mona, eiuſdem ferè ſunt quantitatis. Hæc ille. Quòd Gildas

das & alij hanc Insulam Euboniam Latinè vocāt, hinc videtur originem traxisse, quòd ab eadē natione, nēpè Iuernica, à qua & Eubonię (quas Hebrides aliqui dicunt) incoletur Beda & Huntyngtonensis Brytānico nomini Manau, cùm Menauiā appellitant, alludere videntur: sed nulli horum Mona dicitur. Ex hijs argumētis & testimonijs liquet, Monam, eam esse Insulam, quam Incolæ (vt superius dixi) Monam etiam vocant, nullo alio nomine cognito, & quæ Anglis Anglisea dicitur: altera verò, quæ Polydoro & in eius luto hærentibus Mona dicitur, à Gylda Eubonia, ab Huntingtonensi Menauia, ab alijs Mania vocitatur. Hìc finem (vno, quod instar multorum erit, prius in medium adducto testimonio) faciam: nempè Syluestris Gyraldi Cambrobrytanni viri non minus natalibus illustris, quàm eruditione clari, vtpotè ex Nobili Gyraldorum familia ortus, quibus debent Reges Angliæ deuictam Iuerniam, & ipsi Regi Henrico secundo charissimus, ac filio eius Ioanni, à Secretis fuit: cuius nomen in Decretis Pontificum Romanorum (quòd cùm Episcopus esset Meneuensis, cum Archiepiscopo Cantuariensi de prærogatiua eius Ecclesiæ certaret) est admodum celebre: ille inquam in libro cui titulum fecit Itinerarium Baldvvini Archiepiscopi Cantuariensis, Crucem in infideles per Cambriam prædicantis, cuius etiam indiuiduus Comes fuit, hæc de Mona Insula memoriæ prodidit: „ Crastino transiuimus per Ca- „ strum de Caeraruon, & per valles & montes diffici- „ les ad Bangor peruenimus, ab Episcopo decenter ex- „ hibiti, cuius nomen Guianus, qui ad Crucis susce-

ptionem ferè compulsus, cùm magna lamentatione & vociferatione hominum vtriusque sexus: Inde in Monam Insulam duobus millibus passuum inde distantium transiuimus, breui maris brachio transnauigato, vbi iunior Oeni filius Rothericus, cum Incolæ totius & terrarum adiacentium populo, deuotus nobis occurrit: ibi facto quasi Theatro in petrosis rupibus propè littus, prædicanti Archiepiscopo & loci Archidiacono Alexandro, multi ad Crucem sunt allecti: sed Iuuenes electi de familia Rotherici, qui contra nos sedebant, nullo modo allici poterant ad Crucem sustinendam: quorum aliqui paulò pòst dum prędones sequerētur, occisi, alij vulnerati, vltronei in carne sibi inuicem Cruces affixerunt. Rothericus Resi Principis filiam sibi tertio gradu cognatam, vxorem habuit, quam nullis monitis à se pellere voluit, sperans inde auxilium contra fratris filios, quos exhæredauerat: at paulò pòst illi omnia recuperauêre: Habet hæc Insula. 343. Villas, & tamen pro tribus cantredis habetur: habet Brytannia tres Insulas sibi adiacentes eiusdem ferè quantitatis, ab Austro Vecta, à Zephyro Mona, à Circio Mania: sed duæ priores propinquius Continenti adiacent, modicis distinctæ maris interstitijs: tertia verò, quæ Mania dicitur, medio inter Hibernicam, Vltoniam & Scoticas Galouidias libramine iacet. Mona verò, ab Incolis Mon mam Cymbry ob tritici fertilitatem, dicitur. Et postea, Hugo comes Slopesburiensis & Arundelij, cum Hugone Comite Cestrensi, cùm hanc Insulam vi ingrederetur, canes in Ecclesia sancti Fefridanci no-

cte

,, ete occlusit, quos omnes manè rabidos inuenit, & ipse
,, postea à piratis de Orcadibus venientibus, quorum
,, Princeps Magnus sagitta in oculo (quæ pars corporis
,, sola ferro nuda erat) ictus à naui per ipsum Magnum,
,, in mari mortuus cecidit: quod videns Magnus, dixit
,, Danica lingua, **Leit loupe**, quod significat, sine eum
,, saltare. Item cùm Henricus secundus exercitum in Ve-
,, nedotiam ducens apud Caleshull, bellicam aleam in
,, arcto syluestri expertus est, classem in Monam misit,
,, quę Ecclesiam prędictã cum alijs locis spoliauêre: vn-
,, de ab accolis, multi à paucis, armati ab inermibus, victi,
,, vulnerati, & capti, & interempti ferè omnes fuêre.
,, Fuerãt duo Nobiles viri, & eius qui scripsit hæc Auun-
,, culi, cum alijs huc à Rege missi, Henricus scilicet Re-
,, gis Henrici primi filius, & secundi Auũculus, ex No-
,, bili Nesta Resi filij Theodori filia, in Australi Cãbria
,, Demetiæ finibus oriundus, & Stephani filius Henrici
,, frater non germanus, sed vterinus, vir qui nostro pri-
,, mus tẽpore alijs viam præbens, Hibernicam non lon-
,, gè pòst aggressus est expugnationem, cuius præconia
,, vaticinalis depromit historia. Hẽricus nimia fretus au-
,, dacia, bonaq; destitutus omnino sequela inter primos
,, lanceis confossus occubuit. Robertus verò de defensio-
,, ne diffidens, vix ad naues grauiter vulneratus euasit.
,, Hæc Insula foris sterilis & hispida vt terra de Pebi-
,, dion propè Menauiam apparet, quamuis multis fer-
,, tilissima. Hucusque Gyraldus. Quid vnquam pla-
nius aut dilucidius de Monæ nomine, loco, fer-
tilitate, & incolarum strenuitate: etiam de alte-
rius Insulæ & situ & nomine, literis mandari po-
tuit?

tuit: Idem Author in ſua Cambriæ Topographia, ita de hac Inſula loquitur: In Northvvallia inter Monam & montes Eryri, ſedes Banchorienſis Danielis patrocinio gaudet. Et iterum: Totius autem VValliæ ſicut Auſtralis pars circa regionem Ceredicam, & præcipuè Demetiam campeſtri planicie, maritimoque littore longè amœnior eſt, ita Borealis Venedotia, & ſitu terrarum munitior, & robuſtis virorum cordibus fœcundior, vbique gleba fertilior eſſe dignoſcitur. Nam ſicut montes Eryri, cunctis VValliæ armentis in vnum coactis ad paſcua, ſic Mona Inſula tritici fertilitate, toti VValliæ fertur aliquandiu ſufficere poſſe. Hijs lectis & penſiculatis, quis hominum ita ſtupidus, qui dubitet Angliſeam Polydori veram eſſe Monam Druydum ſedem, & Romanis armis literiſque nobilitatam? Aliam verò Inſulam Brytannis Manau, Anglis verò Man dictam, quam ille, & alij viri docti ex eius lacunis turbidam bibentes, Monam falsò appellauêre, rectius Monarinam vel Monaidam, vt Ptolemæus: Euboniam, vt Gildas: aut Menauiam vt Beda, & Huntyngtonenſis: aut Maniam vt Giraldus, dici oportêre. Plura etiam, & argumenta, & doctorum virorum teſtimonia in medium adferre poſſem: ſed ne lectori tædium adferam, hijs in præſenti ſuperſedebo: non dubitans, quin hæc omni viro docto, & in hiſtorijs Brytannicis exercitato, ad omnes aduerſariorum calumnias diluendas ſatis firma eſſe videntur. Igitur te, pro eo quo præditus es candore & humanitate, oratum velim, vt hæc qualiacunque ſint, boni conſulas, Monamque noſtram ſuæ priſtinæ gloriæ, typis tuis reſtitues.

stitues. Speroque me propediem tibi non solùm Monæ, sed etiam totius Cambriæ certissimam descriptionem nominibus tum Antiquis, Romanis, & Brytannicis, tum Anglicis modernis illustratam missurum. Angliæ etiam Chartam Geographicam, additis ex Ptolomæo, Plinio, & Antonino, antiquis nomenclaturis, vt Hectoris Boëthij innumera mendacia hinc facilius dignoscantur, in quem Lælandus noster aptissimum ædidit Epigramma,

Hectoris historici tot, quot mendacia scripsit,
Si vis vt numerem, Lector amice, tibi?
Me iubeas etiam fluctus numerare marinos,
Et liquidi stellas connumerare Poli.

Habeo etiam exactissimam tractus maritimi Scotię descriptionem, quę omnia cùm Londinum venero (quod Deo fauente ante finem Aprilis fiet) ad te mittam, ex quibus virorum quorundam doctissimorum manifesti patebunt errores: qui imperitis quibusdam nimium fidentes, situs, & nomina multorum locorum, Vrbium & Fluuiorum, in Chartis suis Geographicis satis infœliciter, & multum à vero aberrantia depin-

depinxêre. Interim te bene valere iubeo, & si quid aliud sit, in quo tibi placere possim, non roges, sed imperes, quod voles. Richardus Cloughus, vir integerrimus & contractæ inter nos amicitiæ Author, idemque cõmunis noster amicus, & literas tuas ad me perferendas dabit, & meas tibi (pro ea quæ inter nos est familiaritate) reddet. Vale dulcissime Orteli.

Denbighiæ, Northvvalliæ siue Guynedhiæ. quinto Aprilis. 1568.

Tuus per saxa per ignes, Humfredus Lhuyd Denbighiensis, Cambrobritannus.